

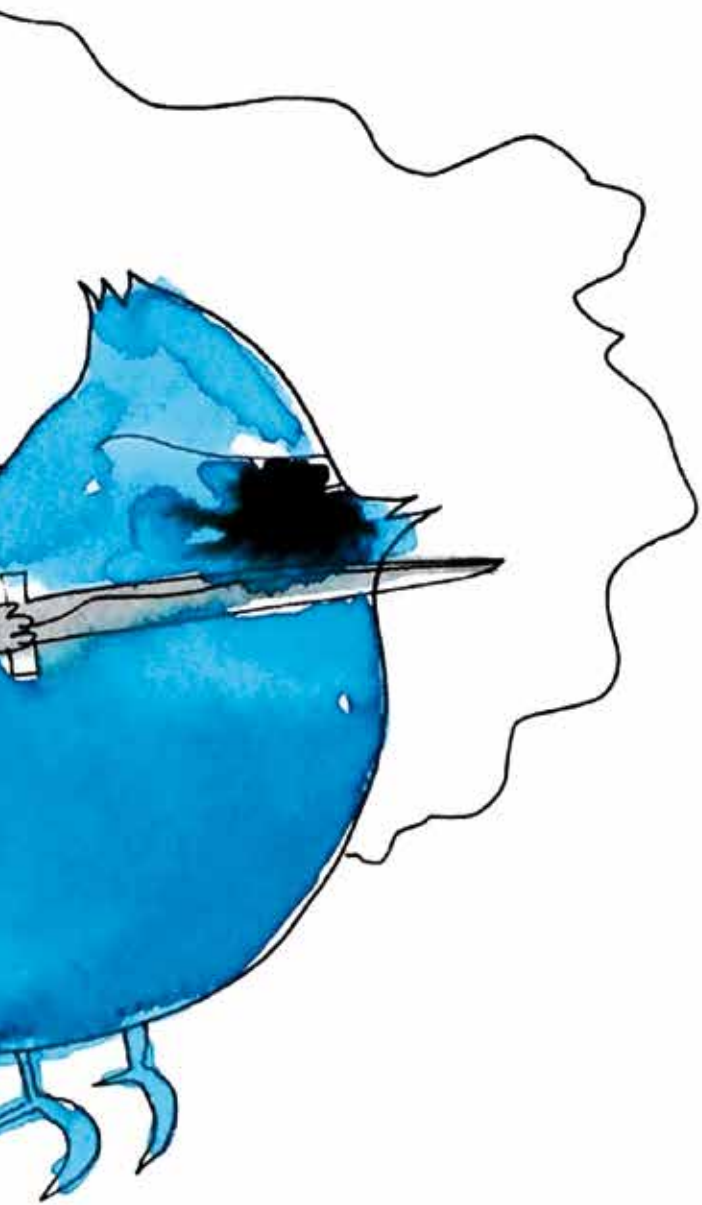

sociale media in het **speciaal** **onderwijs**

voor leerlingen
van 4 tot 20 jaar

onder redactie van Remco Pijpers

illustrations: Albert Hennipman

sociale media

* in het speciaal

onderwijs voor leerlingen
van 4 tot 20 jaar

onder redactie van Remco Pijpers

- ▶ **Voorwoord** • 4
- ▶ **Inleiding** • 5
- ▶ **15 manieren om te praten over internet** • 10
- ▶ **Hoe help je leerlingen online en offline?** • 16
Tips voor een gesprek over hun digitale leefwereld
- ▶ **Vliegen met je blindenstok** • 22
Hoe profiteren blinde en slechtziende leerlingen van sociale media?

1

Laat het los, laat het gaan • 28
Hoe maak je een Jeugdjournaal met je leerlingen?

2

Sociale media als brug naar de horende wereld • 32
Hoe maak je dove en slechthorende kinderen sterker in hun online communicatie?

3

Samen spelen met taal • 38
Hoe vergroot je de leefwereld van meervoudig beperkte leerlingen?

4

Op zoek naar je talenten • 42
Hoe zorg je dat leerlingen zelfvertrouwen krijgen?

5

Een venster naar de andere kant van de aarde • 48
Hoe leer je tieners digitaal over kinderrechten?

6

Een goede sfeer, offline én online • 52
Hoe leer je kinderen de do's en don'ts van sociale media?

7

Verbieden is geen oplossing • 58
Hoe leer je ZML-pubers veilig whatsappen?

8

Praatprikkel voor taalarme kinderen • 64
Hoe bevorder je het gesprek thuis?

9

Omarm sociale media • 68
Hoe laat je de rol van natuur- en scheikunde in ons leven zien?

10

Juf, mogen we weer huiswerk? • 72
Hoe differentieer je met behulp van QR-codes?

11

Plak jezelf op de toren van Pisa • 78
Hoe leer je jongeren een iPad creatief gebruiken?

12

De magie van digitaal leren • 82
Hoe vergroot je met een app de leermotivatie bij kleuters?

13

Zichtbaar in de wereld • 88
Hoe benut je sociale media om talenten van leerlingen te ontwikkelen?

14

Kruisridder op de iPad • 94
Hoe maak je sociale media bespreekbaar bij jongeren in een gesloten instelling?

15

Jouw grens, mijn grens • 100
Hoe leer je jongeren omgaan met seksualiteit?

- ▶ **Speciaal onderwijs in het kort** • 108
- ▶ **Over Kennisnet** • 110
- ▶ **Colofon & dank** • 111

voorwoord

Beste lezer,

Met groot genoegen bied ik u deze publicatie aan over sociale media in het (voortgezet) speciaal onderwijs. Een inspiratieboek met treffende voorbeelden en nuttige tips voor elke school voor speciaal onderwijs.

Dit boek is het resultaat van een vruchtbare samenwerking met het Landelijk Expertise Centrum Speciaal Onderwijs (LECSO). Dankzij LECSO kunnen alle scholen een gedrukt exemplaar ontvangen.

Maar deze uitgave is vooral te danken aan de mensen uit het onderwijs zelf. De mannen en vrouwen die we portretteren, hebben niet hun hand opgestoken, maar werden voorgedragen door hun collega's.

Het resultaat zijn vijftien bezielende verhalen, die laten zien hoe rijk het speciaal onderwijs is. En hoezeer ict een bijdrage kan leveren.

Ik wens u veel leesplezier en hoop bovenal dat u geïnspireerd raakt.

Met vriendelijke groet,

Toine Maes
bestuurder Kennisnet

inleiding

Waarom een boek over sociale media in het (voortgezet) speciaal onderwijs? Waarom is het zo belangrijk om deze leerlingen digitaal vaardig te maken?

Ten eerste: goede informatie is nodig omdat er over deze onderwerpen vooral voor reguliere scholen wordt geschreven. Leerkrachten in het speciaal onderwijs moeten vaak zelf uitzoeken hoe ze die informatie in de klas kunnen toepassen. Terwijl juist deze kwetsbare kinderen makkelijk online te raken zijn en extra behoefte hebben aan goede begeleiding.

Ten tweede: docenten in deze sector zitten niet stil! Met een enorme passie en vindingrijkheid laten ze hun leerlingen kennismaken met de digitale wereld. Deze 'best practices' zijn zo inspirerend, dat ze een groter podium verdienen.

Hoe werkt dit boek? Elk hoofdstuk brengt het verhaal van een of twee leraren, die hun ervaringen en praktische tips delen. Hoe benutten zij digitale media in de klas? Bij elk portret staat een lesidee in de 'kantlijn'. Het zijn suggesties voor lessen van circa twintig minuten, lessen die je helemaal naar je hand kunt zetten.

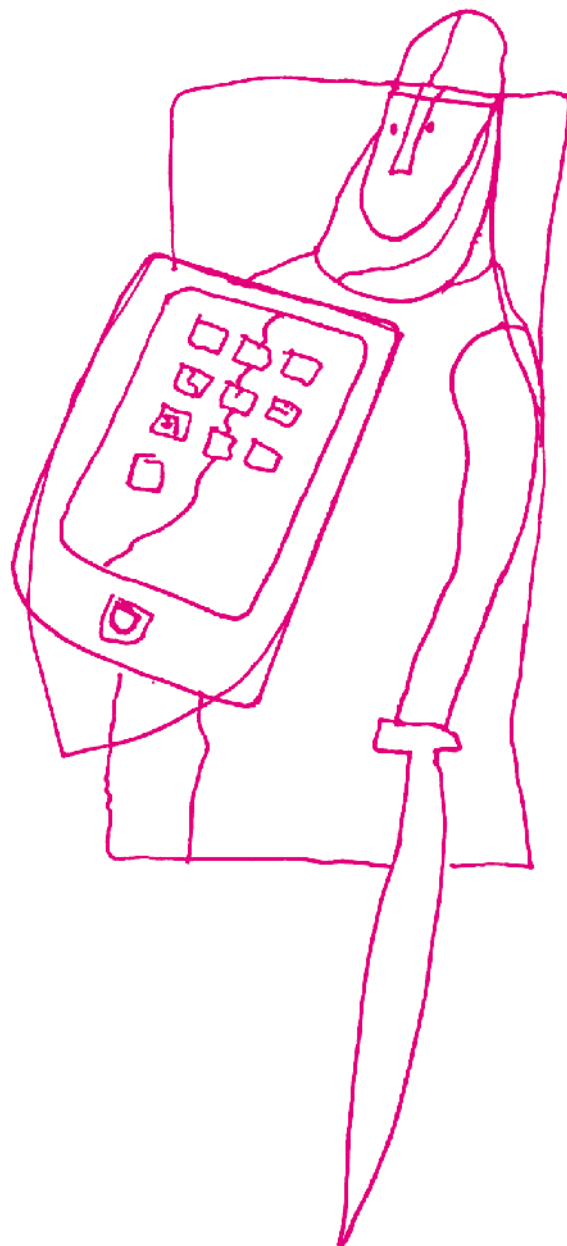
Maar we beginnen met een aantal pedagogische tips. Hoe ga je met leerlingen in gesprek over digitale media? We bieden vijftien concrete vragen en schetsen het perspectief van de leerlingen.

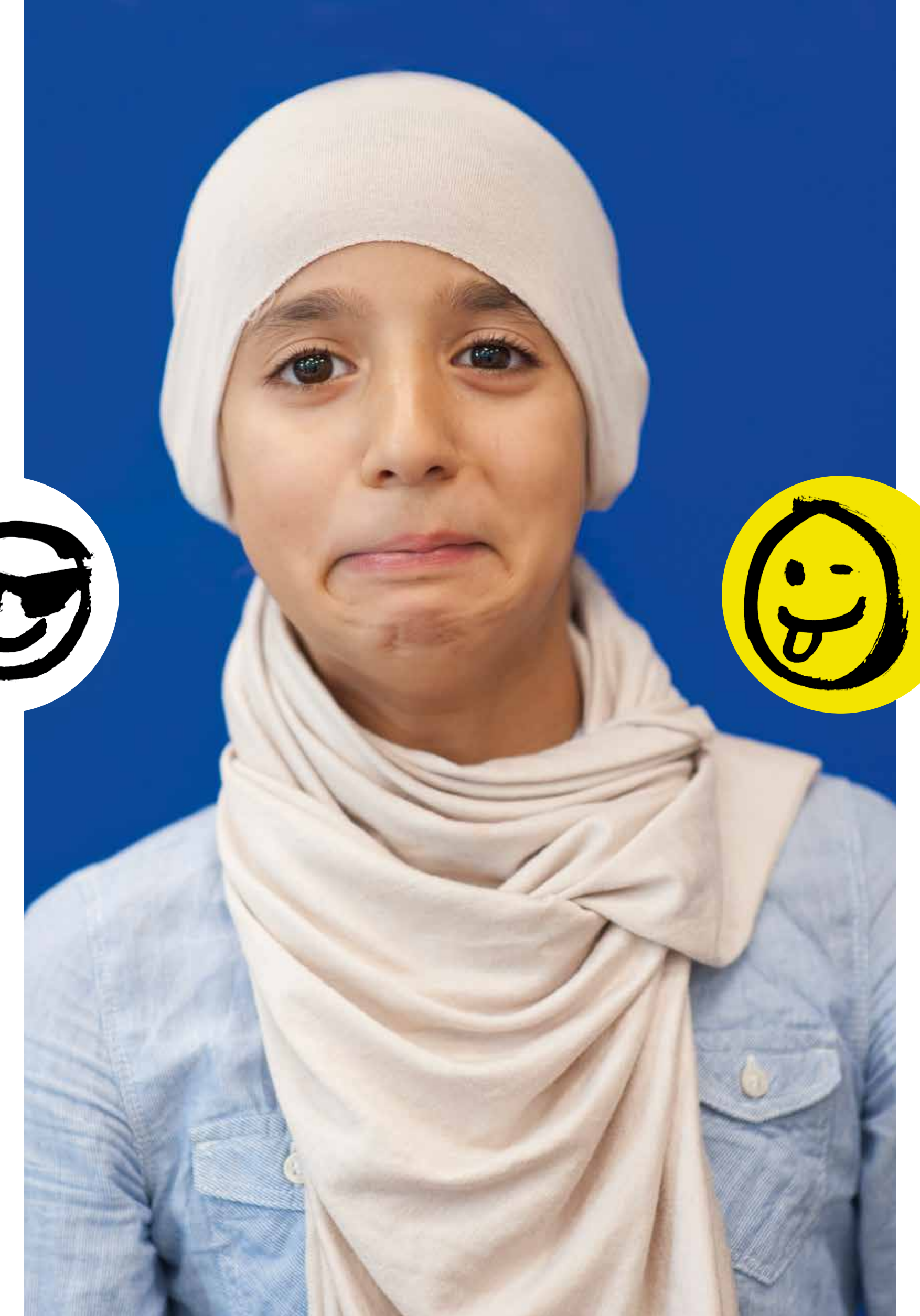
De leerlingen vormden onze grootste inspiratiebron voor het maken van deze publicatie. Zoals Annefleur, die graag een YouTube-kanaal wil opzetten om andere blinde en slechtziende jongeren uit te leggen hoe je Facebook kunt gebruiken. Ze aarzelt, omdat het veel tijd kost en ze weet nog niet hoe ze het met school moet combineren. Of Bart, ZML-leerling, die droomt van een muziek-app, waarmee je met anderen samen muziek kunt maken en mixen.

Hoe helpen we hen hun dromen waar te maken? Hoe kan internet daarbij een rol spelen? Laat u inspireren door deze leerkrachten en hun leerlingen, die we gezamenlijk in dit boek in het zonnetje zetten.

Veel leesplezier!

Remco Pijpers
strategisch adviseur Kennisnet

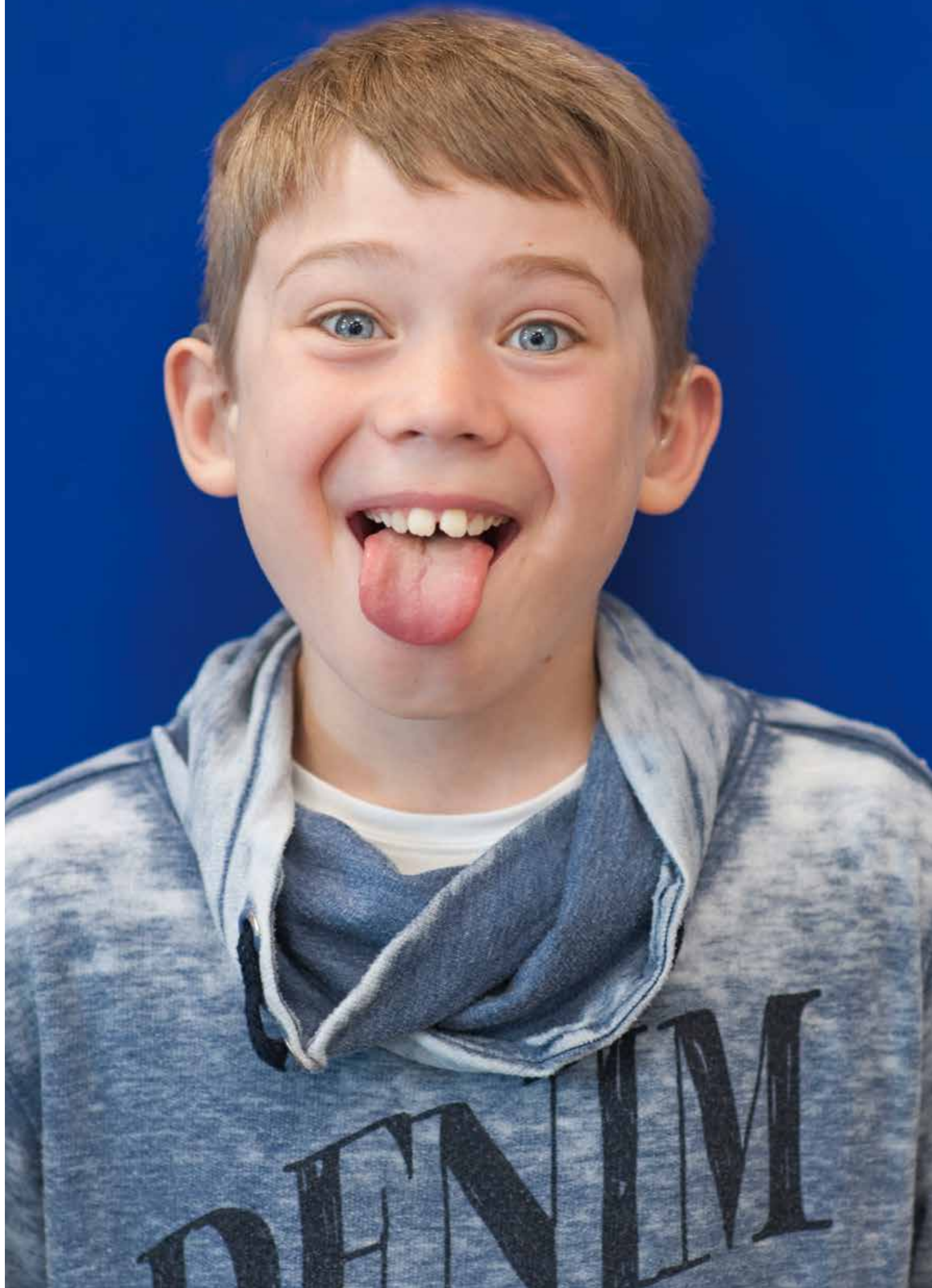

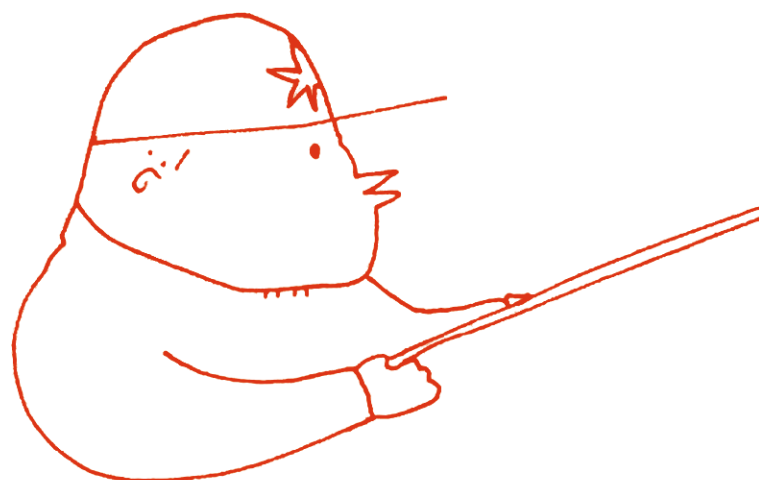
01

Deze vijftien vragen kun je in het (voortgezet) speciaal onderwijs gebruiken om meer te weten te komen over:

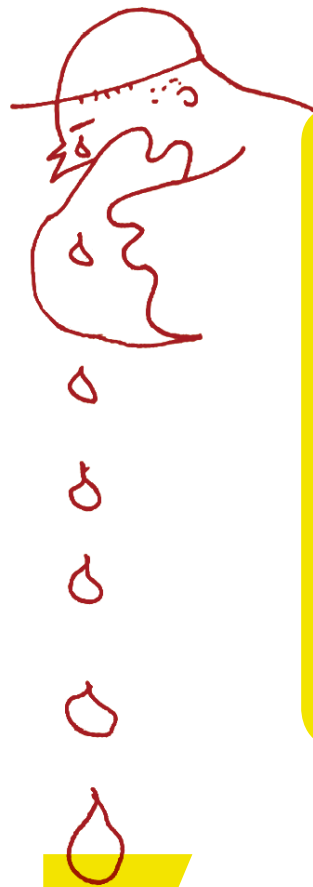
- Wat maken je leerlingen online mee?
- Wat zijn hun ervaringen mét en ideeën óver online veiligheid en vriendschap?
- Wat hebben ze aan sociale media en apps? Hoe gebruiken ze deze?
- Wat maakt ze blij en gelukkig? En hoe spelen sociale media daar een rol in?

Wat was de grappigste foto op Instagram (of de stomste)?

De antwoorden zijn van leerlingen uit de klas van Frits Meijer (zie pagina 58), VSO 6 van de Maaskei-Onderwijsgroep Buitengewoon in Heel.

Praten ve

Bart (18): "Iemand heeft mij ook wel eens iets gestuurd wat niet leuk was, dat was via WhatsApp. Ik wilde het aan mijn moeder laten lezen, maar die was niet thuis. Mij vader wilde ik het niet laten lezen, want die wordt daar opgefokt van: hij is altijd bang dat er iets met mij gebeurt, niemand mag aan zijn zoon komen."

Toen mijn moeder thuiskwam heb ik het haar laten lezen, en ze heeft gezegd: 'Als je verstandig bent, blok je die jongen.' Dat heb ik gedaan. Later kwam ik hem nog tegen bij Apollo, de disco voor mensen met een verstandelijke beperking, en toen heeft hij me een duw gegeven maar de beveiliging heeft dat opgelost."

02

Wat was vandaag (of deze week) het leukste YouTube-filmpje dat je hebt gezien?

03

Wat is het gekste woord dat je vandaag op internet bent tegengekomen?

04

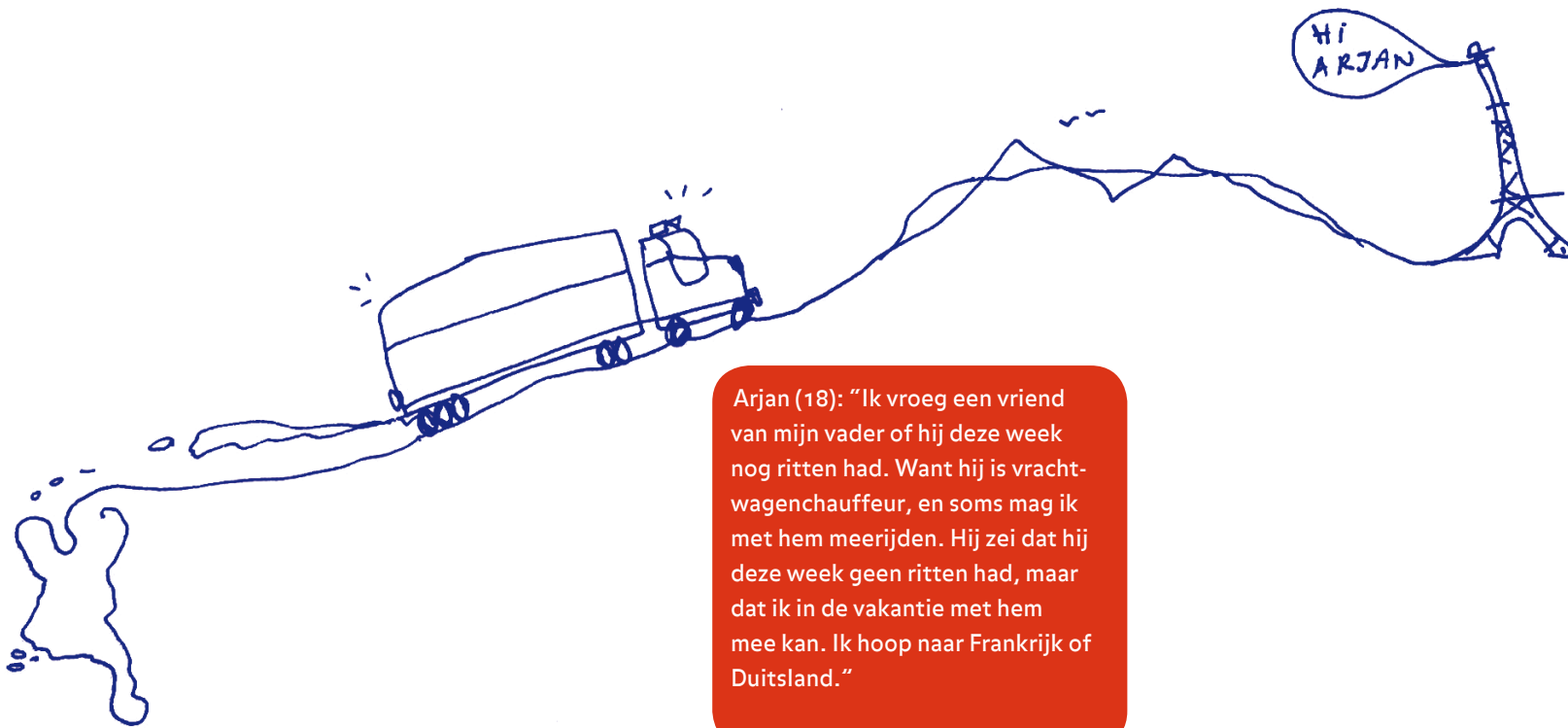
Wat was je vervelendste ervaring online?

Rens (19): "Soms krijg ik een vriendschapsverzoek via Facebook. Een jaar geleden werd ik op Facebook vrienden met een oudere jongen uit de buurt, maar die ging me een beetje pesten en vieze dingen naar me sturen. Daar heb ik met mijn oma over gepraat en ik heb er de leiding bij gehaald. Toen heb ik hem geblokt."

r internet

Arjan (18): "Ik vroeg een vriend van mijn vader of hij deze week nog ritten had. Want hij is vrachtwagenchauffeur, en soms mag ik met hem meerijden. Hij zei dat hij deze week geen ritten had, maar dat ik in de vakantie met hem mee kan. Ik hoop naar Frankrijk of Duitsland."

05

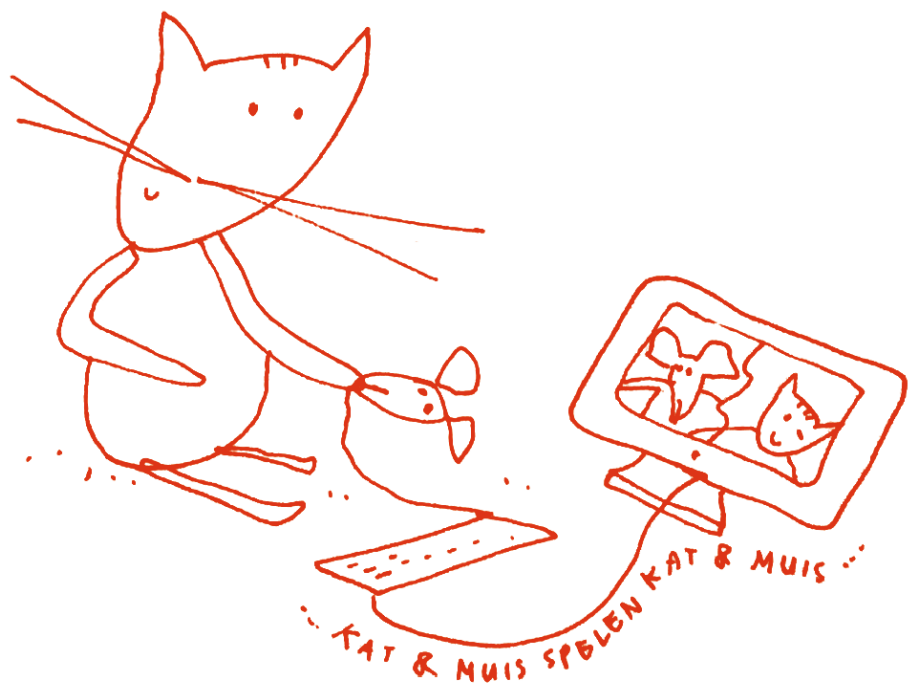
Welke brandende vraag heb je? Laten we die de Vraag van de Dag noemen. Samen zoeken we het antwoord op internet.

06

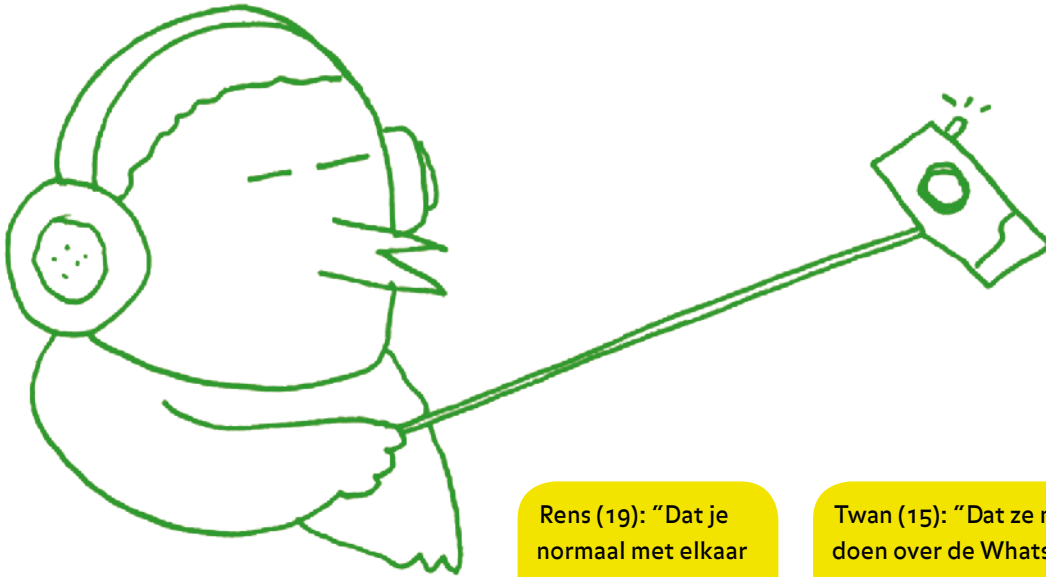
Wie stuurde je vandaag als eerste een app, en hoe laat?

07

Kun je een ding noemen dat je (vandaag) op internet hebt geleerd?

Rens (19): "Dat je normaal met elkaar moet omgaan."

Twan (15): "Dat ze normaal moeten doen over de WhatsApp. En dat je geen vieze dingen moet sturen."

08

Welke YouTube-ster zou je wel een dagje als gastdocent willen? Wat zou je van hem of haar willen leren?

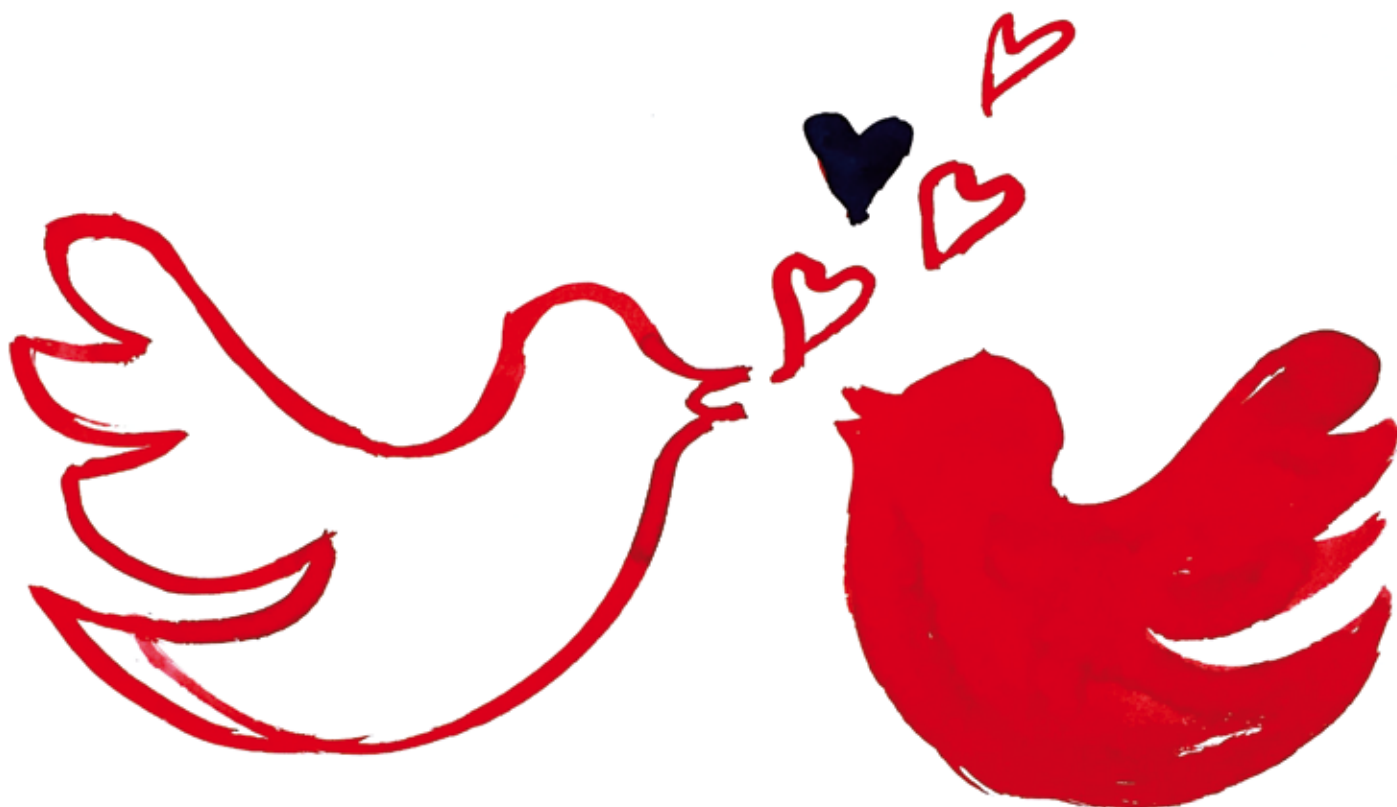
09

Als jij morgen leraar zou zijn, wat zou je de klas leren over internet?

10

Als je alles kon doen wat je maar wilde, je was heel rijk bijvoorbeeld en je kon alles kopen, wat zou je dan op internet doen?

11

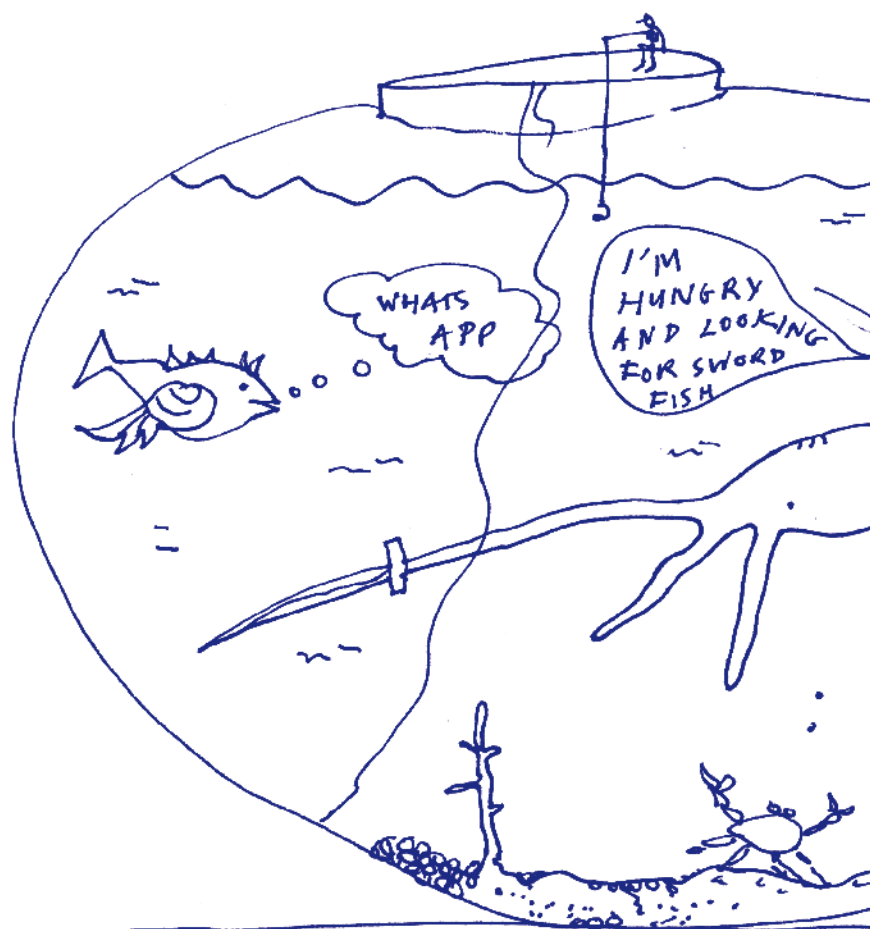
Heb je nog iemand geholpen op internet (met huiswerk of in een game, bijvoorbeeld)? Heeft iemand jou geholpen op internet en zo ja, waarmee?

12

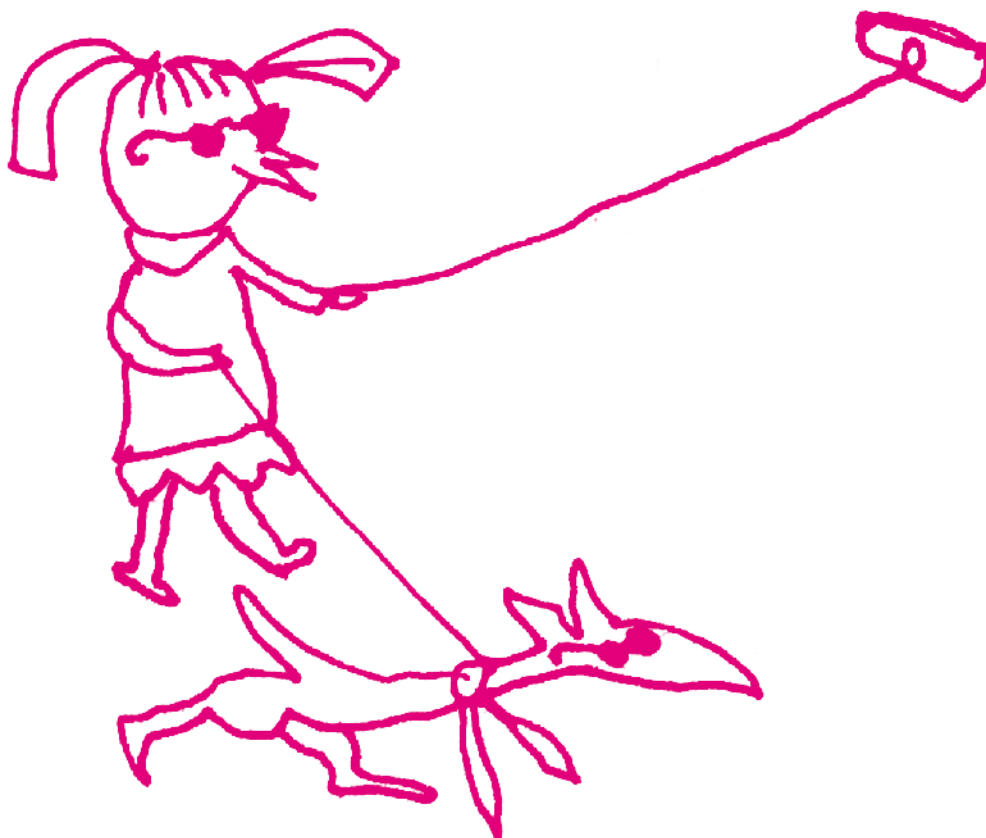
Wat zijn de drie belangrijkste apps op je smartphone (of tablet)? Was dat vorige maand ook je top 3?

13

Hoe voel je je prettig online? Wat maakt je blij en gelukkig?

Mehmet (17): "In een vriendengroep van WhatsApp wilde iemand me leren kennen. We hebben afgesproken om te gaan voetballen en basketballen. Toen zijn we vrienden geworden."

14

Heb je weleens een vriend/vriendin ontmoet via internet? Werd je daarna 'in het echt' vrienden?

15

Bart (18): "Ik zou een muziek-app maken, waarmee je muziek kunt mixen, waarmee je met anderen kunt praten en samen muziek kunt maken."

Wat zou je een mooie app/game voor je beste vriend(in) vinden? Wat kun je bedenken?

Arjan (18): "Ik zou een app maken voor vrachtwagenchauffeurs, waarin je kunt zien waar je onderweg het lekkerste broodje bal kunt halen."

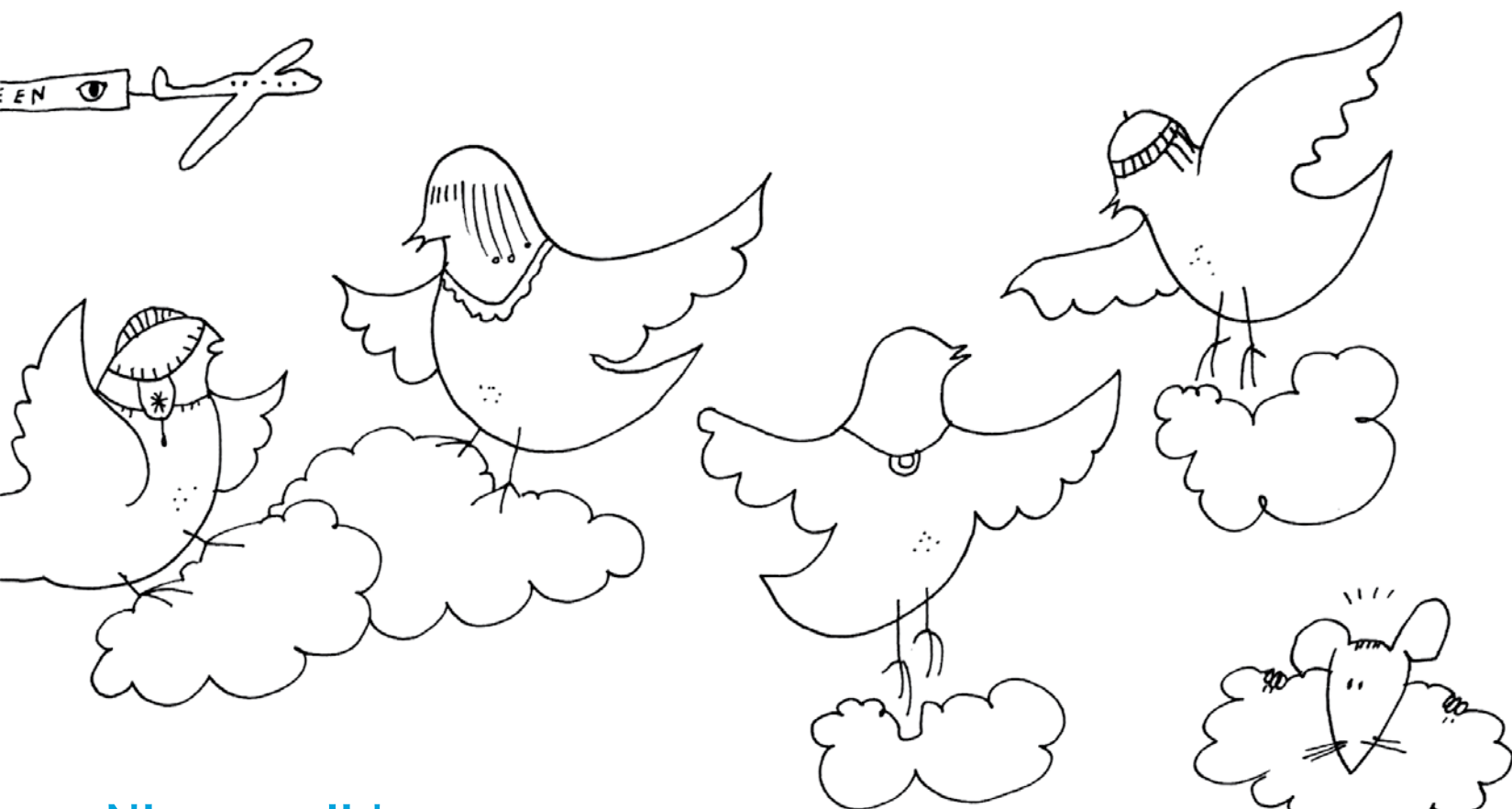

Tips voor een gesprek over hun digitale leefwereld

Elle Peters (55) heeft jarenlang als ict'er en mediacoach in het speciaal onderwijs gewerkt en is nu iCoördinator bij De Onderwijs-specialisten in Arnhem. In de loop der jaren heeft ze geleerd dat het bij ict niet gaat om de stekkers en apparaten, maar hoe je de leerlingen ermee laat omgaan, en de gesprekken die je erover voert. Dat laatste is nodig, zeker bij kinderen en jongeren in het speciaal onderwijs. Ze geeft een aantal suggesties voor een goed gesprek.

Hoe help je leerlingen

Niet vermijden, maar begeleiden

→ Leerlingen in het speciaal onderwijs komen sneller in conflictsituaties doordat ze vaak een lager niveau hebben, een lager taalbegrip, een tragere verwerking, minder sociale ervaring en, zeker in voormalig cluster 4, een minder goedwerkende emotie- en agressieregulatie. Het ontspoord al snel. Het overkomt ze. In het dagelijks leven, maar zeker online waar iedere barrière weg is om een flinke scheldpartij te beginnen. Begeleiders, leraren en ouders willen de kinderen beschermen, maar dat doe je niet door ze erbij weg te houden en sociale media te verbieden. Dat doe je door ze te begeleiden.

Neem leerlingen serius

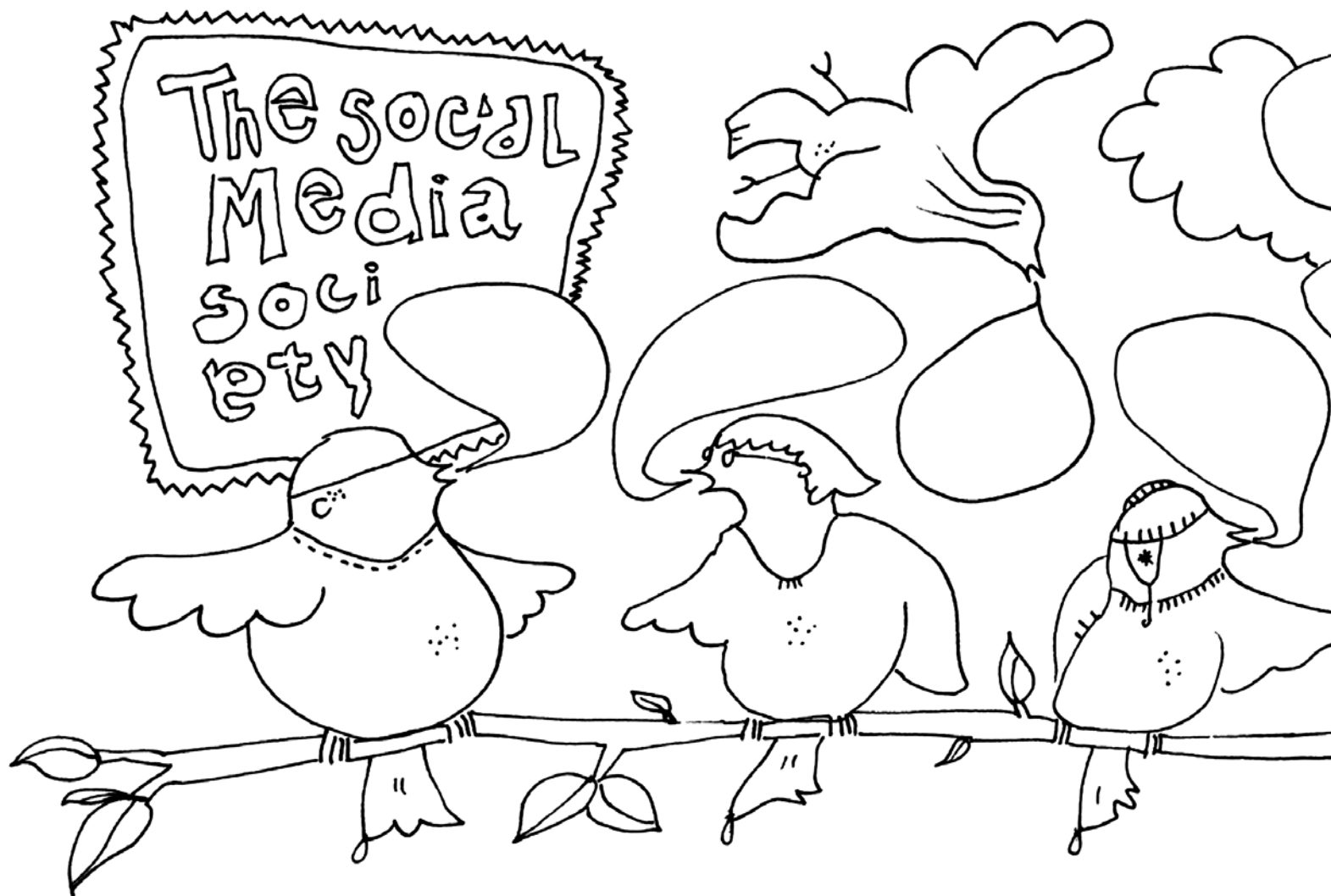
→ Vaak willen ze wel praten over wat ze online meemaken, zeker als ze ruzie hebben gehad, maar als hun ervaring is dat er dan gezegd wordt: 'Je zit ook veel te veel achter die computer' of 'Je moet ook geen ruzie maken' en de consequentie zelfs is dat ze niet meer online mogen, dan zullen ze het wel laten hun zorgen uit te spreken.

Stimuleer leerlingen te praten over wat ze meemaken

→ In plaats van te oordelen kun je beter vragen stellen: 'Goh, hoe ging dat dan?' en 'Wat zei diegene, wat voelde je erbij?' De kunst is om trucjes te vinden om ze aan het denken te zetten en er iets mee te doen. Hoe zouden ze het de volgende keer anders kunnen aanpakken?

e
online?

én offline

Integreer het online leven in je klas

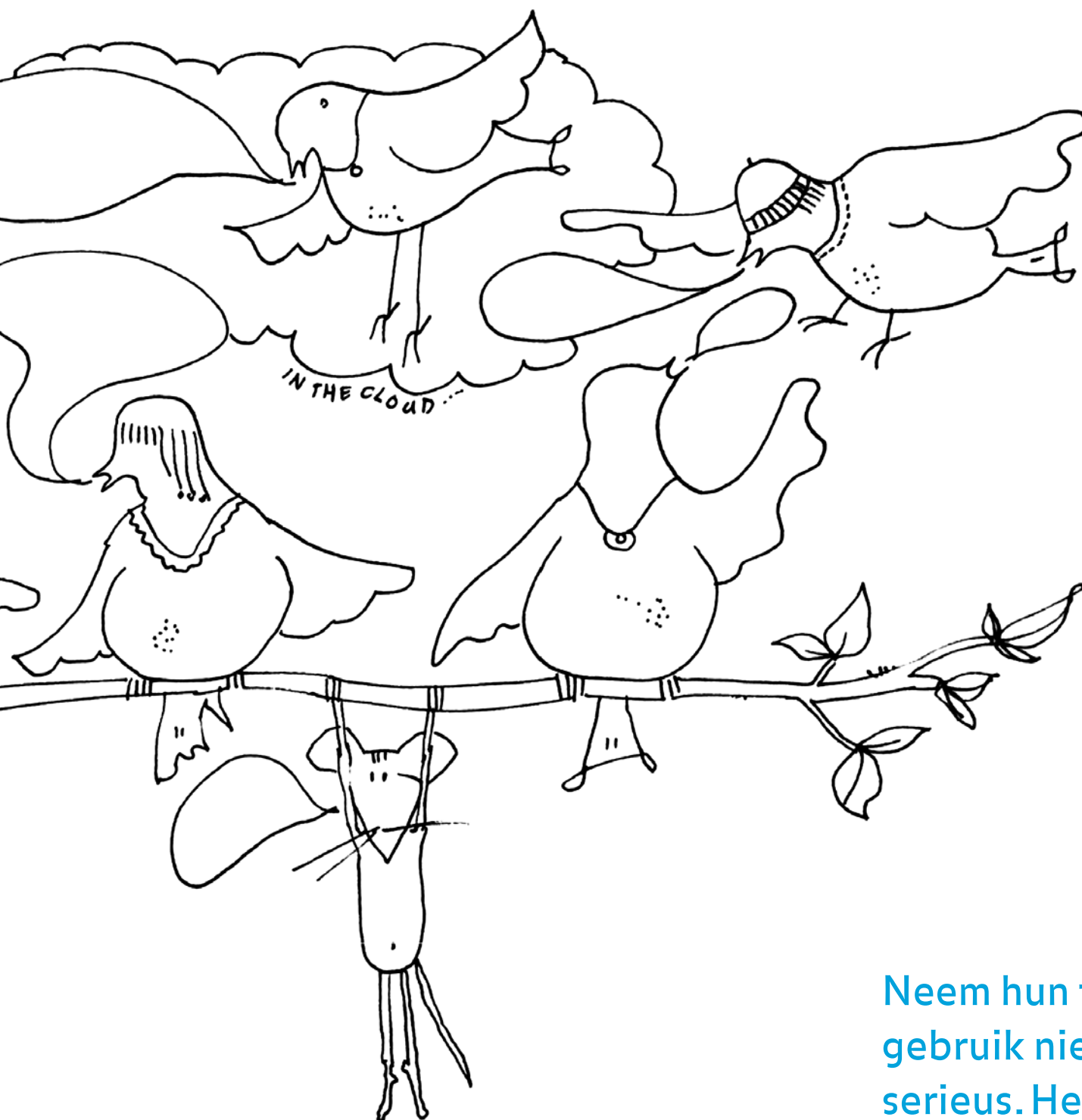
→ Voor de leerlingen is er geen onderscheid tussen hun offline en online leven, het loopt in elkaar over. Adresseer het ook zo en laat ze zoveel mogelijk vertellen. Vraag wie online is, laat ze vertellen wat hun online naam is. Maken ze zich ergens kwaad over, vraag dan: denk je dat, of is het zo? Het ontspoord vaak doordat ze te snel invullen, conclusies trekken en daarop aanslaan. Het grote verschil met het reguliere onderwijs is dat deze kinderen hun emoties minder goed in de hand hebben. Het overkomt ze. Daarom is het nog belangrijker om ernaast te zitten en ze op te voeden. Gebruik korte zinnen, check continu of ze begrepen hebben wat je zegt, daag ze uit te herhalen wat je zegt. De lessen mens en maatschappij en sociale vaardigheden zijn het geschiktst om dit soort gesprekken te voeren.

Bouw vertrouwen op

→ Idealiter is het de mentor die als vertrouwenspersoon fungeert, die ziet de leerlingen het vaakst. Dat betekent wel dat je beschikbaar moet zijn op het moment dat ze je hulp vragen en niet moet denken: het is nu tien uur 's avonds. Vaak melden ze zich online, omdat het laagdrempeliger is. Zeker autistische kinderen zijn veel beter af online. Dat is een heldere communicatielijn voor ze, zonder emotie. Ga met ze chatten. Vaak kun je ze vrij snel op weg helpen, vraag ook of ze er met een vriend of vriendin over kunnen praten. Veroordeel ze niet en neem ze zo serieus, dat ze vertrouwen in je krijgen, ook als het misgaat. Overigens snappen leerlingen heel goed dat je niet dag en nacht beschikbaar bent en zijn er prima afspraken te maken wanneer ze je online kunnen benaderen.

Lastige onderwerpen offline, zijn dat ook online

→ Verliefdheid en seks blijven moeilijke onderwerpen. Ik sprak een keer een jongen die helemaal in paniek was, hij had nú hulp nodig. Hij was hartstikke verliefd op een meisje dat hij online had leren kennen en had allerlei kriebels in zijn buik. Dan leg ik hem wat uit over verliefdheid, geef ik tips voor sites en adviseer hem contact op te nemen met zijn mentor. Een andere jongen was autistisch, maar online zo sterk dat hij iets met een vwo-meisje had gekregen. Ze had helemaal niet door dat hij op het speciaal onderwijs zat, tot bleek dat hij normale vakken als wiskunde en Engels niet had, toen dacht ze: wat ben jij voor iemand? Ze wilde niets meer met hem te maken hebben. Dan probeer ik vooral te luisteren en hem zelf te laten verwoorden hoe verdrietig en boos hij is. Ik bevestig vooral dat hij zich zo mag voelen, want dat maakt iedereen wel eens mee. Wanneer het uit de hand loopt, neem ik direct contact op met een mentor. De mentor is voor mij altijd de spil bij de zorg voor een leerling.

Laat ze geheugensteuntjes opschrijven voor moeilijke situaties

→ Ik had een leerlinge die iedere keer in de problemen kwam doordat ze toegaf aan verzoeken als: laat je borsten eens zien. Of ze verzeilde in ruzies op diverse platforms waar ze al eens haar adres had gegeven, waarna ze doodsbang was dat ze thuis werd opgezocht. Ik ben met haar gaan zitten en heb haar vier regels op laten schrijven die ze altijd bij zich moet dragen: 1. geen kleren uit voor de webcam, 2. stop = stop, 3. nooit je adres en mobiele nummer geven, 4. nooit foto's naar iemand sturen die je niet kent.

Gebruik creatieve werkvormen

→ De greenscreentechniek is heel geschikt om inzichtelijk en bespreekbaar te maken wat online mogelijk is en hoe je gefopt kunt worden. Toen Willem-Alexander koning werd, waren er veel bewerkte filmpjes en foto's in omloop. Willem-Alexander die verkleed was en rare dingen zei. Zij denken dat het echt is. Door de leerlingen zelf voor een greenscreen te filmen, kun je ze vervolgens met een speciale app in een hele andere achtergrond plaatsen en laten zien dat zij dat zelf zijn, maar dat de situatie niet klopt. Vervolgens ga je het gesprek aan: hoe zou je het vinden als iemand zo'n filmpje of foto van jou plaatst? Dat willen ze niet. Op deze manier creëer je een kritische houding.

Neem hun taalgebruik niet al te serieus. Het komt er rotter uit dan ze bedoelen

→ Tieners zijn veel grover in hun taalgebruik dan wij vroeger – dat geldt nog meer voor leerlingen met stoornissen en gedragsproblemen – en al helemaal online. Als je in een groepschat ziet wat ze tegen elkaar zeggen: kankerhond dit, kankermongool dat, ik maak je dood. Soms worden er afspraken gemaakt om de volgende ochtend te vechten, die neemt die mee, die trommelt die op, er worden messen meegenomen. Maar als je dan extra vroeg op school bent, versterkt, komt niemand opdagen. Nee, waarom? Het is alweer voorbij. Soms trekken ze zo hard van leer, ook tegen mij, dat je wel moet zeggen: 'Nu stop. Morgen praten we verder.' Altijd eerst af laten koelen, daarna praten. Stimuleer ze om na te denken en heel vaak komt het besef dan vanzelf.

Kijk naar wat ze aankunnen

→ Dit gaat ook vaak mis op praktijkscholen. Deze leerlingen kunnen hun vrije tijd niet invullen, waardoor pauzes een ramp worden. Er wordt gedacht: ze gaan wel voetballen. Maar het wordt een chaos, ze maken elkaar af. De eerstvolgende uren ben je de rust aan het herstellen. Je moet ze een kader bieden. En datzelfde principe kun je online door-trekken.

Geef voorlichting aan ouders

→ Vaak hebben deze ouders zelf ook een laag niveau. Organiseer ouderavonden, las spreekuren in waar ze met vragen naartoe kunnen komen. En zorg voor online spreek-uren.

Besef hoe belangrijk sociale media zijn voor deze groep

→ Ik noemde al autistische leerlingen, maar ook de lichamelijk gehandicapten en verstandelijk beperkten, en langdurig zieken, zijn zo afhankelijk van internet. Het is soms hun enige *lifeline* met de buiten-wereld. Vrienden wonen niet om de hoek, ouders zijn soms ver weg, het is hun manier om contact te maken. Ik krijg berichtjes van een jongen met spierdystrofie die alleen zijn ogen kan gebruiken en zo het toetsen-bord bedient. Hij had een technische vraag en ik zei: 'Probeer het eerst zelf eens op te lossen!' Hij ging online zoeken en even later kreeg ik terug: 'Bedankt voor de tip!' Internet en sociale media zijn een zegen voor deze leerlingen en daarom is het zo belangrijk daarop in te zetten en ze goed te begeleiden.

Ben je digitaal niet goed onderlegd, laat jezelf dan voorlichten

→ Er zijn collega's die er niet aan willen, die denken: het zal mijn tijd wel duren. Maar dit is de wereld van onze leerlingen, je móet wel. Ga je best doen ze te helpen in deze wereld, in plaats van die te veroordelen.

met je blindenstok

De leerlingen van **Visio Onderwijs Amsterdam** hebben een visuele beperking. Dat beperkt ook hun omgang met sociale media. Annefleur gebruikt Facebook, maar de software kan geen beelden beschrijven. 'De teksten worden wel voorgelezen, maar niet wat er op de foto's staat. Dat is zó irritant!'

Hoe profiteren blinde en slechtziende leerlingen van sociale media?

Van links naar rechts:
Troy van Egmond (11), leerling SO, ziet met één oog;
Daniël Epskamp (16), leerling VSO, ziet wel maar heeft een afstandsbeperking;
Annefleur Schellekens (17), leerlinge VSO, blind;
Syenna Ramsaran (11), leerlinge SO, blind.

Stel je eens voor dat, straks, ooit, ook je blindenstok verbonden zou zijn met internet. Syenna (11) giechelt, gaandeweg het gesprek over sociale media in haar wereld heeft ze steeds meer haar verlegenheid afgelegd. Ze plukt aan een boterham, zegt dan met bravoure: "Nou, die vraag zat er wel aan te komen." En ja, stel je voor: dan zou ze een mandje aan haar stok vastmaken en daarin gaan zitten. "En dan typ je in waar je heen wil en dan: vliegen! Veiligheidsriemen om en daar ga je!" Haar vijf jaar oudere medeleerling Daniël op deze school van Visio, speciaal onderwijs voor leerlingen met een visuele beperking, zoekt een praktischer aanpak: "Google Maps op je stok en dan elke dag updaten zodat je overal ter wereld door een stad kunt navigeren." En ook Annefleur (17), de oudste van de vier leerlingen, kiest voor navigatie. Haar stok zou ook een stem krijgen die je tot in de details aanwijzingen geeft: "En dan liefst met een duidelijke stem: 'Let op, je bent

nu bij een bocht! Zebrapad, je moet nu oversteken! En: Je bent recht overgestoken.'" Want dat laatste is een van haar frustraties: scheef oversteken is voor blinden niet duidelijk te voelen. "En navigatie-apps als Trekker Breeze of Kaptan zeggen dat niet."

Vreugde & frustraties

Er valt veel te wensen voor kinderen met een visuele beperking als het om internet en sociale media gaat, blijkt tijdens het groepsgesprek in de lunchpauze. Wat vooral stom is: er zijn haast geen leuke games voor blinde kinderen, niet op internet en trouwens ook niet voor de Wii. Ze tippen elkaar over en weer over wat ze wél kennen, Daniël heeft gehoord van een spel waarbij je moet ronddraaien en zombies afweren. Annefleur: "Zombies, o gatver." Annefleur zit op internet vooral graag op Facebook, al houdt ze zich aan strikte, zelfopgelegde regels. "Ik wil niet aan Facebook verslaafd raken, want volgens

mij zijn heel veel mensen dat. Die willen constant op Facebook zijn. Ze zetten er heel veel foto's op en ze vinden alles leuk, leuk, leuk." Daarom checkt zij Facebook alleen op haar iPad mini voor ze naar bed gaat. "Dan ga ik mijn berichten lezen en ik like ook van alles. Ik zet er soms wat dingen op, zoals schoolresultaten. Maar niet 'mijn dessert is een chocoladetoetje.' Ik gebruik Messenger om te chatten met mensen want ik heb geen iPhone en geen WhatsApp. Soms tik ik, maar ik spreek ook vaak in. Al gaat dat soms mis met de software, dan verstaat die het niet goed. Ik zei laatst 'balen voor je' tegen mijn broer, maar dat was iets heel anders geworden." Wat ze vooral fijn vindt aan Facebook is dat ze contact kan houden met bekenden. "Het leukst vind ik het als een bekende die ik lang niet heb gesproken weer wat heeft gepost, bijvoorbeeld een begeleidster van de skivakantie. Zo kan je contact houden met de mensen van de wintersport en anders ga je ze

missen. Ook als er video's op staan vind ik het leuk, dan heb je het geluid. Teksten worden ook voorgelezen, maar niet wat er op de foto's op Facebook te zien is. Dat is zó irritant! De voice-over kan geen foto's uitspreken, als er iets is geplaatst zegt-ie alleen: 'Twee nieuwe foto's toegevoegd.'"

Braille & brightness

Syenna heeft ook geen eigen telefoon, aan Facebook en andere sociale media is ze nog niet toe. Ze gaat alleen op internet als ze iets voor school moet opzoeken, met haar brailletoetsenbord. "Bijvoorbeeld als ik een spreekbeurt moet houden. Maar thuis gaat het vaak mis, dan helpt mijn vader. Dan kan ik dingen niet vinden en is het of ik in een doolhof zit. Wat ik het leukste vind aan internet? Ik vind het niet leuk, maar soms wel handig."

Troy heeft wel een telefoon, hij kreeg die 'vanuit het niets' voor Kerstmis. Maar omdat hij met één oog wel ziet, heeft

hij er ook meer profijt van. Hij gebruikt WhatsApp en kijkt naar YouTube. "Ik kan alles lezen op een telefoontje en met vrienden communiceren. En als ik niet op mijn telefoon zit, zit ik op de iPad en anders wel op de laptop."

Kunnen zien, al is het beperkt, blijkt een absolute pre als het gaat om sociale media. Daniël heeft zichzelf geleerd om scherminstellingen zo aan te passen dat hij alles beter kan zien, zoals het lettertype, de kleuren en de helderheid. "Als ik het niet kan zien, kan ik er geen profijt van trekken. Maar als ik de *brightness* verlaag is het best wel te doen", zegt hij. "Ik ben elke dag op de sociale media. Als ik thuis ben, ben ik zo'n beetje een fulltime gamer en ik gebruik de hele dag WhatsApp, Twitter, Facebook en Google. Zo hou ik ook contact met familie in Australië. Ik doe wel andere dingen tussendoor, want te lang achter elkaar beeldschermen, maakt dat mijn ogen zuur worden."

Lange leve YouTube

Sociale media spelen geen grote rol op school, zeggen deze leerlingen. "We hebben het eigenlijk nooit over sociale media, alleen soms als we bijvoorbeeld in de kleedkamer zitten bij gym", vertelt Annefleur. Ze hebben wel ict-les gehad. Syenna: "Toen gingen we iets met internet doen en moppen opzoeken. Het was voor degenen die kunnen zien, maar ook voor de leerlingen die met braille werken."

Hoe dan ook weten ze allemaal donders goed wat de potentiële gevaren zijn van sociale media, haast meer dan dat ze er zelf profijt van hebben. Wat zouden zij hun leerlingen vertellen als ze zelf meester of juf waren? Annefleur: "Niet zomaar dingen posten als: 'Jippie, ik ben op vakantie.' Want dat kunnen inbrekers ook lezen." Syenna: "Niet zeggen waar je woont, hoe je heet of hoe oud je bent. Anders komt er ineens een raar figuur en die neemt je dan mee voor iets of zo." Troy: "Voor kinderporno." Daniël: "Vooral

op Facebook moet je weten wat je privacyrechten zijn. En met gamen moet je niet zomaar andere mensen toevoegen die je niet kent, die kunnen spamberichten doorsturen." Ze bestelt boeken via internet, luistert naar de top 50 op haar iPad en zoekt liedjes op Spotify. Maar waar ze vooral veel aan heeft, vertelt Annefleur, zijn YouTube-filmpjes waarop iets wordt uitgelegd, zoals door een economie- of wiskundeleraar. Maar daar geldt wel: is het een leuke stem? En praat de leraar duidelijk? "Want sommige stemmen klinken heel saai." Soms denkt ze wel eens na over een eigen YouTube-kanaal. Dan zou ze andere blinde en slechtziende tieners uitleggen hoe ze op Facebook kunnen gaan. "Zelf heb ik het hier op school met een stagiaire uitgezocht en een account aangemaakt. Een filmpje zou het handigst zijn, niet alleen geluid. De kinderen kunnen het horen, maar hun ouders kunnen meekijken en zeggen wat je met je handen moet doen, zoals met je vingers vegen. Maar

Visie van Visio: 'We stropen de wereld af naar toegankelijke games en apps'

Meer weten?

Wii-game voor blinde kinderen

> www.jeugdjournaal.nl/item/228313-game-voor-blinde-kinderen.html
of <http://stmko.nl/blind>

Fotoherkenning > www.nos.nl/artikel/2004397-google-leert-computer-foto-s-beschrijven.html
of <http://stmko.nl/foto>

(On)geschikte apps > www.frankwatching.com/archive/2015/04/10/is-jouw-app-geschikt-voor-blinken-slechtzienden of <http://stmko.nl/apps>

Aangepaste iPadgames > www.eduvip.nl (zoek op iPad)

Visio op Twitter > @KonVisio

> www.visio.org/nl-nl/onderwijs

► Verkorte links

Voor het gemak staat er als alternatief voor een lange link een verkorte URL.

Zo leidt <http://stmko.nl/lvb> naar www.nji.nl/nl/Factsheet-Media-en-LVB-kinderen.pdf.

YouTube kost veel tijd en ik weet niet of ik het met school kan combineren."

Toekomstmuziek

Na de smartphone en tablet razen nu de ontwikkelingen met *virtual reality* voort. Wat als er straks een bril wordt ontwikkeld waardoor ze zouden kunnen zien? Annefleur: "Ik zou het wel handig vinden, voor blinden is het lastig om brood te smeren bijvoorbeeld." Daniël legt aan Troy uit wat *virtual reality* is: alsof hij echt in zijn favoriete FIFA-game zou rondlopen. Troy: "O, 3D. Nee, dat hoeft voor mij niet." Syenna zou het wel leuk vinden om te zien, denkt ze, ze is net als Annefleur sinds haar geboorte blind. Maar dan begint ze ineens heel hard te lachen. "Alleen is blind zijn soms wel een voordeel. We hebben voorrang bij attracties!"

De leerlingen zo volwaardig mogelijk laten deelnemen aan de samenleving, dat is volgens directeur onderwijs Marcel Janssen de allerbelangrijkste doelstelling van Koninklijke Visio. "We willen dat ze zoveel mogelijk kunnen doen wat ziende kinderen ook kunnen. Dus houden we ons zeker bezig met het toegankelijk maken van wat er allemaal op het gebied van ict en sociale media op de markt is."

Met drieduizend visueel beperkte leerlingen is Visio voor de commerciële markt geen interessante partij. Janssen snapt dan ook goed de frustratie van de leerlingen dat er zo weinig leuke games of apps voor hen zijn. "Het is ook frustrerend dat er op de markt zo weinig is. We stropen echt de wereld af naar toegankelijke games en applicaties voor onze doelgroep. We zijn nu zo ver dat de hardware toegankelijk is voor blinden en slechtzienden, maar de verdere vertaalslag moeten we zelf maken."

Visio heeft zelf een Wii-game voor blinde en slechtziende kinderen ontworpen: in 2012 lanceerde Nintendo 'De ontdekker en het mysterie van de diamanten scarabee.' "Dit spel kunnen blinde én ziende kinderen samen spelen door gebruik te maken van het balanceboard, daarbij staan de blinden niet op voorhand al op achterstand." Nu werkt Visio samen met de Technische Universiteit Delft aan de ontwikkeling van een app om de iPad nog toegankelijker te maken. "De iPhone en iPad zijn volledig compatible voor blinden. De schermen zijn al tactiel. Maar we willen ook grafische afbeeldingen hoorbaar en voelbaar maken, want dat is nu nog niet zo. Een tussenvorm is de koppeling van de iPad aan een 3D-printer, zodat je de informatie kunt voelen en tevens voorgelezen krijgt. Een grafiek maak je bijvoorbeeld 'hoorbaar' door middel van specifieke tonen, hoogtes en 3D-geluid."

Want zoals leerlinge Annefleur zich opwond over de foto's op Facebook, waarvan zij niet te horen krijgt wat erop staat, heeft Janssen zijn ergernis over de leermethodes die niet volledig 'vertaald' zijn voor blinden. "De meeste methodes melden bij een plaatje: 'Hier staat een plaatje. Vraag aan je leraar wat erop staat.' Ons doel om toegankelijk onderwijs te realiseren, is zo nu en dan best complex."

Met een ict-leerlijn wil Visio de leerlingen in elk geval zo vroeg mogelijk wegwijs maken. "Die ict-geletterdheid is heel belangrijk voor onze doelgroep, ook in de communicatie met zienden. Maar op het gebied van sociale media zijn wij, overigens net als heel veel scholen, nog zoekende hoe we die als didactisch hulpmiddel kunnen inzetten. Dat het nodig is, daar zijn we van doordrongen, maar we hebben nog geen vastomlijnd beleid op dat terrein."

15

succesverhalen van leer

krachten & leerlingen

laat het laat het

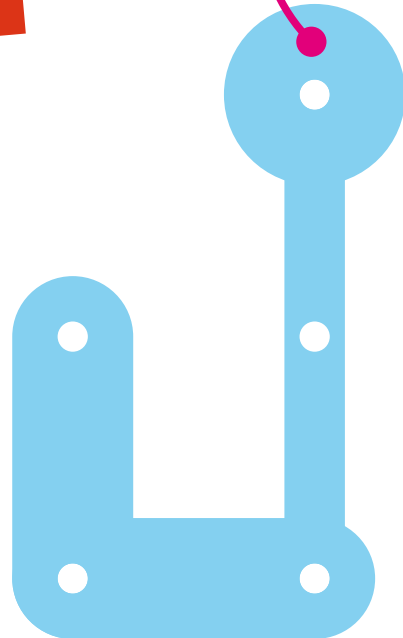

los, gaan

Meester Richard maakt met zijn slechthorende leerlingen een eigen Jeugdjournaal. Volgend jaar doet de hele school mee. 'Kinderen trots, ouders trots, directeur trots. En ik ook.'

Hoe maak je een Jeugdjournaal met je leerlingen?

Wie Richard Hulsebos (43), leerkracht en icoach aan de Professor Burgerschool in Amsterdam, openbare school voor speciaal onderwijs aan slechthorende kinderen van 2,5 tot 13 jaar.

Project In 2014 maakte Richard met zijn zeventien leerlingen van groep 5/6 een eerste eigen Jeugdjournaal met als thema: de school van de toekomst. Zijn groep 4/5 van 2015, twaalf leerlingen, kiest als thema hun eigen school voor slechthorenden: wat maakt onze school zo speciaal?

Hoe werkt het? De klas begint met een redactievergadering. Daarin bedenken de leerlingen onderwerpen en verdelen ze de rollen. Wie presenteert? Wie interviewt? Wie filmt? Vervolgens nodigen ze mensen uit om te interviewen en worden de items uitgewerkt en gefilmd met iPads. Het project duurt in totaal acht dagen. Gedurende het hele schooljaar doet de klas al kleinere projecten als voorbereiding. Met de verkiezingen van de leerlingenraad maken ze bij-

voorbeeld verkiezingsfilmpjes.

Doel Werken aan een gezamenlijk project met een tastbaar eindresultaat. Hierbij komen leerdoelen aan bod als samenwerken, overleggen, interviewtechnieken en mediawijsheid. Tegelijkertijd kunnen de kinderen hun individuele talenten op hun eigen niveau ontplooiën.

Resultaat Voor het tweede jaar heeft Richards klas een eigen Jeugdjournaal geproduceerd, waar de kinderen weer met groot enthousiasme aan hebben gewerkt. Veel leerlingen noemen in de digitale schoolkrant het Jeugdjournaal het leukste dat ze het afgelopen schooljaar hebben gedaan. Ze leerden er veel van en het is goed voor hun zelfbeeld: ze hebben iets gemaakt waar ze trots op kunnen zijn.

Hoe heb je het aangepakt? "Ik geef inmiddels zo'n twaalf jaar les in het speciaal onderwijs en ben begonnen met het maken van een krant met mijn leerlin-

gen. Dat was altijd een succes. Ze konden er veel creativiteit in kwijt, het was goed voor hun taalontwikkeling, het samenwerken, het maken van afspraken en het regelen van dingen. Vervolgens werd dat een digitale krant, we gaan mee met de tijd. En toen mijn klas vorig jaar iPads kreeg, dacht ik: dít is het moment, we gaan filmen. De kinderen kijken op school immers elke dag naar het Jeugdjournaal. Ik heb ze de vraag voorgelegd: hoe denken jullie dat een klas eruitziet in 2020? En toen gingen ze helemaal los.

Het leuke aan zo'n project is dat je ineens heel andere talenten bij kinderen ziet. Iedereen kan z'n steentje bijdragen. En kinderen nemen vaak meteen een rol aan. Wie minder goed kan praten, gaat achter de camera, wie goed is in gebaren wordt gebarentolk.

Die iPads gebruiken we zo niet alleen remediërend en voor extra oefenstof. Er zijn zoveel meer mogelijkheden en het is leuk om die met z'n allen te ontdekken. Ik introduceer dingen,

ik bied een platform. Maar de kinderen hebben alles binnen *no time* door, die zijn sneller dan ik – en zo leer ik weer van hen.”

Wat heb je nodig? “We moeten natuurlijk eerst toestemming hebben van de ouders om foto’s en filmpjes te gebruiken, maar omdat de kinderen zo enthousiast zijn, lukt dat wel. We vermelden geen achternamen, zodat de kinderen niet te googelen zijn. En verder heb je eigenlijk alleen een iPad en iMovie nodig. Dit keer was er een leeg lokaal waar we een greenscreen hebben gemaakt: een groen doek aan de muur waarop we mooie beelden achter de presentatrice kunnen monteren. Zo simpel is het.”

Is het voor alle leerlingen geschikt? “Ja, natuurlijk. Iedereen kan het, op z’n eigen niveau. Ik kan me wel voorstellen dat leerkrachten het een bezwaar vinden dat ze een stapje extra moeten zetten. Want tijdens het maken van een Jeugdjournaal moeten er veel dingen tegelijk gebeuren en dat is best

intensief. Maar als je ziet wat je ervoor terugkrijgt, is dat het dubbel en dwars waard.”

Wat vinden collega’s ervan? “Toen ik het er in het begin met collega’s over had, zeiden ze: ‘Leuk, maar dat kunnen mijn leerlingen niet.’ Ze waren later heel enthousiast over het resultaat. Toch hoor ik nog steeds dingen als: ‘Mijn klas is hier niet aan toe.’ Je ziet het vaker bij leerkrachten, dat ze zich vastklampen aan de reguliere methoden, aan de structuur die ze kennen. Maar je kunt ook besluiten dat je de taallessen laat vallen en dat je de kinderen e-mails laat sturen om een interview te regelen. Dan moeten ze een brief schrijven, een aanhef formuleren, nadenken over de opbouw, et cetera. Ze nodigen bijvoorbeeld onze audicien uit, die voor alle gehoorapparatuur op school zorgt. Je ziet hoe ze de namen een hoofdletter geven, punten en komma’s zetten. Alles wat ik eerder dit jaar heb aangeboden, komt erin terug. Zo kijk ik naar onze onderwijs-

doelen. Gelukkig heb ik een directie die dit ook ziet en die heeft besloten dit project volgend jaar met de hele school te gaan doen. Of dat een overwinning is? Eerst maar eens zien of het gaat werken.”

Wat is opvallend aan dit project? “Alles komt vanzelf aan bod. Van taal tot samenwerken, tot mediawijsheid. Ik weet zelf ook niet alles, dus het is meteen een goede les over hoe je dingen op kunt zoeken. Ik vind dat je als leraar kwetsbaar moet durven opstellen, je moet het niet erg vinden iets niet te weten. Ga het samen opzoeken. Hoe moet je monteren? Hoe werkt een greenscreen? Hoe check je bronnen? Door de samenwerking ontstaat er een extra dynamiek in de klas.”

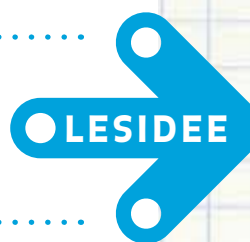
Heb je tips voor andere leerkrachten? “Durf het los te laten. *Let it go*, laat de kinderen gaan. Probeer niet te veel in te grijpen. Je bedenkt en hoopt van tevoren zelf dingen, maar ga niet te veel sturen. Zeker in het

begin probeerde ik dat, maar ik heb echt geleerd: pleister op je mond. Ik loop er tussendoor en observeer. Ik grijp alleen in als iets echt misgaat. Het enige wat je hoeft te doen, is structuur aanbrengen. Een korte uitleg geven hoe het Jeugdjournaal wordt gemaakt, een redactievergadering houden, de rollen verdelen, een woordweb maken, stemmen over de filmpjes die gemaakt gaan worden. Daarvoor gebruik ik Nearpod, een handige tool waarin we met de hele klas kunnen brainstormen. Maar ik bemoei me er zo min mogelijk mee, er komt zoveel uit henzelf.”

Wat zijn de valkuilen? “Bij het eerste Jeugdjournaal had ik mooie muziek aan de filmpjes toegevoegd die inspeelde op de emoties van ouders en collega’s. Maar vanwege de muziek is het nu in 195 landen op YouTube geblokkeerd. Rechtenvrije muziek gebruiken dus! En de eerste keer ging ik met de kinderen die aan het filmen waren als een dolle door de school, dát moest nog gebeuren, dát moest

Elk **lesidee** biedt input voor een les van circa 20 minuten. Er staan soms ook tips voor een uitgebreidere variant. Het lesidee is een voorzet, uiteraard kun je alles naar eigen inzicht aanpassen.

Wat maakt mijn school bijzonder?

Onderwerp: Interview

Doel: Inzicht krijgen in hoe de media het nieuws verzamelen. De leerlingen leren informatie verwerven uit gesproken taal. Ze leren ook die informatie mondeling of schriftelijk, gestructureerd weer te geven.

Voorbereiding

- Maak in 10 minuten een korte animatie over wat een interview is.
- Gebruik hiervoor de gratis app Adobe Voice.
- In deze app kun je makkelijk foto's, pictogrammen, tekst, spraak en geluid aan je animatie toevoegen.

Materiaal

- Pen en papier
- Digibord
- iPad met iMovie

De les

Oriëntatie

- Wat is een interview?
- Heb je weleens een interview gezien?

Uitleg

- Toon de animatie op het digibord.
- Geef de open vraag: Wat is leuk aan mijn school?
- Geef de gesloten vraag: Ben je blij dat je op deze school zit?
- Maak drietallen en verdeel de rollen: journalist, leerling, cameraman.
- Pak de iPad en laat klassikaal zien hoe je de camera opent en de video inschakelt.
- De kinderen gaan aan de slag en filmen het interview met de iPad.

Evaluatie

Stel de volgende vragen:

- Heb je tijdens het interview iets gehoord wat je nog niet wist?
- Wat was het verschil tussen de twee vragen?
- Hoe vond je het zelf gaan?

Tips

- Na de les kun je het interview meer tot de verbeelding laten spreken door gebruik te maken van iMovie:
  - Kies 'theater' > 'film' > Kies het sjabloon 'CNN iReport' of 'nieuws'.
  - Laad het interview in iMovie.
- Zet de interviews in het ouderportaal.

Bron: Stichting Orion > www.orion.nl

Meer weten?

Het Jeugdjournaal van de Professor Burgerschool

> www.youtube.com/watch?v=-Pqrpo7cGvU of <http://stmko.nl/jeugdjournaal>

Schoolsite > www.burgerschool.nl

iMovie > www.apple.com/nl/ios/imovie

Autocue > <http://cueprompter.com>

Instructievideo greenscreen > www.youtube.com/watch?v=QIH3h19abll of <http://stmko.nl/green>

Nearpod > www.nearpod.com

nog gebeuren. Ik was er zo op gefocust, waardoor de kinderen die nog in de klas waren zich verveelden. Die moeten dus ook een taak hebben."

Wat is je drijfveer? "Ik geloof dat er straks andere dingen worden gevraagd van deze kinderen en daar wil ik ze op voorbereiden. We leiden ze op voor banen die nu nog niet bestaan en de kans dat daar computers

aan te pas komen, is heel groot. Daarom probeer ik nu zoveel mogelijk uit die iPads te halen en ze mediawijzer te maken. Maar het is toch vooral het plezier dat de kinderen hebben, waarvoor ik het doe. Het is fantastisch hoe ze elkaar bij de hand nemen en hoe voldaan ze zijn. De kinderen zijn trots, de ouders zijn trots, de directeur is trots en ik ben trots."

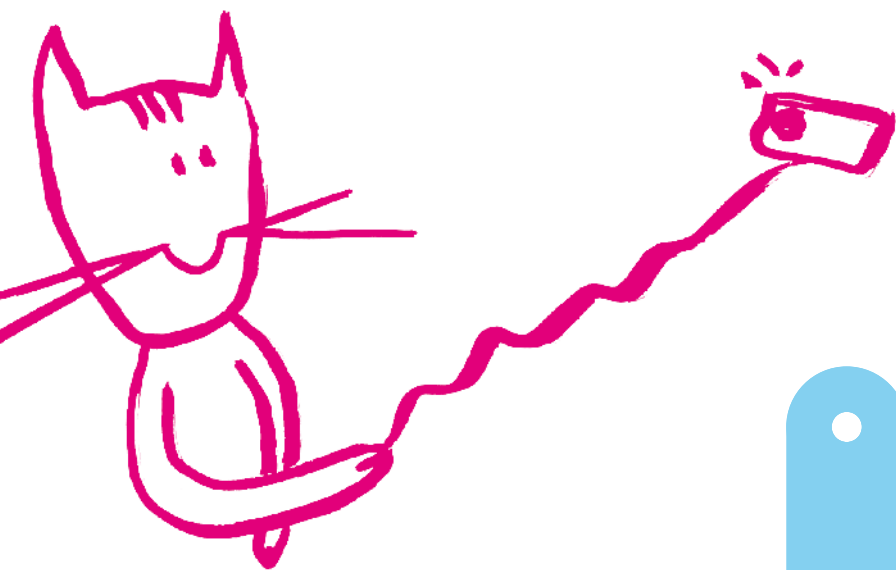

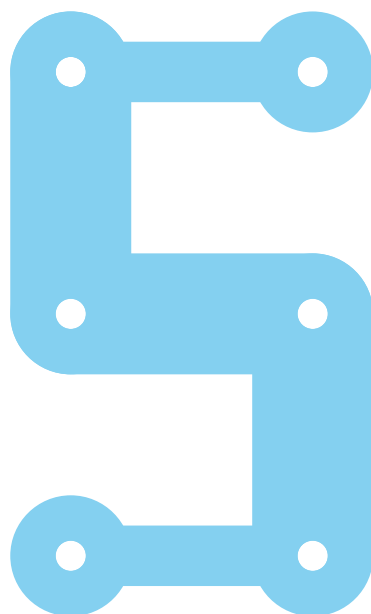
Sociale media als **BRUG** naar de horende wereld

Martijn Kamphuis helpt zijn leerlingen de online wereld verkennen, maar wil voorkomen dat ze erin verdwijnen. Martijn is zelf doof, en daarom kan hij de kinderen zo goed lesgeven. ‘Wij verstaan elkaar.’

2

Hoe maak je dove en slechthorende kinderen **sterker** in hun online communicatie?

Wie Martijn Kamphuis (40), vakleerkracht NGT & Dovencultuur van groep 6, 7 en 8, Kentalis Talent Vught, speciaal onderwijs basisschool voor doven, slechthorenden en kinderen met een taalontwikkelingsstoornis (TOS).

Project Lessen sociale media, onderdeel van het vak Culturele Identiteitsvorming van Doven en Slechthorenden.

Hoe werkt het? Martijn bespreekt met de kinderen de verschillen tussen de horende en de dovencultuur en legt uit hoe sociale media een brug kunnen slaan tussen die werelden.

Doel Kinderen wegwijs maken op sociale media. Ze laten zien wat je ermee kunt, maar ook wijzen op de gevaren.

Resultaat De kinderen weten nu beter wat ze thuis wel en niet op de computer kunnen doen.

Hoe heb je het aangepakt? “Mijn les begin ik altijd eerst met een aantal vragen: wie heeft

er ervaring met sociale media, wie heeft een mobieltje of computer en wat doe je ermee? De jongens gamen, de meisjes chatten. Allemaal gebruiken ze sociale media om met elkaar te overleggen.

Dove kinderen zijn heel gevoelig voor digitaal pesten omdat ze zo visueel zijn ingesteld. Ze kijken elkaars wachtwoorden af en gaan dan in naam van de ander vervelende berichten rondsturen. Vorig jaar hebben we dat een keer aan de hand gehad, de hele klas was overstuur, het was een grote puinhoop. Daarom spreken we duidelijke regels af voor het gebruik van sociale media waarin het beschermen van je eigen en elkaars privacy centraal staat. Dus: je houdt je kleren aan voor de webcam, je mag niet pesten, je mag foto's en filmpjes van anderen niet delen zonder toestemming, je mag ook geen screenshot van de foto of het gesprek van iemand anders maken en die zomaar delen, je geeft nooit persoonlijke gegevens zoals je adres, je plaatst ook geen foto van je

huis waarop mensen kunnen afleiden waar je woont. Zet sowieso je profiel standaard op 'alleen vrienden'. Zorg dat je YouTube-kanaal, als je dat hebt, volledig is afgeschermd. Het lijkt allemaal nog strenger dan bij andere kinderen, en misschien is dat ook wel zo. Deze kinderen zijn kwetsbaarder, omdat hun lees- en schrijfniveau lager is, waardoor ze uitleg of regels niet altijd precies begrijpen. En omdat ze sociaal-emotioneel minder ver ontwikkeld zijn, raken ze heel snel verward in conflicten.”

Hoe komt dat dan? “De sociaal-emotionele ontwikkeling van dove kinderen verloopt minder vanzelfsprekend dan bij horende kinderen. Wij doven kunnen niet luisteren, alleen kijken, daardoor missen we een hoop nuances in het sociale verkeer. Je ziet dat iemand geëmotioneerd is, maar je weet niet waarom. Daardoor heb je het gevoel dat veel aan je voorbij gaat. Ook kun je iets volstrekt verkeerd begrijpen waardoor je misplaatst reageert. Het

maakt dove kinderen onzeker en kan ervoor zorgen dat ze sociale situaties gaan vermijden, en nog minder ervaring opdoen. Veel dove kinderen raken snel gefrustreerd omdat ze zelf niet duidelijk kunnen maken wat ze bedoelen. De meeste mensen kunnen geen gebarentaal, soms zelfs hun eigen ouders niet. Je kunt het vergelijken met de peuterpuberteit waarin peuters heel driftig worden, omdat ze nog niet de taal beheersen om duidelijk te maken wat ze willen. Terwijl ze al wel heel duidelijk weten wát ze willen. Toen ik zelf op de basisschool zat, had je nog geen speciaal onderwijs voor doven en slechthorenden. Ik moest me behelpen met liplezen. Nou, dan gaat er een hoop mis hoor. Ik was megagefrustreerd omdat ik niet alles begreep en mezelf niet kon uitdrukken. Als ik mijn rapporten uit die tijd lees, staat er overal: Martijn is een heel druk jongetje. Vaak viel ik na school onderweg naar huis al in slaap, zo moe was ik. Ik had veel last van hoofdpijn en buikpijn. Op de

middelbare school ging ik naar een speciale school voor slechthorenden waar gebaren werden gebruikt ter ondersteuning van het gesproken Nederlands. Ook kreeg ik meer dove vrienden. Toen ging het beter. We hebben hier op school verschillende groepsleerkrachten. Niet iedereen is doof. Omdat ik dat wel ben, merk ik dat ik een rolmodel ben voor de kinderen. Ik begrijp ze, ik weet wat ze doormaken, ik had het vroeger ook lastig in sociale situaties. Er is veel miscommunicatie in de dovencultuur. Sowieso tussen horende en dove mensen, maar doven onderling kunnen er ook wat van. Als je bijvoorbeeld een slechte wifi-verbinding hebt, en je bent via de webcam aan het chatten, komen niet alle gebaren even helder over; waardoor je elkaar misverstaat. Vaak lossen wij op school de ruzies op die thuis via de chat zijn ontstaan. Het zijn kinderen met een geschiedenis van verkeerd begrepen zijn, waardoor ze snel op de kast zitten. Het is een explosief goedje. Daar praten

we dan over in kringgesprekken. Wat heb jij meegemaakt, hoe voelde dat, hoe reageerde je? Was dat handig achteraf? Soms oefenen we in rollenspellen. Ik zorg er altijd wel voor dat we eindigen met positieve verhalen, het moet geen tranendal worden!”

Wat heb je nodig? “Een smartboard en wifi, daarmee kun je illustreren wat je bedoelt. Zonder extra visualisatie zullen de leerlingen minder goed begrijpen wat je zegt. Alleen regels over sociale media opstellen en bespreken, is niet voldoende.”

Is het voor alle kinderen geschikt? “De lessen sociale media zijn voor de jongste kinderen niet geschikt. Pas vanaf groep 7 krijgen kinderen een eigen mobiel en gaan ze op sociale media. Maar het vak Culturele Identiteitsvorming Doven en Slechthorenden, waarbinnen het valt, zou wel eerder gegeven mogen worden, want dat start pas in groep 6 en dat vind ik rijkelijk laat; kinderen lopen

daardoor een achterstand op in hun sociaal-emotionele ontwikkeling. Ik behandel bijvoorbeeld onderwerpen als omgaan met misverstanden, miscommunicatie in allerlei situaties, omgaan met informatieachterstand en hoe je aan horende mensen uitleg kunt geven over je beperking. Alle ervaringen rondom het doof of slechthorend zijn komen aan bod, ook dat je eerder moebent omdat de informatieoverdracht vermoeiend verloopt. Hoe eerder je deze onderwerpen bespreekbaar maakt, hoe sterker ze zijn in sociale situaties, ook online.”

Waarom zijn sociale media belangrijk voor jouw leerlingen? “Het is heel verschillend hoe kinderen hier op school komen. Sommigen hebben op een horende peuterspeelzaal of crèche gezeten en kunnen nauwelijks gebarentaal, anderen zijn ermee opgegroeid. Er zijn baby’s van dove ouders die brabbelen in gebarentaal, omdat dat de taal is die ze krijgen aangeboden. In die zin is er ook niet één doven- en

Willem: YouTube

slachthorendencultuur. Je hebt de echte dovenwereld waarin iedereen gebarentaal kent en met dove mensen omgaat, maar er zijn ook doven die gebarentaal afwijzen en zoveel mogelijk in de orale wereld verkeren. Voor volwassen doven is het makkelijker elkaar op te zoeken, voor kinderen is dat lastiger. Andere dove kinderen wonen vaak ver weg. Je ziet elkaar op school, als je het geluk hebt dat je op een speciale school voor doven en slachthorenden zit, en verder spreek je elkaar via sociale media. Om die reden zijn sociale media heel belangrijk voor doven en slachthorenden. Het vergemakkelijkt het contact met de horende wereld, maar ook onderling. Er zit wel een gevaar in: dat ze zich terug gaan trekken in de online wereld en geïsoleerd raken. Daarom is het extra belangrijk dat ouders regels maken over de tijdsduur en het gebruik van computers, en hun kind ook stimuleren om een sport te doen of buiten te spelen. De buitenwereld blijft bestaan, dus ze moeten oefenen

met echt sociaal contact, zodat ze niet in paniek raken als zo'n situatie zich voordoet. Daar praten we over in mijn lessen. Gelukkig komen de verhalen snel los. Ik hoef maar het logo van Facebook te laten zien en ze beginnen te vertellen."

Speelt humor een grote rol?

"Ja, enorm! Juist doordat de kinderen zo visueel zijn ingesteld, zijn ze heel gevoelig voor grappige slapstick filmpjes. Daar kunnen ze uren naar kijken en samen om lachen. Zelf maak ik ook graag grappen tijdens mijn lessen, of ik vertel welke blunders ik heb gemaakt op Facebook. Voor ons doven is het moeilijk tussen de regels door te lezen, we nemen een tekst al snel letterlijk, waardoor je niet doorhebt dat iets een grap was en je in een reactie volledig de plank mislaat. Andere mensen zien dat dan weer en reageren erop. Daar lachen we dan hartelijk om. Al moet ik ervoor oppassen dat het niet te lollig wordt. Dat onthouden ze namelijk veel beter dan de serieuze stof.

Laatst kwam ik een oud-leerling tegen die zich alleen de grappen nog wist te herinneren. Dat is natuurlijk niet de bedoeling."

Wat maakt dit project bijzonder?

"Soms zetten de leerlingen mij ook aan het denken. Vorig jaar was er een meisje uit groep 7 dat naar me toekwam. Ze wilde niet klikken, maar een jongen uit de klas had een foto van mij op zijn Facebookpagina staan. 'Dat mag toch niet?' zei ze met grote ogen, 'dat is tegen de regels.' Ik ging naar die jongen en zei: 'Wij moeten eens samen babbelen, over een foto.' Hij liep helemaal rood aan, want hij had ook wel door dat hij iets had gedaan dat niet mocht. Maar vervolgens zei hij: 'Ik weet dat jouw Facebook privé is, maar dit was je profiel-foto. Als je jouw naam googelt, zie je meteen die foto, dus ik dacht dat het openbaar was. En ik heb hem alleen maar geplaatst omdat ik er trots op ben dat jij mijn leraar bent.' Dat vond ik natuurlijk ontzettend lief, en het liet me inzien dat de scheidslijn privé/openbaar nog niet zo een-

voudig vast te stellen is."

Heb je nog tips voor leerkrachten die met deze doelgroep werken?

"Je moet er rekening mee houden dat hun taalniveau minder goed is, ook schriftelijk, en dat ze sociaal-emotioneel achterlopen op horende kinderen. En dat zie je terug in alles, ook hun sociale media-gebruik. Aan de andere kant moet je ze zeker niet onderschatten. Dove kinderen zijn visueel ingesteld. Zij begrijpen teksten wat beter door extra gebruik van emoticons en ze geven de voorkeur aan handleidingen of uitleg via een filmpje of een fotoreeks. Omdat ze altijd meekijken, pikken ze veel op en daardoor zijn ze veel handiger met de computer dan je denkt. Zelfs de ouders zeggen vaak: 'Ach, dat kan hij nog helemaal niet,' maar ze weten niet dat hun kind thuis op de bank op de iPad enge films op Netflix kijkt. Dove en slachthorende kinderen zien meer dan je in de gaten hebt."

En heb je nog tips voor de

ouders? “Maak je kind zo snel mogelijk zelfstandig. We krijgen hier soms kinderen op school die hun eigen jas niet aan kunnen trekken en nooit hebben geleerd dat ze zelf iets op moeten ruimen. Ze zeggen al snel: ‘Dat kan ik niet’ en lijken hulpeloos. Er is ze teveel uit handen genomen. Ik begrijp het wel. Het opvoeden van peuters en kleuters is sowieso lastig, het is veel makkelijker om het zelf even snel te doen, en als je een doof kind hebt, met wie je moeilijk communiceert, geldt dat dubbel en dwars. Maar je helpt ze er niet mee. Het gevaar is ook dat kinderen door die aangeleerde hulpeloosheid nog sneller achter de computer kruipen omdat het leven via een muisklik zoveel makkelijker verloopt, waardoor het naar buitengaan en sociale situaties opzoeken een steeds grotere stap wordt. Hoe zelfstandiger een kind al is, hoe meer wij daarvan profiteren op school. Ook omdat hij als voorbeeld kan dienen voor andere kinderen: zie je wel, natuurlijk kun jij dit ook!

Verder zou ik iedere ouder van een doof kind willen aanraden zelf ook gebarentaal te leren. Dat lijkt vanzelfsprekend, maar is het helaas niet. Terwijl het de enige manier is waarop je echt goed kunt communiceren met je kind. En dat scheelt zoveel frustratie aan beide kanten. Tegenwoordig kun je makkelijk online gebarentaal leren via gebarencentrum.nl.”

Wat is je drijfveer? “Ik ben zelf doof, dat is mijn grote voordeel. Ik versta deze kinderen, letterlijk en figuurlijk, en daarom kan ik ze zo goed helpen. Als ik pleinwacht ben in de pauze en er gebeurt iets, zullen de dove kinderen altijd naar mij lopen, niet naar een van de horende

leerkrachten. Omdat ik vloeiend gebarentaal spreek en lees, kunnen ze hun verhaal kwijt. Het maakt het contact puur, ze weten: jij bent een van ons. Ik vind het geweldig dat ik zo’n rol voor ze kan vervullen en dat ze me vertrouwen. Ze vertellen me alles. En dat is ook hard nodig.”

LESIDEE

Verander de ander

Onderwerp: Grappig of pesten?

Doel: Leerlingen laten inzien dat iets wat de een grappig vindt, kwetsend voor de ander kan zijn.

Vorbereiding

- Maak foto's van jezelf met verschillende apps waarmee je iemands uiterlijk kunt veranderen, zoals Toca Hair Salon Me en Funny Face.
- Zet de bewerkte foto's klaar voor vertoning op het digibord.

Materiaal

- Laptop of tablet met deze apps
- Digibord

De les

Oriëntatie

- Wie kent er apps waarmee je iemands uiterlijk kunt veranderen?
- Waarom zijn die apps zo leuk?

Uitleg

- Laat op het digibord de apps met bijbehorende foto's van jezelf zien.
- Vraag je leerlingen:
  - Wat vind je van deze foto's? Is het grappig?
  - Wat vind je ervan als het een foto van jezelf zou zijn? Is het dan ook leuk?
  - Zou je zo'n foto van een klasgenoot online zetten omdat het grappig is?
  - Wat doe je als iemand die foto niet leuk vindt en niet wil dat je 'm online zet?
  - Hoe heet het als je de foto tóch online zet, ook al wil je klasgenoot dat niet?

Evaluatie

Stel de volgende vraag:

- Wat heb je geleerd van het praten over deze foto's?

Tips

- Je kunt ook een stapje verder gaan en foto's van de leerlingen bewerken, of ze elkaars foto's laten bewerken op het digibord. Of je laat ze oefenen met foto's van de president van Amerika, de koning en andere bekende mensen.
- Voor het online zetten van een foto van iemand moet je **altijd** eerst toestemming aan die persoon vragen.

Meer weten?

• **Martijn op Twitter** > @MartijnKamphuis

• **Kentalis Talent** > www.kentalis.nl

• **Cursus online gebarentaal** > www.gebarencentrum.nl

• **Apps:** MobileSigns, Gebaar van de Dag, Leren Gebaren, iSign NGT

Samen spelen met taal

● **Greet Dekker** maakt met haar lichamelijk en verstandelijk beperkte leerlingen digitale boeken over hun belevenissen. 'Je moet het leuk maken, zodat hun taalbegrip spelenderwijs kan groeien.'

3

Hoe vergroot je de leefwereld van meervoudig beperkte leerlingen?

Wie Greet Dekker (59), leerkracht van een meervoudig beperkte groep kinderen van 9-12 jaar en icoach in het speciaal onderwijs bij Drostenburg in Amsterdam.

Project Greet maakt samen met haar meervoudig beperkte leerlingen digiboeken met beeld en tekst over klassikale uitstapjes en projecten.

Hoe werkt het? Aan de hand van foto's van uitstapjes, die Greet laat zien met een PowerPoint- of Google-presentatie op het digibord, praat ze met haar leerlingen over wat ze hebben beleefd. Samen met hen, en uitgaande van hun verschillende niveaus,

maken ze dan teksten bij de beelden. Ze kunnen er vervolgens over doorpraten en er via jouwzoekmachine.nl zelf meer info bij zoeken. Doordat Greet en de leerlingen de digiboeken samen maken en bijhouden, worden de belevenissen weer opgeroepen, en bekijken de gebruikte woorden en begrippen beter.

Doel De kennis van begrippen bij leerlingen laten groeien door hun belevenissen in taal om te zetten. De kinderen leren zo nadenken over wat ze hebben gedaan: hoe hebben ze het ervaren, was het leuk of niet, wat hebben ze ervan geleerd?

Resultaat Er komen gesprekken op gang tussen de leerlingen, de contacten onderling nemen toe, waardoor de motivatie stijgt. En, niet minder belangrijk, ze hebben er duidelijk plezier in. Het vergroot hun leefwereld.

Hoe heb je het aangepakt? "Ik ben begonnen vanuit mijn eigen enthousiasme en heb van daaruit

aansluiting gevonden bij de belevingswereld van de leerlingen. Ik heb altijd gezien dat kinderen beelden nodig hebben om zich dingen beter te kunnen herinneren, om zo belevenissen te kunnen terughalen. In de herfst van 2014 maakten we in deze klas ons eerste boek naar aanleiding van een bezoek aan het AMC voor een ziekenhuisproject. De andere boeken maakten we over een uitstapje naar Sprookjeswonderland en over een graffiti-les. In mijn klas zitten kinderen die moeite hebben met de woorden taalbegrippen en er zijn anderstalige kinderen met een taalachterstand. Wat ik bij mijn leerlingen zie, is dat het technisch lezen van een woord beter lukt dan de betekenis ervan doorgronden. Met het samenstellen van een boek zoals wij dat doen, maak je woorden tastbaar. Je moet het leuk maken: spelen met taal en vaak het boekje er bij halen. Taal moet je leren door te ervaren, door de belevenis in woorden om te zetten. Je werkt aan de uitbreiding

van kennis van taalbegrippen. Op die manier wil ik de wereld van de kinderen vergroten, want hun wereldje is zo vaak zo klein. En er zijn veel mogelijkheden: je kunt digitale boeken maken met beelden en taal over uitstapjes, projecten of lessen, maar je kunt ze ook verlevendigen met geluid, muziek en zelfgemaakte filmpjes. Het is fijn dat de leerlingen met een spraakbeperking moderne spraakcomputers krijgen die foto, video en geluid kunnen produceren. De nieuwe spraakcomputer is heel licht van gewicht, het lijkt net een iPad, dus de leerlingen vinden het 'cool'. Ze kunnen nu beelden leren maken van bijvoorbeeld hun omgeving buiten school, zoals thuis. Deze foto's komen dan in het boek en zo deelt een spraakbeperkte leerling toch zijn belevenissen. Wanneer ik voor de digiboekejes beelden en informatie terugkrijg van thuis, wordt de wereld inzichtelijker, zowel voor de leerling en leerkracht, als voor de ouders. Want ouders vinden

het fantastisch om via een digiboek hun kind op school te volgen. Ze kunnen het zien via het ouderportaal, maar ook lenen we gesealde digiboeken uit. Op deze manier, via de digiboekjes en sociale media, stimuleer ik het contact tussen de leerling, ouders en leerkracht. Het is een leuke manier om thuis en school dichter bij elkaar te brengen, omdat ouders vaak door omstandigheden – vervoer, werk, andere kinderen thuis – minder makkelijk naar school kunnen komen.”

Wat heb je nodig? “Je gebruikt een camera, het digibord en het programma PowerPoint of Google Presentaties. Je kunt foto’s, video en geluid gebruiken. Het is niet zo moeilijk. Als je er mee begint, kun je tips vinden via Google Help en oefenen. Dan heb je de verzamelde beelden klaar staan in een mapje en kun je met de leerlingen aan de slag. Je gebruikt het digibord en je gaat er in de kring voor zitten. Samen met de kinderen vul je de PowerPoint- of Google-pre-

sentatie in met beeld en tekst. Na het voordoen hebben enkele leerlingen zelf ook de handelingen geleerd.”

Is het voor alle kinderen geschikt? “Ja, de drempel is laag. Met een digibord kun je zoveel, het geeft motorisch beperkte kinderen mogelijkheden om te knippen, plakken, verven en tekenen, gewoon met hun handen en vingers op het bord. Als de leerling met een beperking geen schaar kan gebruiken en digitaal toch een plaatje kan kopiëren en plakken, dan zie je het zelfvertrouwen groeien. Ze zijn dan zo blij! Enkele leerlingen kunnen ook typen. En de kinderen met een spraakbeperking kunnen via de spraakcomputer hun verhaal kwijt.”

Wat vinden collega’s? “Mijn collega’s proberen de nieuwe ontwikkelingen uit; ze leren omgaan met de digitale schoolborden, Chromebooks en iPads. De een vindt het een uitdaging en is misschien handiger dan de ander, maar we helpen

elkaar verder. Als icoach help ik met ideeën en zoek passende programma’s. Ik laat zien hoe je deze kunt benutten en bied hulp in de klas. De leerlingen leren graag met digitale middelen omgaan, en daardoor worden mijn collega’s ook enthousiast.”

Wat maakt dit project bijzonder? “Dat ik zo’n gezellige, geweldige betrokkenheid heb bij het leerproces van de kinderen. Hun enthousiasme en toenemende leergierigheid zijn enorm inspirerend. Rekening houdend met de methodes en leerlijnen sluit je met de digiboeken aan op de belevingswereld van de kinderen. We delen samen een proces van leren, op allerlei gebieden. We delen het plezier dat we daar aan beleven. Zo zie je échte interesse ontstaan bij de kinderen. Ze worden nieuwsgierig en komen met vragen. Ik zie ook dat de leerlingen met deze manier van werken onderling meer communiceren dan voorheen. Er ontstaan aandacht voor én nieuwsgierigheid naar elkaar. Al die individuutjes met

hun eigen beperkingen – motorisch, en op het gebied van spraak – syndromen en gedragsproblemen, zijn veel meer een groep geworden. Wanneer je op deze manier een boekje maakt, werk je ook aan sociale vaardigheden en ontstaat er een groepsgevoel: dit digiboek is van ons, wij hebben het samen gemaakt!”

Heb je nog tips? “Probeer foto’s te maken, vast te leggen wat je met de kinderen doet, wat ze beleven. Laat het zien en haal het samen terug. Je moet er wel echt tijd voor vrijmaken. Het is een valkuil om te denken het even tussendoor te doen. Nee, je moet het inplannen, bijvoorbeeld in een taalles die je toch al geeft. Als je die ruimte en tijd neemt, volgt de creativiteit vanzelf. Ik gebruik bijvoorbeeld de kring. Wij beginnen de dag altijd met het dagschema en vervolgens bespreken we het thema. Van dat thema heb ik dan beelden of je gaat ze samen maken. Ik sluit aan bij de interesses van de groep, maar ook bij die van

Zing maar mee!

Onderwerp: Kinderkaraoke

Doel: Taalgevoel bij kinderen ontwikkelen door middel van songteksten.

Vorbereiding

- Zoek op YouTube de instrumentale versie van 'Laat het los' uit de animatiefilm 'Frozen' op.
- Zet de clip klaar voor vertoning op het digibord.
- Print de songtekst uit.

Materiaal

- Digibord
- Laptop
- Bladjes met de songtekst van 'Laat het los'

De les

Oriëntatie

- Waar bestaat een liedje uit?
- Hoe noem je meezingen met een clipje waarbij je alleen de muziek hoort en de tekst ziet?

Uitleg

- Vraag de leerlingen hun (Nederlandstalige) lievelingsliedje te noemen en vraag of ze het liedje 'Laat het los' uit 'Frozen' kennen.
- Leg uit dat ze dat nummer gaan zingen door middel van karaoke.
- Deel de bladjes met de songtekst uit en lees de tekst hardop voor.
- Laat de kinderen het liedje met het blaadje voor zich zingen.
- Vertoon via de laptop de instrumentale karaokeversie van het nummer op het digibord.
- Laat de hele klas meezingen met de tekst die in beeld verschijnt.
- Vraag de leerlingen of de tekst woorden bevat die ze niet kennen.
- Behandel die woorden of haal zelf een aantal woorden uit de tekst die je wilt bespreken.

Evaluatie

Stel de volgende vragen:

- Hoe was het om mee te zingen met het liedje?
- Wat is er veranderd nu je alle woorden kent?

Tips

- Via Google kun je talloze (kinderkaraoke)liedjes vinden. Laat leerlingen hun lievelingsliedje opzoeken.
- Als je leerlingen niet kunnen lezen, dan zing je een (eenvoudig) liedje voor en kunnen ze het zo uit hun hoofd leren.
- Liedjes in een andere taal is een optie als de leerlingen wat meer aankunnen.

Met dank aan De Verhalenfabriek
> www.verhalenfabriek.nl.

Meer weten?

• **Video 'Samen taal maken op Drostenburg' met Greet >**

• www.leraar24.nl/video/5821#tab=0 of <http://stmko.nl/taal>

• **Gratis programma voor digitale boeken**

• > <http://digitalebieb.nlsites.nl/about.html>

• **Online bladerboek met FlipSnack >** <http://computertotaal.nl/>

• apps-software/pdf-s-als-online-bladerboek-25485

• of <http://stmko.nl/flip>

• **Documentaire 'Ik neem je mee'** van Ange Wieberdink en

• Naima Azough over meervoudig gehandicapte allochtone

• kinderen > www.npo.nl/ik-neem-je-mee/08-06-2013/

• NPS_1226942 of <http://stmko.nl/neem>

• **Drostenburg op Twitter >** @Drostenburg

• > www.drostenburg.nl

het individuele kind. Je kunt bijvoorbeeld een hobby van een kind uitwerken. Deze leerling kan dan later een spreekbeurt houden over zijn boek. Ik print en plastificeer alles op A4-formaat, want de kinderen vinden het vaak fijn om de boeken vast te houden, om iets tastbaars te hebben."

Wat is je drijfveer? "Het creatieve, het inspirerende om mijn leerlingen verder te helpen in hun ontwikkeling. Om ze te laten zien dat ze iets duidelijk kunnen maken met taal en beelden, dat ze met dit boekje aandacht krijgen van hun omgeving, dat ze over hun belevenissen vertellen en ze zo kunnen delen met anderen.

We hebben zoveel leuks met elkaar (mee)gemaakt. Een voorbeeld: een van mijn leerlingen kost het meedoen met spel moeite. Als jongere leerling had hij dat al, hij wilde niet in de kring en niet meespelen. Het wordt hem gauw te druk en hij blijft liever aan de kant kijken en commentaar geven. Daar heeft

hij nu een passende oplossing voor gevonden. Hij zegt: 'Ik ben journalist.'

Zo wilde hij samen met zijn vriendje een journaal met een weerbericht maken. Dan kon hij de weerman aankondigen in het journaal. We zochten uit wat een weerman zegt en hoe hij dat doet. Voor de opname had de weerman zelf regen, mist en wolken op het digibord getekend. We vroegen aan de weerman: 'Waar ligt Nederland?' Hij wees naar de grond. Vervolgens draaide de leerling de camera naar de grond, naar de vloer. Daar moesten we hard om lachen, de vloer was Nederland. Raar, maar het was wél waar!"

Op zoek naar talenten

Bij **Playing for Success** in Arnhem krijgen leerlingen in stadion GelreDome van voetbalclub Vitesse een extra steuntje in de rug. 'Ze krijgen een VIP-pas, we benadrukken dat ze *very important* zijn.'

4

Hoe zorg je dat leerlingen zelfvertrouwen krijgen?

Wie Marcel Bulten (44), leraar maatschappijleer en centrummanager/coach bij Playing for Success Arnhem; Marlies van Dael (32), mentor van een tweedejaars groep VSO bij Het Prisma in Arnhem, een school voor leerlingen tussen de 12 en 18 jaar met een meervoudige beperking.

Project Playing for Success, afkomstig uit Groot-Brittannië, is een initiatief waarbij wordt samengewerkt met bijvoorbeeld sportclubs om leerlingen – van het vmbo, praktijkonderwijs en VSO – met weinig zelfvertrouwen door middel van leuke opdrachten een *boost* te geven en hun taal-, reken- en ict-vaardigheden te verbeteren. In Arnhem is Playing for Success sinds 2009 ondergebracht in het GelreDome; het stadion en voetbalclub Vitesse spelen een belangrijke rol.

Hoe werkt het? Tien weken lang komen leerlingen, die door hun mentor zijn geselecteerd, één keer in de week na schooltijd

naar het stadion. De leerlingen stellen met hun mentor leerdoelen vast. In en om het GelreDome krijgen ze taal- en rekenopdrachten en werken ze aan hun ict-vaardigheden. Dat gaat in 'speelrondes', want alles is aan Vitesse en voetbal gerelateerd. Ze bezoeken ook een thuiswedstrijd. Cruciaal is de positieve coaching die de leerlingen krijgen: de focus ligt op wat ze wél kunnen. Op een groep van maximaal vijftien leerlingen staan drie coaches, de begeleiding is intensief. Per jaar kunnen 180 leerlingen meedoen, inmiddels hebben bijna 700 leerlingen het Playing for Success-programma in Arnhem gevolgd.

Doel Het bijspijkeren van de vaardigheden van de leerlingen en het stimuleren van hun motivatie. Maar belangrijker is dat ze een leuke tijd hebben in een inspirerende, unieke omgeving.

Resultaat Aan het einde van de tien weken geven de leerlingen een presentatie over wat ze in die periode hebben gedaan en

geleerd, en wat dat voor hen betekent. Dat kunnen ze laten zien met een Powerpointpresentatie, maar ook met een film of toneelstukje. Meestal is het zelfvertrouwen gegroeid. Ze durven eerder hulp te vragen als ze iets moeilijk vinden en sluiten makkelijker vriendschappen.

Hoe heb je het aangepakt?

Marcel: "Ik werkte voor maatschappelijke projecten van Vitesse in Arnhem toen dit op mijn pad kwam en ik de kar mocht gaan trekken voor Playing for Success. Ik heb een achtergrond als jongerenwerker en had al iets met de doelgroep. Ik ga altijd uit van de talenten van jongeren en dat komt hier heel mooi bij elkaar. Van de gemeente kregen we subsidie tot 2012, daarna hebben schoolbesturen uit de regio Arnhem ons omarmd tot 2016. Daarnaast zoeken we sponsors, ik ben dus ook fondsenwerver.

We hebben een eigen ruimte in het GelreDome. In de eerste speelronde maken we daar kennis met elkaar, in spelvorm.

Daarna laten we het stadion zien, ook de spelersruimtes waar je normaal niet komt. En we maken samen afspraken. Hoe willen we met elkaar omgaan? De vijf regels daarvoor mogen ze zelf bedenken. In de tweede speelronde gaat het om de leerdoelen, de leerlingen hebben hun eigen map. We vragen: 'Welke stap zou je vandaag willen zetten?' Deze jongeren moeten heel veel samenwerken, we doen allerlei opdrachten in en om het stadion. En ze krijgen een VIP-pas, we benadrukken dat ze *very important* zijn. We vragen bijvoorbeeld: 'Davy Pröpper wil graag in het Engels vragen aan een medespeler of hij vanavond uit eten gaat. Wat moet hij zeggen?' Dat is gewoon een lesje Engels. Maar omdat je het vraagt voor Davy Pröpper triggert het de leerlingen om ermee aan de slag te gaan. Of we laten ze rekenen in de fanshop, dan moeten ze de verkoopprijs terugrekenen naar de inkoopprijs of voor 100 euro vijf verschillende producten kopen en zo min mogelijk wisselgeld overhouden. Of we vragen:

'Trainer Peter Bosz wil het hele elftal in nieuwe trainingspakken steken, hoeveel kost dat?' Ook komen spelers op bezoek bij de speelrondes, de leerlingen moeten ze dan uitnodigen. Zo leren ze hoe ze een mailtje moeten sturen naar Vitesse, hoe ze een goede brief maken met een begin, een midden en een eind. Ook moeten ze per groepje vijf vragen bedenken, en dan niet de vragen die de voetballers al zo vaak krijgen. De spelers krijgen ook altijd instructies mee om tegenvragen te stellen, om aan te moedigen: 'Ga ervoor op school!' Of ze nou van voetbal houden of niet, de tieners voelen zich daardoor speciaal en ervaren het als een succes. Van veel leerlingen weet ik dat ze net iets anders gaan kijken naar leerstof, en soms een niveautje hoger aankunnen. Met de tools die we meegeven komen ze net wat makkelijker dat eerste jaar door.'

Marlies: "Vorig jaar kreeg mijn hele klas de kans om deel te nemen aan Playing for Success,

we startten toen ook een pilot als iPad-klas. Marcel loopt op vrijdag stage bij Het Prisma, daardoor is de band warm. Ook ik vind het versterken van talenten heel belangrijk. Ik zeg tegen een leerling: 'Je zit in een rolstoel, maar betekent dat dat je gehandicapt bent?' Ik zie ze niet als gehandicapten, maar als individuen met hun eigen mogelijkheden. We hebben de ouders van tevoren een brief meegegeven over het doel van Playing for Success, dat volgens ons heel geschikt is voor onze leerlingen. Uiteindelijk mochten tien van de twaalf leerlingen meedoen."

Wat heb je nodig? Marcel: "Het staat of valt met het enthousiasme van een club, zoals bij ons met Vitesse. Het kan een sportclub zijn, maar ook een circustheater of een grote schouwburg. Die medewerking is echt vereist. Ze moeten zich realiseren dat spelers op bezoek moeten komen bij de kinderen. Als in een theater 's middags Najib Amhali staat te repeteren, regel dan dat hij ook iets met de

kinderen doet. Het mag voor de clubs niet iets vrijblijvends zijn. En ook op de scholen heb je een paar enthousiaste mensen nodig die de schouders eronder zetten. Daarnaast maken we veel gebruik van sociale media. We hebben computers nodig, maar vooral onze iPads: met tien minuten uitleg gaan ze al aan de slag. Ze maken foto's en filmpjes en gebruiken verschillende apps. We gebruiken Facebook, Twitter en Instagram, daar posten de jongeren heel veel dingen op. Zo blijven ook de leerlingen die het programma hebben gevolgd in contact en worden ze herinnerd aan hun leuke weken hier. We gebruiken het ook voor de ouders, de opa's en oma's, die op Facebook zitten. Zo kunnen we laten zien waar we mee bezig zijn. Vanmiddag ga ik met een groepje kinderen naar het trainingscentrum in Papendal. 'Mag ik dan foto's maken?', vroeg een jongen. Ik zei: 'Nee, dat móet, en ik wil die foto's terugzien op de sociale media.' We hebben het daar veel over met z'n allen,

sociale media zijn natuurlijk een ding. Zo geven we ze ook mediawijsheid mee. En het is nog nooit gebeurd dat ik iets moest terughalen. Uiteraard vragen we vooraf alle ouders en leerlingen toestemming voor het publiceren van foto's en filmpjes." Marlies: "Voor ons is vooral op logistiek gebied aandacht nodig. Het GelreDome is niet zomaar om de hoek en veel van onze leerlingen hebben een lichamelijke en verstandelijke beperking. Er wordt wel van leerlingen, die dat kunnen, verwacht dat ze zelfstandig reizen, daarvoor wordt op school ook training ingezet. Een aantal reist zelfstandig met het openbaar vervoer. En een taxibusje bracht de leerlingen die nog moeite hebben met zelfstandig reizen. Mijn kinderen waren door de pilot al gewend aan het gebruik van iPads. In de klas hebben die een meerwaarde: het is een mooie manier van leren die het onderwijs kan versterken. Maar ik zie het wel als hulpmiddel. Ik vind het heel belangrijk om ze ook de basis bij te brengen, dat

ze in het dagelijks leven kunnen functioneren zonder hulpmiddelen, dat ze bijvoorbeeld het bord van de bushalte begrijpen."

Is het voor alle leerlingen geschikt? Marcel: "Nee, we maken vooraf een selectie. Playing for Success is bedoeld voor tieners met weinig zelfvertrouwen of faalangst. Ook laten we leerlingen toe met een gebrek aan motivatie, of als hun mentor aangeeft dat ze een extra steuntje in de rug kunnen gebruiken vanwege bijvoorbeeld een scheiding. We houden echt vast aan die criteria." Marlies: "In het VSO kunnen leerlingen met het uitstroombrofiel arbeid meedoen. En enkele leerlingen met het uitstroombrofiel dagbesteding."

Wat vinden ouders ervan? Marcel: "De meeste ouders vinden het geweldig. Bij de certificaatuitreiking op de laatste avond leggen we altijd een gastenboek neer, het is vaak hartverwarmend wat je dan terugleest. Uiteraard is er

ook wel eens een enkeling die andere verwachtingen had. Die heeft dan vaak al heel veel therapeuten afgelopen met zijn kind en denkt: de school stuurt ons hier naartoe en dan komt het allemaal goed. Maar ik zeg nooit: 'Wij zijn het ultieme, alles komt goed.' Je kunt een kind niet van kwalen afhelpen. Iemand met ADHD houdt ADHD. Maar we kunnen hem misschien wel helpen manieren te vinden om minder snel te worden afgeleid." Marlies: "De ouders zijn heel positief. Playing for Success is zeer goed afgestemd op het kunnen van de leerlingen en het vergroten van zelfvertrouwen. Er wordt ook gewerkt aan het sociale aspect: kun je op elkaar bouwen, kun je elkaar vertrouwen? Voor de ene leerling is dat makkelijker dan voor de andere, sommigen hebben meer moeite met samenwerken. Maar ze hebben het heel erg naar hun zin gehad en veel geleerd. Ik merk dat ze nu meer openstaan voor elkaar, dat het goed is geweest elkaar ook in een andere omge-

ving te zien dan school. De leerling die afhankelijk is van haar rolstoel durfde voorheen weinig hulp te vragen. Nu wel. En de anderen vragen aan haar: 'Zal ik je even helpen? Weet je nog dat we samen in het GelreDome in de lift gingen?' Er is veel meer opening. Er zijn vriendschappen versterkt en vriendschappen ontstaan. Er wordt meer rekening met elkaar gehouden. Dat merken de ouders ook. Ze zien hun kind opbloeien."

Wat is bijzonder aan dit project? Marcel: "Om de gezichten te zien van de leerlingen als ze op al die plekken in het stadion mogen komen. Om hun reactie te zien als ze een opdracht goed hebben gedaan, bijvoorbeeld met een speler samen." Marlies: "De kinderen voelden zich bijzonder, en dit keer niet omdat ze beperkt zijn. Het was een voorrecht, en enthousiasme voert de boventoon."

Wat zijn de valkuilen? Marcel: "Een valkuil is dat ouders soms denken dat deelname vrijblij-

vend is. Het is vrijwillig, maar zeker niet vrijblijvend. Ouders en verzorgers moeten betrokken zijn. Ik zeg altijd: 'Je bent al fan van je kind, maar nu word je fanatiek supporter.' Ze moeten ervoor zorgen dat hun kind naar het stadion komt, maar thuis ook de vinger aan de pols houden. We vragen ouders of verzorgers om wekelijks voor en na de bijeenkomst extra aandacht te geven: 'Hoe was het, wat voor stappen heb je gezet?' Dat kan soms lastig zijn, en dan hoop je dat er iemand anders in hun omgeving is die steun biedt, of de mentor."

Marlies: "Voor ons is de valkuil vooral het organisatorische gebeuren. Ouders van wie de kinderen normaal met een taxibusje worden thuisgebracht, moesten zelf het ophalen bij het GelreDome regelen. In het begin was dat lastig, later werd het vaak onderling opgelost. Het is belangrijk de ouders goed te informeren en ze bijvoorbeeld uit te nodigen voor de eindpresentatie."

Wat is je drijfveer? Marcel: "Het belangrijkste is dat leerlingen zeggen dat ze bij Playing for Success een heel leuke tijd hebben gehad. Want als je het leuk hebt, leer je ook makkelijker. Als ze daardoor lekkerder in hun vel komen te zitten, is dat hartstikke mooi meegenomen. En als het dan ook nog eens beter gaat op school..."

Gisteren heeft een van de meisjes die we begeleiden voor haar eindproductie, een choreografie gemaakt over hoe ze hier binnenkwam en hoe ze nu hier staat. Ze vond het moeilijk te vertellen hoe ze zich voelt, maar ze danst heel goed. Als je het filmpje ziet dat ze van zichzelf heeft gemaakt, lopen de rillingen over je rug. Ze vertelt haar verhaal dansend.

Mijn persoonlijke drijfveer is kinderen laten inzien dat ze een aantal dingen heel goed kunnen en veel andere dingen ook niet. Ga op zoek naar je talenten, of dat nou voetballen is of lezen, schrijven of dansen, of iets met een computer doen. Gelóóf in je eigen kunnen, dat is wat ik ze wil

meegeven."

Marlies: "Ik doe dit vanuit liefde. Ik hoop mijn leerlingen een goede basis mee te geven, zowel op het sociaal-emotionele als op het cognitieve vlak. Dat ik ze zoveel mogelijk kan begeleiden naar de toekomst, op een serieuze én vrolijke manier. Ik ben soms nogal eigenwijs, maar ik hoop dat ik op 'eigen wijze' rust breng in de chaos. De wereld is zo druk en vraagt zoveel, er wordt zoveel verwacht van kinderen, pubers, jongvolwassenen. Ik hoop ze de rust mee te geven dat ze zichzelf mogen zijn."

Beroepen en talenten

Onderwerp: Welke talenten heb jij?

Doel: Leerlingen laten inzien welke beroepen en talenten nodig zijn voor het maken van een computerspel. En ze laten nadenken over hun eigen talenten en toekomstige beroep.

Voorbereiding

- Zoek het computerspel Minecraft op.
- Zet het spel (of demo) klaar voor vertoning op het digibord.

Materiaal

- Pen en papier
- Laptop
- Digibord

De les

Oriëntatie

- Wat vind je leuk om op de iPad te doen?
- Welke games ken je?

Uitleg

- Vertel de leerlingen dat ze een populair computerspel te zien krijgen.
- Laat Minecraft op het digibord zien.
- Stel de volgende vragen:
  - Wat voor beroepen hebben de mensen die bij Minecraft werken?
  - Welk(e) talent(en) moet je bezitten om zo'n beroep uit te kunnen oefenen?
  - Welk(e) talent(en) heb jij?
  - Voor welke beroepen zou je die later in kunnen zetten?
- Laat de leerlingen een woordspin maken: ze schrijven het beroep op een stuk papier en plaatsen daar omheen woorden die aangeven wat ze nodig hebben om dat beroep uit te kunnen oefenen.

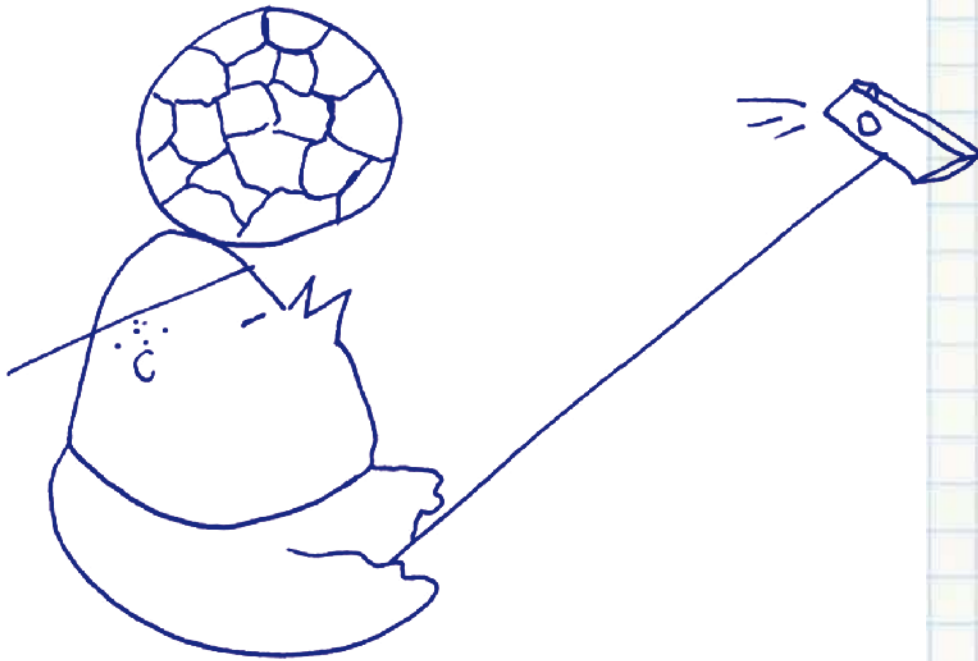
Evaluatie

Stel de volgende vragen:

- Was het moeilijk om beroepen en talenten te bedenken?
- Hoe vond je het om over je eigen talent(en) en toekomstige beroep na te denken?

Tip

- Leerlingen kunnen voor het maken van een woordspin Bubble.us (of Word) gebruiken en de woordspin op het digibord presenteren.

Meer weten?

- **Playing for Success** > www.playingforsuccess.nl
- > <https://www.facebook.com/playingforsuccessarnhem> of
- <http://stmko.nl/arnhem>
- > @pfsarnhem
- **Marcel op Twitter** > @MarcelBulten
- **VSO Het Prisma** > www.prisma-arnhem.nl
- > @HetPrisma

Een venster

naar de andere kant van de aarde

De leerlingen van **Thierry Koningstein** hebben via een wiki en Skype contact met andere scholen in Nederland en Suriname. 'We mogen best eens inzien hoe goed we het hier hebben.'

5

Hoe leer je tieners digitaal over **kinderrechten**?

Wie Thierry Koningstein (34), leraar van ZML-groep 7/8 en ict-coördinator van Hub Noord-Brabant, vestiging Rosmalen, en bovenschools ict-coördinator.

Project Learning Circles

Hoe werkt het? De leerlingen van groep 7/8 van Hub Noord-Brabant werken in een Learning Circle samen met leerlingen van zeven scholen in Nederland, Suriname en Curaçao. Ze maken opdrachten en presenteren de uitkomsten via internet, en ze skypen om het contact te verdiepen.

Het Global Teenager Project en ICT&E organiseren de Learning Circles in samenwerking met Lot's Foundation. De organisatie selecteert de deelnemers, in de cirkel van Hub Noord-Brabant zitten bijvoorbeeld alleen scholen voor speciaal onderwijs.

Doel De leerlingen bewustmaken van het feit dat kinderen rechten hebben, maar dat daar in de praktijk nog veel aan schort. In het project is ook ruimte voor

vakinhoud, samenwerkende leervormen, (digitaal) wereldburgerschap en 21ste-eeuwse vaardigheden.

Resultaat De leerlingen zijn zich meer bewust van de verschillen in de wereld en merken dat zij het in Nederland best goed hebben. Daarnaast weten ze hoe je internettoepassingen als wiki's en Skype kunt gebruiken.

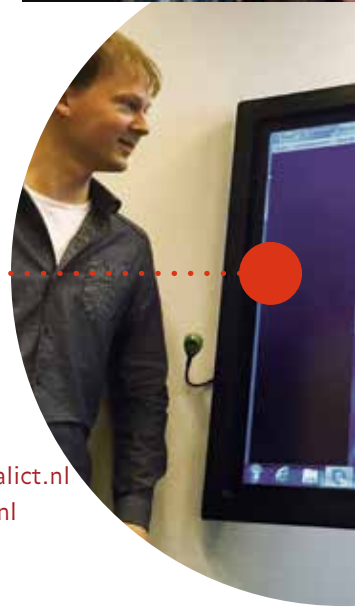
Hoe heb je het aangepakt? "In Learning Circles werken leerlingen van een aantal scholen samen via internet. De leerlingen van de scholen krijgen opdrachten – die we trouwens 'uitdagingen' noemen – waaraan ze gezamenlijk werken. In zo'n opdracht zie je bijvoorbeeld een cartoon van iemand die een hamburger in de vorm van de wereld opeet. Iemand anders zit erbij op de grond, en vangt de kruimels op. Daarover discussieer je in de klas: wat zou de tekenaar bedoelen? Zo kom je al snel op het verschil tussen arm en rijk, en op het feit dat het ongelijk is verdeeld in de wereld.

Daarna maken de leerlingen een eigen werkstuk over dit thema, dat ze online zetten in de wiki: de digitale leeromgeving van de Learning Circle. De week daarop bespreek je wat de andere scholen hebben gemaakt, en kom je weer terug op wat je zelf hebt gemaakt. Want onze leerlingen hebben behoefte aan veel herhaling.

Je hebt ongeveer drie weken om aan een opdracht te werken, en je bent er een uur per week in de klas mee bezig – al kun je er ook meer tijd aan besteden.

In onze cirkel zitten ook scholen voor speciaal onderwijs in Suriname, en het leek me mooi om daar mee te skypen. Mijn leerlingen waren meteen enthousiast. Ze willen van alles weten: wat doen ze in Suriname precies op school, wat is het daar voor weer, hebben ze een strenge juf? De leerlingen hadden al veel contact gehad via de wiki maar ze zagen elkaar via Skype, zoals een leerling het uitdrukte, nu eindelijk in het echt. Er zitten natuurlijk nog steeds duizenden kilometers tussen, maar je kunt

Meer weten?

Thierry op Twitter > @T_Koningstein

Learning Circles > www.learningcircles.nl

Lot's Foundation > www.lotsfoundation.com

Netwerkbijeenkomsten > www.gewoonspeciaalict.nl

Hub Noord-Brabant > www.hubnoordbrabant.nl

toch rechtstreeks met elkaar praten: je hebt even een venster naar de andere kant van de wereld."

Wat heb je nodig? "Om deel te nemen aan een Learning Circle heb je een computer en internet nodig. En enthousiaste leerlingen natuurlijk, maar ik ben zelf zeer gemotiveerd en daarmee steek ik de leerlingen wel aan. Het spreekt ze ook aan dat bij de opdrachten plaatjes en filmpjes te zien zijn: het is niet alleen droge tekst.

Als je wilt skype met scholen binnen je Learning Circle, heb je ook een webcam nodig. Wij hebben op school een camera bij ons touchscreen, en dat werkt ideaal: iedereen kan het scherm makkelijk zien, je hoeft niet met z'n allen voor één laptop te kruipen. De verbinding via de schoolcomputer in Suriname liet het even afweten, maar toen gebruikte de juf gewoon haar eigen smartphone. Het voordeel was dat ze even met de telefoon naar buiten kon lopen om te laten zien hoe hun schoolplein

eruitziet. Daar waren onze leerlingen erg in geïnteresseerd."

Is dit project geschikt voor alle leerlingen? "Ja, het is fijn dat de opdrachten van de Learning Circles vaak bestaan uit cartoons, foto's en filmpjes. Want onze leerlingen hebben behoefte aan visuele ondersteuning. Alleen tekst, dat gaat het niet worden – zeker niet in het speciaal onderwijs.

Ook over het skype zijn de leerlingen enthousiast: iedereen wilde meedoen. Om ervoor te zorgen dat iedereen goed aan bod zou komen, heb ik de leerlingen ingedeeld in groepjes van vijf. Als je dan drie keer Skype gebruikt in drie weken, is iedereen aan de beurt geweest. In Suriname zat overigens de hele klas voor Skype, en de juf wees bij elke vraag aan welke leerling het woord mocht voeren. Dat werkt ook.

Soms is een opdracht overigens wel eens te hoog gegrepen voor onze kinderen. Maar goed, dan pas je het een en ander aan. Daar zijn wij als docenten in het speci-

aal onderwijs vrij creatief in. Zo werd er gevraagd of de leerlingen via internet konden achterhalen of alle kinderen in ons land naar school gaan. Dat onderzoek en de resultaten zouden we dan in de wiki moeten posten. Dat is een moeilijke opdracht voor onze leerlingen, dus hebben we het mondeling behandeld."

Wat vinden de leerlingen ervan?

"Ze zijn heel enthousiast over het hele project. Ze leren vooral hoe goed we het hier eigenlijk hebben. Als er iemand een glaasje water wil gaan drinken, maken we daar nu ook grapjes over in de klas: 'Zo, dus wij zien je niet meer voorlopig'. Want dan hebben we net geleerd dat kinderen in arme landen vaak kilometers moeten lopen om schoon drinkwater te halen. En via Skype vragen ze bijvoorbeeld of de school in Suriname een eigen zwembad heeft, zoals bij ons het geval is, en of de leerlingen daar ook een iPad hebben. Dan begint de hele klas in Suriname te lachen. Ik had ze natuurlijk óók kunnen vertellen

dat niet iedereen in Suriname een iPad heeft, maar als ze het van de leerlingen zelf horen, maakt dat veel meer indruk."

Wat maakt dit project bijzonder?

"De kinderen worden niet alleen aan het denken gezet over kinderrechten. Ze leren ook andere zaken, bijvoorbeeld over mediawijsheid. Want je moet jezelf in een leercirkel even voorstellen, dan kun je iets vertellen over je hobby's of andere interesses. Maar de ene leerling schrijft ook zijn telefoonnummer op, en de ander haar adres. Is dat een goed idee? Wil je dat echt online zetten? Daar ga ik dan het gesprek over aan.

De kinderen leren bij de opdrachten om samen te werken, zoals in tweetallen tekeningen maken. Dan moet je eerst met je medeleerling overleggen wat je wilt gaan tekenen en hoe je dat gaat aanpakken. Zo'n overleg is voor onze leerlingen minder vanzelfsprekend dan voor leerlingen uit het reguliere onderwijs, maar daar leren we van. En na afloop presenteren onze leerlingen

LESIDEE

Vind het goede woord

Onderwerp: Digitale speurtocht

Doel: Kinderen handigheid bijbrengen in het surfen op het web en tegelijkertijd hun taalontwikkeling stimuleren.

Vorbereiding

Bedenk een aantal antoniemen voor de digitale speurtocht.

Materiaal

- Laptop
- Digibord
- Tablets

De les

Oriëntatie

- Wat zijn antoniemen?
- Wie kan een paar antoniemen noemen?

Uitleg

- Leg uit dat antoniemen woorden zijn die een tegengestelde betekenis hebben, zoals zwart-wit, hartig-zoet en koud-warm.
- Vertel de leerlingen dat ze in groepjes met hun tablet een speurtocht op internet gaan doen.
- Laat op het digibord een rijtje woorden zien waarvan ze online een antoniem moeten zoeken.
- Geef daarbij aan dat ze van elk gevonden woord de eerste letter moeten opschrijven. Als ze alle antoniemen hebben gevonden en alle eerste letters van die woorden hebben opgeschreven, vormen die letters een nieuw woord.
- Laat ze allemaal tegelijk beginnen. Het groepje dat als eerste het nieuw gevormde woord vindt, heeft gewonnen.

Evaluatie

Stel na afloop de volgende vragen:

- Hoe was het om online naar antoniemen te zoeken?
- Als antoniemen woorden met tegengestelde betekenis zijn, hoe noem je dan woorden met dezelfde betekenis?

Tips

- De moeilijkheidsgraad van de antoniemen is aan te passen aan het niveau van de leerlingen.
- Behalve antoniemen kun je ook met synoniemen of homoniemen werken.

samen het eindresultaat. Dat is een mooie leerervaring.

De opdrachten bieden trouwens ook voldoende aanknopingspunten om lesstof aan op te hangen. De leerlingen zien bijvoorbeeld een cartoon van een meisje met een kruik op haar hoofd, en daarnaast een bordje met een pijl en de tekst: water, 7 km. Wat is 'km' dan? Inderdaad, een kilometer. En is dat ver? Bij het skypen met Suriname moet je natuurlijk ook rekening houden met het tijdsverschil: het is daar vijf uur vroeger. Dat is voor mijn leerlingen vaak een openbaring. En dan kun je als leraar weer wat vertellen over de aarde die rond de zon draait. Kortom, mogelijkheden genoeg."

Heb je nog tips? "Gewoon beginnen. In het voortgezet onderwijs kunnen leerlingen in zo'n leercirkel meteen hun Engels oefenen, maar dat laat het niveau van onze kinderen niet toe. Ze beheersen te weinig van die taal om een goed gesprek op gang te laten komen.

Maar dat hoeft dus ook niet als je collega-school in Suriname staat en de kinderen Nederlands met elkaar kunnen praten."

Wat is je drijfveer? "Ik houd heel erg van samenwerken. Blijf niet op je eilandje zitten: in een groot netwerk kun je van elkaar leren en dan kom je verder. Ook ben ik zelf veel op scholen in het buitenland geweest, in Azië en Afrika, en dat relativeert onze Nederlandse problemen nogal. We zijn hier op school overstapt op een groot touchscreen, omdat bij ons beamerbord steeds je eigen schaduw over de projectie viel. Lastig hoor. Maar toen ik op een school in Kenia iets op het bord wilde schrijven, bleek dat verschillende klassen daar samen met één krijtje moesten doen. Dat gingen ze dus voor me halen. We mogen best eens inzien hoe goed we het hier hebben, en daar helpt dit project uitstekend bij."

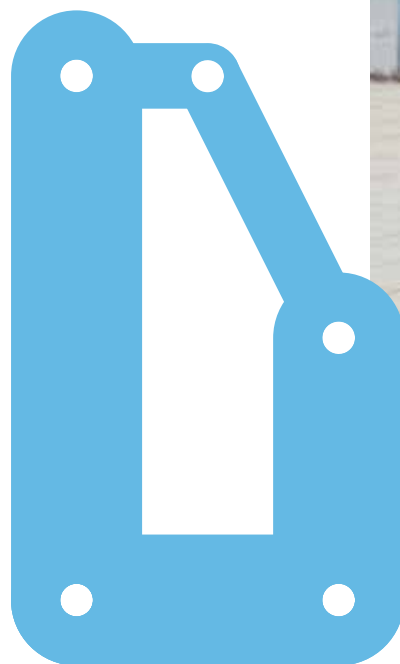

Een goede sfeer, offline én online

De klas van **meester Marco** gebruikt de elektronische leeromgeving Edmodo voor het inleveren van huiswerk, het maken van toetsen en het versturen van berichtjes. 'Als ze nu alvast oefenen onder mijn begeleiding, gaan ze mediawijzer naar de middelbare school.'

6

Hoe leer je kinderen de do's en don'ts van sociale media?

Wie? Marco Claassen (32), leerkracht van Groep Zilver (groep 7/8) op SBO De Horizon in Zoetermeer.

Project Edmodo in de klas, sinds september 2013.

Hoe werkt het? Edmodo is een gratis elektronische leeromgeving (ELO), vergelijkbaar met de ELO's die op de middelbare school gebruikt worden. Edmodo ziet eruit als Facebook, maar is afgeschermd; alleen de leerlingen en ouders die Marco toevoegt, kunnen meelezen. Met de meester als coach kunnen de leerlingen veilig oefenen met de verschillende functies: huiswerk en toetsen maken, de agenda raadplegen en berichten versturen.

Doel Leerlingen laten oefenen met de do's en don'ts van sociale media en hen ict-vaardiger maken.

Resultaat De leerlingen zijn in een jaar tijd een stuk mediawijzer en ict-vaardiger geworden.

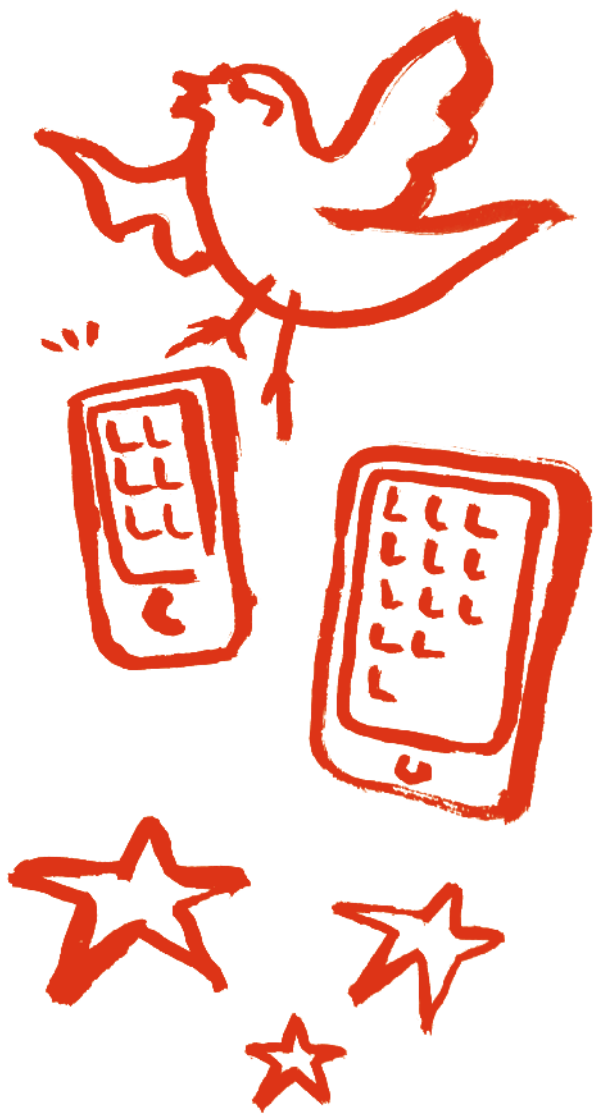
Ze kunnen omgaan met digitale documenten (maken, opslaan, versturen), zijn alerter op netjes uitloggen, en denken bewuster na over de berichten die ze plaatsen, en welke toch maar niet.

Wat maakt dit project bijzonder?

"Ik ben altijd op zoek naar vernieuwingen voor mijn onderwijs. Via enthousiaste berichten van VO-docenten op Twitter ontdekte ik Edmodo. Ik zag er meteen een mooi middel in om met mijn groep te oefenen met een elektronisch leeromgeving. De meeste leerlingen die na groep 8 onze school verlaten, stromen door naar het reguliere voortgezet onderwijs. Daar zijn ELO's en sociale media aan de orde van de dag. Het is fijn als leerlingen dan de fase van beginnersfouten maken – en het leerproces dat daarbij hoort – al achter de rug hebben. Edmodo blijkt inderdaad ideaal voor dit doel; met z'n stoere Facebook-look, de afgeschermdede omgeving en de handige functies die je een voor een kunt verkennen. We leren

samen veel, juist ook door de fouten die – zonder grote consequenties – gemaakt, besproken en hersteld worden."

Hoe heb je het aangepakt? "Ik gebruik Edmodo nu twee jaar. Eerst ben ik zelf alle mogelijkheden gaan verkennen. Ik heb daarvoor een testgroep aangemaakt en voor mezelf een leraar- en een leerling-account. Zo kon ik bekijken hoe berichten, toetsen, huiswerkopdrachten en waarschuwingen eruitzien. Ik wilde niet dat ouders zich overvallen zouden voelen; sociale media komen immers vaak negatief in het nieuws. Op de informatieavond heb ik verteld wat we zouden gaan doen en waarom. En ik heb uitgelegd dat Edmodo wel lijkt op Facebook, maar niet hetzelfde is. Ouders beseffen goed dat sociale media bij het leven horen en dat kinderen beter nu kunnen oefenen in een veilige omgeving dan dat ze straks op de middelbare school in het diepe worden gegooid. Met de hele groep hebben we afspraken gemaakt over hoe we

met elkaar omgaan op Edmodo. Die afspraken hangen in de klas en we grijpen er geregeld naar terug:

- zet geen privé-informatie, zoals telefoonnummers, online
- log uit wanneer je stopt
- gebruik een gepaste profielfoto, waaraan anderen je kunnen herkennen
- gebruik je eigen naam, geen nickname als 'Bloempje_03'
- wees aardig voor elkaar
- los geen ruzies op via Edmodo.

Vervolgens heb ik met elk kind samen een account aangemaakt, zodat we het meteen nog eens over profielnaam en -foto konden hebben."

Hoe wordt het dan een succes?

"Investeren in een positief pedagogisch klimaat in de klas vind ik het allerbelangrijkste. Een goede sfeer in de klas, offline, is een voorwaarde voor een goede sfeer online. Ik vind het mooi als leerlingen vragen van elkaar beantwoorden, dat stimuleer ik altijd. Ook geniet ik ervan

als leerlingen elkaar positieve berichten sturen, zoals: 'Wat een goede spreekbeurt vandaag!' of 'Beterschap.'

Zo ontstaat er een prettig klimaat waarin we dingen die niet helemaal goed gaan – online of offline – met de hele groep kunnen bespreken en iedereen ervan kan leren.

Soms is een berichtje namelijk niet handig geformuleerd, of wordt een schoolpleinruzie online voortgezet. Dan stel ik aan de leerling voor om het voorval met de groep te bespreken. Het kan lastig zijn om het verschil te benoemen tussen een bericht dat oké is of niet oké is. Dat zit vaak in subtiele nuances – iets waar onze SBO-leerlingen niet altijd goed mee om kunnen gaan. We oefenen dit in de klas met het lezen van dezelfde zin in verschillende emoties, en daarmee met verschillende gevolgen. Bijvoorbeeld: een leerling meldde zich via Edmodo ziek voor de volgende dag. Ik reageerde met het bericht dat ziekmeldingen niet door kinderen gedaan kunnen worden, alleen door ouders,

en telefonisch. De reactie van het kind was: 'Oh sorry hoor, ik meld het alleen maar.' Dat is een opmerking die – onbedoeld – brutaal of sarcastisch kan overkomen. Ik ken dit kind goed en begreep dat zij het niet lelijk bedoelde, maar een onbekende kan zo iets makkelijk verkeerd opvatten en dan kunnen er vervelende situaties ontstaan. Daar hebben we een klassengesprek aan gewijd. En daarna verwijder ik het berichtje.

Het gebruik van Edmodo hebben we langzaam opgebouwd, zodat de kinderen eraan konden wennen. De afspraak is dat iedereen er dagelijks even op kijkt. Dat gaat vanzelf omdat ze weten dat ik daar huiswerk opgeef en mededelingen plaats als 'De rolverdeling voor de eindmusical is bekend' of 'Neem woensdag je fiets mee naar school, we

hebben verkeersexamen.' Niet iedereen is actief met het plaatsen van berichten, dat hoeft ook niet. Ik probeer het wel te stimuleren. Sommige kinderen gaan na schooltijd liever voetballen, anderen gaan er rustig voor zitten om berichtjes op Edmodo te tikken."

Is het voor alle kinderen geschikt?

"Alle kinderen van groep 8 die naar de middelbare school gaan, hebben baat bij het oefenen in een veilige omgeving met de do's en don'ts van sociale media. Als je het langzaam opbouwt met je klas, moet het met vrijwel alle kinderen lukken. Voor jongere leerlingen is Edmodo misschien nog wat te ingewikkeld."

Wat vinden je leerlingen ervan?

"Ze zijn enthousiast.

Allemaal gebruiken ze de agenda, leveren hun huiswerk in en maken de toetsen via Edmodo. Al doende hebben ze geleerd hoe ze bestanden moeten opslaan en insturen, en hoe ze hun wachtwoord moeten gebruiken. Ze vinden het vooral erg fijn dat ze kunnen typen, want schrijven is qua motoriek voor veel van mijn leerlingen behoorlijk lastig. Berichten lezen doen ze allemaal. Steeds meer kinderen sturen zelf ook berichten en ze beginnen het steeds leuker te vinden om zo te communiceren.

Ze noemen zelf dat Edmodo een extra mogelijkheid is om door te praten met vrienden. Ze vinden het ook handig om vragen te stellen over het huiswerk bijvoorbeeld, en ze beantwoorden graag de vragen van anderen, zoals: van wie kan ik een T-shirt

lenen voor de musical? Het is voor hen een makkelijke manier om even iets aan mij te melden, bijvoorbeeld dat ze iets zijn vergeten in te leveren, maar dat ze dat morgen doen. En ze vinden het fijn dat ik ze zo aan dingen kan herinneren als: neem je gymkleden mee, we hebben sportdag morgen.

Ook lief en leed delen ze geregeld op Edmodo: 'Ik heb een nieuw zebra-vinkje gekregen!' met een foto erbij; of juist: 'Mijn kat is dood.' Het blijkt makkelijker om daar op Edmodo over te beginnen, zodat het hoge woord eruit is. Daarna kunnen we er in de klas over doorpraten. De mogelijkheid om een bericht alleen aan mij te sturen, wordt soms ook gebruikt als iemand buiten de groep valt of geplaagd wordt. Voor sommige kinderen is het melden van een beladen

boodschap zo makkelijker, of zelfs de enige manier."

Wat vinden de ouders ervan?

"Ouders zijn door Edmodo beter op de hoogte van de dagelijkse zaken in de klas. Ook omdat de meeste van onze ouders minder vaak in de klas komen doordat de kinderen vaak van taxibusjes of streekvervoer gebruikmaken. Edmodo is meer van school dan WhatsApp. Het is daarom altijd een discussie waar de verantwoording van school start en in hoeverre dit een taak van de ouders thuis is. Zelf hou ik de Edmodo-berichten van de leerlingen goed in de gaten. Mocht het even mis dreigen te gaan, dan heb ik vaak al vroegtijdig gehandeld. Daarom denk ik dat het ouders minder snel opvalt als er iets is, want ze hoefden niet zelf in te grijpen."

Hoe gaat het nu online met de leerlingen? "Ik zou willen concluderen dat het oefenen in deze beschermde omgeving ook doorwerkt naar WhatsApp bijvoorbeeld, maar zo mooi is het niet. Het feit dat mijn leerlingen weten dat volwassenen – ik en de ouders – meelezen op Edmodo, heeft beslist een dempend effect op ongewenst gedrag. Want buiten die zone met toezicht gaat het af en toe nog fout. De kinderen hebben vrijwel allemaal WhatsApp. Een enkeling heeft een Facebook-account. Met name bij WhatsApp gaat het in de ongecontroleerde omgeving wel eens mis, dan reageren ze vooral primair op elkaar. Controle blijft dus nodig, toch hoop ik dat ze geleerd hebben om ongewenste situaties te voorkomen.

Als school werken we daar preventief aan door middel van gedragsafspraken en trainingen sociale vaardigheid. En als het nodig is, bij excessen, bespreken we specifieke gebeurtenissen in de klas. Dan gaat het vaak over wat er gebeurt op WhatsApp of websites als MovieStarPlanet. Een klasgenoot wordt bijvoorbeeld niet toegelaten in een WhatsApp-groep. Of de leerlingen zeggen dingen, die op z'n minst anders opgevat kunnen worden. En dan gaan zaken soms een eigen leven leiden. Dat pak ik dan altijd serieus op, omdat het de sfeer snel kan verpesten. Als de lucht eenmaal is geklaard, komt er weer ruimte om met elkaar te lachen."

Heb je nog tips? "Voor het invoeren van Edmodo, of een andere tool, kun je hier aan denken:

- Organiseer vóór je begint een ouderavond waarin je het nut van de tool duidelijk maakt.
- Maak van tevoren samen met je klas goede afspraken over gewenst en ongewenst gedrag.

Meer weten?

Marco op Twitter > @M82C

SBO De Horizon

> www.horizon.unicoz.nl

Edmodo > www.edmodo.com

- Zorg voor een veilige, open sfeer waarin je voorvallen met elkaar kunt bespreken, als er toch iets misgaat.
- Bouw het gebruik van de functies op, zodat de kinderen er rustig mee kunnen oefenen."

dat hun laatste niet even erg moet worden. Of ik vraag hen om me ergens aan te helpen herinneren, want ik ben al zó oud... Dan hebben we veel pret samen. Veel lachen, hard werken, is mijn motto."

Wat is je drijfveer? "Ik heb zelf een hele leuke basisschooltijd gehad en wil kinderen graag zo'n periode bieden. Ook bij SBO-leerlingen, bij wie leren niet vanzelf gaat, wil ik een bijdrage leveren aan hun ontwikkeling tot kritische burgers. Ik probeer daarom zoveel mogelijk de coachende rol op me te nemen en leerlingen te leren om het zelf, of met elkaar te doen. Als een leerling vraagt: 'Hoe zat het ook alweer met de Chinese muur?' zal ik niet gauw zelf antwoord geven, maar de klas erbij betrekken: 'Jongens, wie zou kunnen helpen? Waar kunnen we het antwoord vinden?'

Ik maak graag geintjes met mijn leerlingen. Ik steek bijvoorbeeld de draak met mijn eigen chaotische bureau en waarschuw hen

De kracht van internet

Onderwerp: Twitter

Doel: Laten zien dat internet een openbaar netwerk is, hoe groot het is en hoe snel het werkt.

Vorbereiding

- Maak een Twitter-account voor je klas aan.
- Maak een klassenfoto waarop alleen de handen van je leerlingen in beeld zijn.

Materiaal

- Papier en pen
- Laptop of smartphone

De les

Oriëntatie

- Wat is Twitter en wat kun je ermee doen?
- Wat betekent 'twitter' en 'tweet'? Wat hebben die woorden met het Twitter-logo te maken?
- En wat is dan een 'retweet'?

Uitleg

- Leg uit dat de klas de groepsfoto met een bijzondere oproep op Twitter gaat zetten.
- Die oproep is het verzoek de tweet met foto te retweeten om zoveel mogelijk retweets te krijgen.
- Stel de volgende vragen:
  - Welke informatie zet je in de tweet?
  - Waar moet je op letten bij het opstellen van de tekst voor de tweet?
- Leg uit dat ze in de tweet vragen om de foto te retweeten en met een toelichting waarom, bijvoorbeeld: we hebben een les over internet en proberen het record retweets te verbreken.
- Laat de leerlingen in groepjes van drie of vier een tweet bedenken en opschrijven. Kies de leukste om te versturen.
- Verstuur via het Twitter-account de tweet met de klassenfoto.
- Wacht reacties af tot de volgende dag. Bekijk dan hoeveel retweets er zijn.

Evaluatie

Stel de volgende vragen:

- Wat vond je leuk aan het maken van de tekst voor de tweet?
- Wat vond je moeilijk?
- Waar zou je nog meer tweets over kunnen versturen?

Tip

- CC je tweet naar Remco Pijpers en Kennisnet.

Verbieden is geen oplossing

Het gebruik van WhatsApp, en andere sociale media, kan problemen opleveren voor ZML-leerlingen. Volgens **Frits Meijer** weten deze pubers niet dat ze voorzichtig moeten zijn met wat ze over zichzelf prijsgeven. 'Gelukkig durven ze mij in vertrouwen te nemen.'

7

Hoe leer je ZML-pubers veilig whatsappen?

Wie Frits Meijer (41), leerkracht en mediacoach op VSO de Maaskei-Onderwijsgroep Buitengewoon in Heel.

Project 'Ga wijs @ppen', sinds september 2014.

Hoe werkt het? Leerlingen oefenen hoe ze kunnen reageren op WhatsApp-berichten. Hun reacties worden klassikaal besproken, waarbij de leerlingen elkaar onderling tips geven of corrigeren.

Doel De ZML-leerlingen bewuster gebruik laten maken van WhatsApp en andere sociale media.

Resultaat De leerlingen zijn zich meer bewust van de gevaren van WhatsApp en andere sociale media. Bovendien hebben ze een vertrouwensband opgebouwd met de leerkracht. Ze durven hem om hulp te vragen als er online problemen ontstaan.

Waarom dit project? "Leerlingen met een verstandelijke

beperking zijn net zo vaak actief op sociale media als leerlingen zonder een verstandelijke beperking. Een eigen smartphone opent deuren naar de buitenwereld. En onderling contact dat in de klas moeizaam gaat, blijkt online een stuk makkelijker. Leerlingen met autisme hoeven de ander niet aan te kijken, enkel naar zijn berichten via het scherm. Leerlingen die verbaal zwak zijn, kunnen al typend hun emoties tonen. En kun je niet typen, dan stuur je een foto of je spreekt een audio-bericht in. Pubers die anders stil en verlegen zijn, bloeien op. Helaas hebben onze leerlingen moeite met sociale vaardigheden en inzicht. En ze kunnen soms erg impulsief zijn. Mede daardoor komen ze in de problemen: berichten worden niet goed begrepen, uitgesproken tekst is blijkbaar een andere taal dan getypte tekst. Er wordt tot diep in de nacht geappt, gefacebookt, gesnapchat en getwitterd. De mogelijkheden om de wereld te ontdekken, blijken tevens de gelegenheden om

anderen te pesten, bedreigen, et cetera."

Hoe heb je het aangepakt? "Op onze school geven we al een aantal jaren lessen mediawijsheid. Daarin proberen we de leerlingen standaardregels voor het gebruik van sociale media bij te brengen. Maar onze leerlingen hebben een verstandelijke beperking, waardoor ze behoefte hebben aan herhaling en aan duidelijke, praktische informatie.

Daarom hebben we eerst een aantal opdrachten gemaakt op papier, met steeds het begin van een WhatsApp-gesprek. Het begint onschuldig: 'Hee hoi, hoe heet jij?' In het volgende venster mogen de leerlingen dan hun reactie invullen. Schrijven ze dan hun voornaam, hun voor- en achternaam of schrijven ze: 'Ik ken je niet, wie ben jij?' Dat zegt al heel veel.

De reactie in het volgende venster kan zijn: 'Hee, coole naam. Stuur me ff een foto, dan stuur ik jou er eentje van mij.' Zou een leerling dat doen? De ene wel,

de andere niet. En zo gaat het verder, tot aan loverboy-achtige berichten: 'Ik heb een nieuwe Xbox en games. Kom je bij mij een spel spelen?' En vergis je niet, sommige van onze leerlingen zouden daar zomaar 'ja' op kunnen zeggen. Want ze zijn lichamelijk al in de puberteit, maar geestelijk functioneren ze soms op het niveau van een achtjarige. Ze willen zich ook graag groot houden: ze willen stoer doen, ze willen méédoen. Dus durven ze niet snel 'nee' te zeggen."

Tegen wat voor problemen loop je aan? "Een leerlinge had via Facebook contact met een wildvreemde man, en ze spraken af dat hij haar na schooltijd zou komen ophalen. Gelukkig had een van onze medewerkers het in de gaten dat er een onbekende man in een auto bij het schoolplein stond. De bestuurder legde uit dat hij een leerlinge kwam ophalen die hij via Facebook had ontmoet, en onze medewerker gaf aan dat hij dat een vreemd verhaal vond en de politie zou bellen. Daarop is de bestuurder meteen weggereden. Helaas ging het zo snel dat we het kenteken niet konden noteren, en op internet had de man valse gegevens achtergelaten. Maar deze lessen zijn voor onze leerlingen dus helaas hard nodig. Een ander probleem van sociale media is dat onze leerlingen vaak een laag tekstbegrip hebben: ze vatten uitdrukkingen soms letterlijk op. Twee leerlingen hadden ruzie en de een apte: 'Liek mijn reet.' De ander kwam helemaal overstuur bij mij: hij

wilde dat niet, want dat vond hij vies. Dan leg ik uit dat het een uitdrukking is, en laat ik ze de kwestie ook uitpraten. Soms begrijpen leerlingen de icoontjes van sociale media niet. Een moeder trok bijvoorbeeld aan de bel, omdat een leerling vieze plaatjes naar haar dochter zou sturen. Wat bleek, die jongen gebruikte steeds een icoontje van een smiley die z'n middelvinger opstak: hij wist niet dat het een obscene gebaar is. Het meisje noemde dat vies. Maar ze had die berichten gewist, en de moeder kon er niet achter komen wát er nu precies vies was; zij dacht dat het misschien om porno ging. En een leerling uit de klas maakte constant groeps-apps aan en plaatste ongevraagd andere gebruikers in zijn groep. Ze gaven aan dit niet te willen, maar toch bleef het gebeuren. Andere leerlingen begonnen deze jongen te negeren, wat weer kleine conflicten opleverde. Tijdens de lessen burgerschap, waar mediawijsheid onder valt, hebben wij dit probleem besproken en duidelijke afspraken gemaakt. De leerling in kwestie gaf aan dat hij meer duidelijkheid en regels nodig had. Hij kwam zelf met het idee om zijn telefoon regelmatig te laten nakijken. Dat gaf hem meer rust en zekerheid. In de lessen wil ik overigens geen ouderwetse leraar zijn, die wel even zal vertellen wat ze wel en niet mogen op WhatsApp. Dat zouden de leerlingen moeilijk accepteren; het blijven pubers natuurlijk. Ik laat ze de antwoorden zoveel mogelijk onderling bespreken. Als ze van

hun medeleerlingen horen wat die wel en niet verstandig vinden, heeft dat veel meer invloed dan dat ik het vertel. Zelf probeer ik uiteraard heel alert te zijn op hoe ik mijn telefoon gebruik. Bij ons op school is dat verboden in de les: de leerlingen leveren hun telefoon in. Als ik in de klas dan zelf even een berichtje zou lezen of versturen, geef ik een slecht voorbeeld. En de leerlingen zouden mij daar ook meteen op aanspreken: waarom ik wel en zij niet?"

Zijn de lessen voor alle leerlingen geschikt? "Niet alle leerlingen hebben een smartphone, en als ze er één hebben, zijn ze niet altijd actief op WhatsApp. We richten ons op dit moment alleen op die laatste groep, maar dat is nog altijd ruim de helft van de klas. De leeftijd waarop leerlingen een smartphone van hun ouders krijgen, varieert sterk. Dat hangt af van hun verstandelijk niveau: we hebben leerlingen van 11 tot 20 jaar, sommigen zijn verstandelijk op het niveau van groep 8

van de basisschool en anderen op het niveau van de kleutergroep, of lager. Ik geef de lessen nu een uur per week, als pilot. En dat gaan we waarschijnlijk uitbreiden tot twee uur per week, want het kost veel tijd om deze leerlingen goed te begeleiden bij het gebruik van sociale media. Ik werk nu de lessen uit, zodat collega's ze straks makkelijk kunnen uitvoeren. Eerst collega's binnen de stichting, maar het is mijn grote wens dat ook leerkrachten buiten school deze lessen kunnen gaan gebruiken. Maar omdat ik zelf fulltime werk, is het moeilijk om het materiaal te verspreiden en er landelijk bekendheid aan te geven. Collega's zeggen soms trouwens dat het extra werk is om deze lessen te verzorgen. Maar dan werp ik tegen dat ze in de leerlijn taal bijvoorbeeld kringgesprekken moeten organiseren, houd dan een kringgesprek over sociale media, dan sla je twee vliegen in één klap. Je kunt de lessen in het gebruik van sociale

media ook combineren met lessen begrijpend lezen en lessen weerbaarheid en sociale vaardigheden. Ik probeer het voor mijn collega's zo makkelijk mogelijk te maken: ze moeten al zovéél."

Wat heb je nodig? "We hebben eerst papieren werkbladen gemaakt, met tekstvensters die er uitzien als de vensters van WhatsApp. Het nadeel daarvan is dat de leerlingen tijdens het invullen de volgende vragen al kunnen zien. En dan gaan ze daar in hun antwoorden al rekening mee houden. Daarna hebben we een standaard tekstwolkje gemaakt dat we via het digibord kunnen laten zien, en dat we steeds zelf kunnen invullen. Zo kon je als leraar inspelen op het antwoord uit de klas. Maar dat was slechts een tussenstap, want een bevriende ict'er heeft voor ons een computerprogramma gebouwd dat WhatsApp heel goed simuleert. Je kunt nu op twee computers in het schoolnetwerk met elkaar chatten alsof het een echt WhatsApp-gesprek is. Je kunt zelfs emoticons aan je berichten toevoegen, en straks ook foto's. En de gesprekken worden bewaard zodat je ze, als dat nodig is, stap voor stap kunt nabespreken."

Wat vinden de leerlingen ervan? "In het begin vinden ze het moeilijk, want in de lessen moeten ze ook open en eerlijk toegeven wat ze zelf op WhatsApp doen. En dat gaat ook niet altijd goed. Zo had een jongen uit de klas laatst een oogje op een medeleerlinge. Maar die had

al een vriend. Toen stuurde die jongen het bericht dat die vriend een oogje had op een ander meisje. Daar lag die leerlinge dus 's nachts van wakker: ze dacht meteen dat haar vriendje het wilde uitmaken, en had niet door dat die jongen gewoon aan het stoken was. Soms wonen onze leerlingen in een woongroep, en dan laten ze de WhatsApp-berichten schrijven door een vriend of vriendin die beter is met taal. Dan moet die het antwoord, als dat te moeilijk is, ook weer uitleggen, en zo'n extra communicatieslag kan weer allerlei misverstanden opleveren. In de les komt dat dan boven water, en dat is niet altijd leuk voor de betrokkenen. Maar na een tijdje zien de leerlingen dat het helpt, dat ze door deze lessen minder problemen met whatsappen hebben."

Wat maakt dit project bijzonder? "Dat er een vertrouwensband ontstaat tussen de leerlingen onderling, maar ook met mij. Ze durven nu naar school te komen met Whatsapp-problemen waar ze thuis niet over durven praten. We hebben er ook een code voor bedacht: ik vraag aan een leerling of hij of zij 'goed heeft geslapen.' Is het antwoord 'nee', dan neem ik de leerling even apart en bekijken we samen de berichten. Als er andere leerlingen bij betrokken zijn, maken we er een groepsgeprek van. En uiteindelijk wordt het teruggekoppeld naar de ouders. Niet: 'U moet beter opletten wat uw zoon of dochter op Whatsapp doet,' maar: dit speelde, en dat hebben we zo opgelost."

Als leerlingen je niet in vertrouwen nemen, merk je soms als leraar ook wel dat er iets speelt. Als twee leerlingen bijvoorbeeld altijd samen de klas binnenkomen, maar de een nu heel duidelijk wacht tot de ander naar binnen is, kan er iets aan de hand zijn. Dan ga ik vragen en dóórvragen, in de klas of apart. Maar een ruzie heeft meestal een slachtoffer, en slachtoffers melden zich vaak wel. Daders uiteraard niet. Straf geef ik overigens nooit: we moeten leerlingen leren omgaan met sociale media, en het is genoeg als de dader inziet dat hij of zij iets fout heeft gedaan. Vaak voelen ook de daders zich opgelucht dat de zaak is uitgesproken. Deze leerlingen hebben, door hun verstandelijke beperking, heel erg behoefte aan houvast."

Heb je nog tips? "Als je ZML-leerlingen goed wilt leren omgaan met WhatsApp, kost dat veel tijd. Je moet alles blijven herhalen, en dan hopen dat de regels van de sociale media hen

op een gegeven moment duidelijk worden. En dat moet je het hele jaar door doen: je kunt het niet even wegzetten in een themaweek. Blijf ze steeds triggeren: als ik jou dit bericht stuur, wat stuur jij dan terug? 'Hoi, ik wil met je uit' – en wat dan? Waar trappen ze in? Bespreek ook dat een bericht soms niet meteen beantwoord wordt. Dat een ander wel online kan zijn, maar even geen zin of tijd heeft om met je te chatten. We hebben de leerlingen ook geleerd om screenshots te maken op hun mobieltjes. Dat werkt bij elk type telefoon weer anders, dus we hebben alle telefoons op tafel gelegd en we zijn het gaan uitzoeken en oefenen. Dat herhalen we regelmatig, om te voorkomen dat die kennis wegzakt. Als leerlingen nu een bericht binnenkrijgen dat ze niet oké vinden, kunnen ze er makkelijk even een screenshot van maken. Zo was er laatst een leerlinge die van een jongen steeds hartjes kreeg toegestuurd. Zij had al vriendelijk gezegd dat zij daar niet van gediend was,

Meer weten?

Factsheet Mediagebruik & LVB-kinderen, met tips van het NJI > www.nji.nl/nl/Factsheet-Media-en-LVB-kinderen.pdf of

<http://stmko.nl/lvb>

Frits op Twitter > @mediaklikwijs

De Maaskei > @DeMaaskei_zml

> www.ogbuitengewoon.nl/maaskei

maar die jongen ging daarmee door. Ik heb hem even aangesproken: ik heb je hartjes gezien, ontkennen heeft geen zin. We hebben het besproken en hij is er daarna mee opgehouden: hij begreep toen dat het meisje dat erg vervelend vond. Bij sommige leerlingen moet je er dus echt naast gaan zitten om samen de tekst door te nemen, anders blijft het te abstract.

We zijn op dit moment ook bezig het schoolveiligheidsplan te finetunen. Want we merken bijvoorbeeld dat er een grijs gebied is bij het online contact tussen personeelsleden en leerlingen. In principe is een leraar geen vriend van een leerling op Facebook. Maar sommige leraren hebben clubjes opgezet die buiten schooltijd, bijvoorbeeld in de vakantie, activiteiten organiseren. En dan is het wel erg handig en leuk om daarover via Facebook te communiceren. Hoe gaan we daarmee om, waar ligt de grens? Daar denken we nog over na."

Wat is je drijfveer? "Mijn oma werkte in het speciaal onderwijs, ik ging haar samen met opa wel eens van school halen. Toen leek het me al heel bijzonder om met deze kinderen te werken. Tijdens mijn opleiding totagogisch medewerker heb ik ook op die school stage gelopen. Dat beviel zo goed dat ik de pabo en de opleiding tot leraar speciaal onderwijs ben gaan doen. Nu wil ik leerlingen zo goed mogelijk leren omgaan met sociale media, want hierin hebben ze veel begeleiding nodig. Daarom heb ik een aantal jaren geleden een opleiding tot mediacoach gevolgd. Ik houd nu binnen onze stichting – zes scholen voor speciaal onderwijs – regelmatig een praatje voor collega's en ouders over sociale media.

Wanneer het misgaat op de smartphone is de reactie van de ouders trouwens vaak om de telefoon en WhatsApp gewoon te verbieden. Maar dat is geen oplossing. Want smartphones bestaan, WhatsApp bestaat: je kunt ze gebruiken en dus moet je

er mee leren omgaan. We geven op school ook kookles, en dan leren ze hoe ze veilig kunnen snijden met een scherp mes. Je kunt die messen wel verbieden, maar wat dan? Je kunt ze moeilijk leren snijden met een lepel."

What's happy?

Onderwerp: Wijs appen

Doel: Leerlingen bewustmaken van wat wel en wat niet leuk is om met WhatsApp te doen en daar afspraken over maken.

Vorbereiding

- Leg papier en stiften op de tafels klaar.
- Hang een grote poster aan de muur of op het prikbord.

Materiaal

- Grote vellen papier, twee per groepje
- Stiften
- Poster voor aan de muur/op het prikbord

De les

Oriëntatie

- Wat is WhatsApp en wat kun je ermee doen?
- Uit welke taal komt het woord 'whatsapp' en waar is het van afgeleid?

Uitleg

- Laat de leerlingen in groepjes van vier een leuk en een niet-leuk ding bedenken dat je met WhatsApp kunt doen.
- Vraag ze met stift op het ene vel het positieve en op het andere vel het negatieve ding te schrijven.
- Hang alle vellen op het bord.
- Bespreek welke drie dingen de leerlingen het allerbelangrijkst vinden.
- Schrijf de drie belangrijkste negatieve dingen ('What's niet') op de linkerkant en de drie belangrijkste positieve dingen ('What's wel') op de rechterkant van de poster.
- Spreek af dat de leerlingen zich aan de afspraken op de poster houden.

Evaluatie

Stel na afloop de volgende vragen:

- Hoe was het om een positief ding te bedenken?
- Hoe was het om een negatief ding te bedenken?
- Hoe kan de poster helpen om wijs te whatsappen?

Tips

- Maak met de klas een 'What's niet'/'What's wel'-poster of gebruik de poster op mijnkindonline.nl.
- Op mijnkindonline.nl staat ook een uitgebreidere variant van deze les.

Praatprikkel voor taalarme kinderen

Juf Marita post elke dag drie berichtjes over haar groep op Klasbord. Met een foto erbij. “Zodat ouders tegen hun kind kunnen zeggen: ‘Ik zag dat je vandaag met zand hebt gewerkt.’”

8

Hoe bevorder je het gesprek thuis?

Wie Marita Teunisse (50), leerkracht groep 2 op Auris De Spreekhoorn in Breda, een speciale basisschool voor kinderen met een taalontwikkelingsstoornis (TOS) en/of slechthorenden.

Project Yurls (yurls.net) en Klasbord (klasbord.nl)

Hoe werkt het? Op de Yurls staat het lesaanbod en op Klasbord staan foto's en leuke momenten. Omdat de meeste kinderen met de bus naar school komen, heeft juf Marita nauwelijks contact met de ouders. Dit is een manier om ouders te laten zien waar hun kind mee bezig is.

Doel De broodnodige praatprikkel bezorgen. Reguliere basisschoolkinderen vinden het al moeilijk om thuis te vertellen wat ze op school hebben gedaan, voor kinderen met TOS is het helemaal lastig om uit hun woorden te komen en te bedenken wat ze gaan zeggen. Nu kunnen ze het laten zien en dan komt het praten vanzelf.

Resultaat Ouders zijn enorm enthousiast. Voor hen is het een manier om contact te maken met hun kind, te weten waar het mee bezig is. Ze zijn vaak uitgesproken teleurgesteld als hun kind het jaar erop in een klas komt waarin het minder intensief wordt gedaan. Niet iedere leerkracht maakt een eigen yurls of heeft daar de ambitie voor. Het kost natuurlijk ook veel tijd. Voor juf Marita is het een uit de hand gelopen hobby: “Ik vind het leuk om een hele avond te besteden aan het in elkaar zetten van een nieuwe themapagina. En het brengt zoveel op. Een kind dat zegt: ‘Maar dat kan ik al juf, dat heb ik geleerd op jouw computer.’ Zo noemen ze het: mijn computer. Zodra er een vrij moment is in de klas, kiezen ze de yurls om een boekje of een liedje op te halen.”

Wat kun je ermee? “De yurlspagina geeft de mogelijkheid tot ‘pre-teaching’. Het weekend voordat het nieuwe thema van start gaat, zet ik de oude themapagina op slot en de nieuwe

themapagina open. Daarop staat het komende lesaanbod met foto's, filmpjes, liedjes, extra oefeningen en digitale spelletjes die met het thema te maken hebben. Kinderen leren door herhaling, en voor kinderen met TOS is dat extra belangrijk. Niets is vanzelfsprekend bij een taalontwikkelingsstoornis, je weet nooit of de taal is aangekomen zoals bedoeld en of het blijft hangen. Door de extra visuele ondersteuning kun je steeds weer de woorden van je thema ter sprake brengen. Kinderen met TOS kunnen taal niet goed plaatsen. Het helpt als je ze een kapstok geeft, en dat gaat het best als alle kanalen worden aangesproken: visueel, auditief en tactiel. Letters combineren we met een klankondersteunend gebaar. Als ze bijvoorbeeld letters leren, hoef je alleen maar het gebaar erbij te maken en dan zeggen ze: a. Als we het over een luchtballon hebben, verkeer in de lucht, kun je ook via foto's en filmpjes laten zien welk verkeer je in het water hebt, en op de weg. Zo bouw je

een soort digitale mindmap.”

Hoe heb je het aangepakt?

“Zes jaar geleden kreeg ik een digibord en begon ik handige links op te slaan. Zo kwam ik ook yurls tegen, waarmee je al die links en informatie overzichtelijk kunt maken. In 2010 startte ik een Juf Marita-yurls en in 2011 begon ik met het opbouwen van de kleuteryurls met daarop het lesaanbod. Vervolgens heb ik de ouders een brief gestuurd en ze uitgenodigd voor een informatieavond. Ik heb ze laten zien hoe het werkt, hoe ze de site moeten vinden en de tip meegegeven een snelkoppeling op hun bureaublad te maken, zodat je er makkelijk even naar toe klikt. Verder heb ik ook gezegd dat ze goed op moeten letten, want kinderen zijn sneller dan je denkt. Van het ene YouTube-filmpje schakel je zo over op het volgende, en die filmpjes zijn niet altijd geschikt.

Drie jaar geleden ben ik begonnen met het plaatsen van berichtjes en foto's op Twitter over wat we die dag hadden

gedaan, puur als praatprikkel voor thuis. Zodat ouders bijvoorbeeld konden zeggen: 'Ik zag dat je vandaag met zand hebt gewerkt.' Nadeel was dat het openbaar was, waardoor ik alleen foto's zonder gezichten kon plaatsen. Terwijl kinderen het juist zo leuk vinden om in beeld te laten zien wat ze hebben gedaan. Klasbord is een beschermde omgeving: ik voeg ouders zelf toe. Nu maken kinderen in de klas met de iPad een foto van zichzelf en hun werk. Die plaatsen ze dan, samen met mij, op Klasbord.

Het voordeel is dat ik de kinderen meteen mediawijsheid bijbreng: wat plaats je wel en niet? In deze beveiligde omgeving kan nu veel, maar op de gewone schoolwebsite of Twitter niet. Ik ben beheerder van de schoolsite en kan zien van waar er wordt ingelogd. Dat kunnen soms vreemde adressen zijn. Ja, als je foto's van kinderen wil, ga je naar de site van een school. Daarom proberen we op de website zoveel mogelijk foto's af te schermen.”

Wat heb je nodig? “Een computer of iPad, liefst een aantal per klas. Verder vind ik dat iedere klas een digibord nodig heeft, en dat is helaas lang niet op alle scholen het geval. Een digibord is een verrijking op het leerstofaanbod. Je kunt via een filmpje nog eens laten zien wat je net hebt verteld. Ook zijn er interactieve prentenboeken. Ik lees voor in de klas en achter mij op het digibord verschijnen de illustraties. Er zijn prachtige digibordlessen, je kunt heel veel online lesmateriaal vinden op internet en er is natuurlijk ook speciale software zoals Gynzy en Squla, waarmee je extra kunt oefenen.”

Is het voor alle kinderen geschikt?

“Gezien het enthousiasme wel. Er zijn heel wat leerlingen in groep 3 die toch nog regelmatig op de kleuterwebsite kijken. Omdat ze het zo leuk vinden, die liedjes.”

Hoe toets je zoiets? “Ik zou graag zeggen dat de resultaten van de Cito's verbeterd zijn,

maar dat is niet zo. Toch zie ik dat het werkt. Het enthousiasmeert, kinderen raken weer in gesprek met hun ouders. Het zijn kinderen die vaak schade hebben opgelopen. Ze zijn gepest of durven niet meer te praten omdat ze voelen dat ze het minder goed kunnen dan anderen. Ze zijn dichtgeklapt, boos, vinden een gesprek met hun ouders moeilijk. Nu hebben ze een aanknopingspunt.”

Wat vinden de ouders ervan?

“Ik plaats zo'n twee, drie berichtjes per dag. In het begin waren ouders zo enthousiast dat ze reageerden of vragen stelden. Meestal persoonlijke vragen over hun kind. Bijvoorbeeld: 'Speelt mijn dochter vaker met dat kindje, want dan nodigen we haar een keer uit.' Dat soort vragen zijn niet geschikt in een grote groep, bovendien is er onder schooltijd geen tijd ze te beantwoorden. Na schooltijd beantwoord ik mail en voor de ouders die geen computer hebben, is er een heen-en-weer-schrift dat elke dag mee naar

Meer weten?

- **Marita op Twitter** > @Marita2308
- **Haar site** > www.jufmarita.com
- **Haar Yurls** > www.kleutergroep2.yurls.net/nl/page-of-http://stmko.nl/marita
- > www.jufmarita.yurls.net

huis gaat. Bovendien hebben we drie keer per jaar uitgebreide ouderavonden waarin ouders alles kunnen vragen wat ze willen. Klasbord heeft vooral een zendfunctie."

Wat maakt dit project opvallend? "Mijn groep ademt ict en dat is bijzonder voor een kleuterklas. Ze kunnen bij mij ook allemaal met een muis overweg, kennen het toetsenbord en kunnen letters herkennen."

Heb je nog tips? "Overwin je schroom. Ict en het gebruik van sociale media lijken eng en ingewikkeld, maar je moet er gewoon mee beginnen. Bij mij op school zijn er ook collega's die er tegenop zien, daarom hebben we met Klasbord gekozen voor een zo simpel mogelijk platform. Je moet het laagdrempelig houden, de werkdruk is al zo hoog. Ik ga nu een opleiding tot ict-coach volgen, om andere leerkrachten te helpen. Ik kom het graag uitleggen. Ik geef les aan kleuters, maar hoe hoger je komt, hoe belang-

rijker het wordt de afstand tussen klas en thuis te verkleinen, en de inhoud van de klas online bij de leerling thuis te brengen. *Flipping the classroom*, heet dit. Het is zo verrijkend en leerzaam om thuis alvast te kunnen zien wat de stof is van de komende tijd, of eens een extra filmpje te bekijken. Daar zou iedere school gebruik van moeten maken."

Wat is je drijfveer? "Ik vind het mooi om te zien hoe de ontwikkeling van kinderen in een jaar tijd kan verlopen. Dat er zo'n stil, klein meisje in de klas komt dat aan het eind van het jaar een heel verhaal staat te vertellen. En dat dit dan mede komt door mijn manier van lesgeven, mét gebruik van ict. Geweldig!"

Skypen met de hond

Onderwerp: Skypen

Doel: Kinderen laten zien hoe je met andere mensen contact kunt maken.

Vorbereiding

- Zoek iemand die tijdens de les met de klas wil skypen: een dierenarts, een medewerker van de kinderboerderij of dierenwinkel, of een ouder/kind met een huisdier.
- Leg hem/haar de bedoeling van de les uit en maak afspraken.
- Zet Skype klaar op de laptop of het digibord.

Materiaal

- Laptop
- Digibord
- Smartphone

De les

Oriëntatie

- Op welke manieren kun je met andere mensen contact maken?
- Wat is een goede manier om met elkaar te praten en elkaar tegelijkertijd te zien?

Uitleg

- Vraag de klas om gezamenlijk drie vragen te verzinnen over een bepaald dier.
- Leg ze uit dat ze die drie vragen via Skype gaan stellen aan:
  - een dierenarts (voor serieuzere vragen van oudere kinderen);
  - een medewerker van de kinderboerderij of dierenwinkel, of het dier zelf (voor jongere kinderen).In het laatste geval speelt het baasje van het dier een rollenspel: na een vraag van de klas doet het baasje alsof hij/zij met het dier aan het overleggen is en geeft dan namens het dier antwoord.
- Maak na afloop met de smartphone een klassenfoto voor het digibord, met het dier in het midden, en stuur die naar alle ouders.

Evaluatie

Stel de volgende vragen:

- Wat vonden de leerlingen fijn aan het skypen?
- Zijn hun vragen over het dier beantwoord?

Tip

- Gebruik Google Hangouts als het lastig is om een foto te maken omdat het dier niet stilzit.

Omarm

sociale

media

Bart Timmermans laat zijn leerlingen een webquest maken, waarin Twitter een belangrijke rol speelt. 'De opdracht past bij hun leefwereld. Dat is de kracht.'

9

Hoe laat je de rol van natuur- en scheikunde in ons leven zien?

Wie Bart Timmermans (24) docent wis-, natuur-, en scheikunde aan het vmbo van het Orion College West in Amsterdam, een school voor speciaal voortgezet onderwijs voor leerlingen met communicatieve en auditieve problemen.

Project Webquest: Bart ontwierp tijdens zijn lerarenopleiding in 2012 een webquest over duurzame energie voor de vakken natuur- en scheikunde. Hij voerde de webquest eerder uit in reguliere havo- en vwo-classes en deed dat onlangs in zijn 3 vmbo-tl klas op het Orion College West.

Hoe werkt het? Leerlingen zoeken drie weken lang op internet naar informatie, filmpjes, foto's en nieuwtjes over duurzame energie. Wekelijks twitteren ze minstens drie linkjes. Bij elke link maken ze een verslag waarin ze de link toelichten en het verband uitleggen met natuur- of scheikunde. Ze werken voornamelijk zelfstandig, met een door Bart ontworpen

website als handleiding.

Doel Leerlingen enthousiasmeren voor natuur- en scheikunde door hen bewust te maken van de invloed van deze vakken op het dagelijks leven.

Resultaat Leerlingen vinden het leuk om op een andere manier met het vak bezig te zijn. Ze beseffen dat natuur- en scheikunde een rol spelen in alles om hen heen.

Hoe heb je het aangepakt? "Toen ik tijdens mijn opleiding les ging geven, merkte ik dat exacte vakken bij veel leerlingen niet zo leven. Ze hebben geen idee wat ze er eigenlijk mee kunnen. Ik zocht naar een onderwerp waarmee ik hen kon laten zien hoe belangrijk natuur- en scheikunde zijn in ons leven. Dat werd duurzame energie, omdat je daar veel internetbronnen over kunt vinden die geschikt zijn voor jongeren. Alleen een webquest ontwerpen was me net iets te saai, daarom bedacht ik de link met Twitter.

Ik voerde de webquest al een paar keer uit. Als ik met een nieuwe groep leerlingen start, zorg ik dat er voldoende laptops in de klas staan. Ik introduceer het project en de leerlingen maken tijdens de les een Twitteraccount aan. Ze mailen mij hun accountnaam en zo kan ik heel makkelijk via mijn eigen Twitteraccount bijhouden wat ze doen. Het is de bedoeling dat ze de webquest zelfstandig uitvoeren en hun eigen creativiteit inzetten om geschikte bronnen te zoeken. Op de website, die ik maakte op Weebly, kunnen ze alle informatie vinden die ze nodig hebben.

Het leuke aan de opdracht is dat je ook eenvoudig een koppeling kunt maken naar mediawijsheid. Door het bijvoorbeeld te hebben over Twitter en privacy. Ik laat hen een Twitternaam kiezen die iets te maken heeft met de webquest. Maar wat zijn de voor- en nadelen van twitteren onder je eigen naam en foto? En wat kun je eigenlijk bereiken met een tweet? Of we praten over de betrouwbaarheid van internet-

bronnen. Wat is waar op internet en hoe controleer je dat?"

Waarom werkt een webquest zo goed voor exacte vakken? "Een webquest is heel geschikt om leerlingen zelf te laten ontdekken dat exacte vakken een rol spelen in hun leven. Ze lezen bijvoorbeeld in een artikel over het broeikaseffect dat mest onder meer bestaat uit stikstof (N) en fosfor (P). Die stoffen kennen ze uit de scheikundeles. Of ze vinden een site over windenergie en ontdekken het verband tussen molenwieken en het natuurkundige begrip weerstand. Bijkomend voordeel is dat exacte vakken grenzen aan de wetenschap, waardoor er veel over te vinden is op internet. Maar ook voor vakken als geschiedenis en aardrijkskunde zijn genoeg interessante onderwerpen te verzinnen voor een webquest."

Is het voor alle kinderen geschikt? "Verbanden kunnen leggen tussen teksten en vaktheorie vraagt om inzicht. Dat maakt de webquest geschikt voor jongeren vanaf een jaar of vijftien met minimaal vmbo-tl niveau. Of misschien zelfs wel havo, want ik merkte dat het voor de vmbo-leerlingen al best moeilijk was om die verbanden te zien. Voor leerlingen die jonger zijn, of een lager niveau hebben, zou je natuurlijk wel een vereenvoudigde webquest kunnen ontwikkelen."

Wat zijn de valkuilen? "Een onduidelijke beschrijving van de opdracht is niet handig, omdat leerlingen zelfstandig aan de opdracht moeten werken. Daar kreeg ik dit keer zelf mee te maken. In het reguliere onderwijs verliep de webquest soepel. Maar ik merkte dat de teksten

op de site eigenlijk te lang en te ingewikkeld waren voor de leerlingen met taal- of spraakproblemen. Ze konden de informatie niet goed uit de tekst halen en liepen vast. De start verliep daardoor wat stroef."

Wat heb je gedaan om het alsnog op de rit te krijgen? "Ik besprak de opdracht nog eens in de les. Ik lichtte toe wat de bedoeling was en hoe ze informatie konden zoeken. Ook maakte ik de laatste twintig minuten van elke les vrij voor de webquest. Ik was beschikbaar voor vragen en gaf af en toe een voorzetje, bijvoorbeeld door een site te tippen. Toen lukte het hen beter om gericht te zoeken en tweets te versturen. Al kloppen de tweets taalkundig soms niet helemaal. Zo zag ik het woord 'fliëgen' voorbijkomen. Maar daar reken ik ze zeker niet op af. Het is voor deze leerlingen een extra uitdaging om in 140 tekens iets te vertellen. Het is mooi om te zien dat ze daarin slagen."

Wat zou je een volgende keer anders doen? "De site overzichtelijker maken. Met kleinere tekstblokjes, veel kopjes en de belangrijkste informatie vetgedrukt, zoals het aantal tweets dat ze moeten versturen. Ook zou ik in de les een voorbeeld laten zien van een account dat veel over duurzaamheid tweetert, zoals @duurzaamnieuws. Leerlingen krijgen dan alvast een beeld van een account. Verder zou ik hen in tweetallen laten werken, zodat ze kunnen overleggen en discussiëren. En hen aanmoedigen om meer volgers te verzamelen en contact met twitteraars te maken. Bijvoorbeeld door een kleine prijs te geven aan het groepje met de meeste actieve volgers, of dat

ze er bonuspunten mee bij elkaar kunnen sprokkelen voor een hoger cijfer."

Heb je nog meer tips? "Trek vier weken uit voor de opdracht. Een week om op te starten, twee weken voor de webquest en een week voor de evaluatie. Wil je een site maken bij je webquest, dan werkt Weebly prima. Het is eenvoudig en gratis. Sommige ouders zijn niet meteen enthousiast over het inzetten van sociale media in de lessen. Vraag na op je school of het nodig is om hen in te lichten of om toestemming te vragen. Koppel de webquest aan een cijfer. Ik deed dit niet iedere keer, maar ik merk dat dit leerlingen motiveert om extra hun best te doen. Op de website staat mijn puntensysteem toegelicht. Heb geen hoge verwachtingen. Zie de opdracht als een opwarmertje aan het begin van het jaar en richt je niet te veel op vakinhoudelijke kennis."

Wat vinden de leerlingen ervan? "De meeste jongeren zijn enthousiast. Op school sociale media gebruiken en rondstruinen op internet, vinden ze echt leuk. Dat eigenlijk niks fout is, geeft hen zelfvertrouwen om te beginnen. Ze komen dingen tegen waar ze geen idee van hadden. Een leerling ontdekte dat je energie uit spuitjes kunt halen. Een ander uit deze klas las in een Engels artikel van de universiteit van Stanford tot zijn verbazing over energiewinning uit uitwerpselen. Dat soort informatie vinden ze interessant en grappig. Ik merk wel dat jongeren steeds vaker te vinden zijn op sociale media met vooral beeld, zoals Snapchat en Instagram. In de toekomst wil ik een opdracht

ontwikkelen die daar op aansluit. Ik denk aan een project waarbij leerlingen foto's maken van dingen in hun eigen omgeving, van kraanwater tot nagellak, en verbanden leggen met natuur- of scheikunde. Zo'n opdracht staat nog dichterbij hun leefwereld. Instagram is het geschiktst. Je kunt hashtags gebruiken en overzichtspagina's maken. Nadeel is wel dat je een smartphone nodig hebt en die heeft nog niet iedereen. Dat zou je op kunnen lossen door duo's te maken waarbij in ieder geval één leerling een smartphone heeft."

Wat is er bijzonder aan dit project? "Sociale media zijn voor leerlingen erg belangrijk, terwijl scholen juist vooral hun best doen om hen erbij vandaan te houden. De kracht van deze webquest is dat sociale media juist worden omarmd en ingezet in het leerproces. Hierdoor beginnen leerlingen enthousiaster aan de opdracht."

Wat is je drijfveer? "De middelbare schooltijd is voor veel leerlingen een turbulente periode. Als docent wil ik hen graag helpen ontdekken wat ze willen en hen aanmoedigen om zich te ontplooien als persoon. Natuurlijk laat ik ze graag de mogelijkheden van exacte vakken voor hun toekomst zien. Maar ik vind het vooral belangrijk dat ze doen wat ze zelf graag willen, niet wat hen wordt opgelegd door anderen. Als ik bij de diploma-uitreiking leerlingen zie staan die tevreden zijn met hun behaalde resultaten en hun eigen ontwikkeling, geeft dat me een goed gevoel."

Meer weten?

Barts webquest > www.scheikundetweet.weebly.com

Twitteraccounts > @orionbart & @amadeusbart

Orion College West > http://orioncollege.orion.nl/locatie_west_orioncollege of <http://stmko.nl/orion>

Hoe word je een Google-kampioen?

Onderwerp: Google

Doel: Handige trucjes leren om te vinden wat je zoekt met behulp van Google.

Voorbereiding

- Zet een laptop verbonden met het digibord klaar.
- Bedenk een aantal geschikte (zoek)termen, bij voorkeur met een dubbele betekenis.

Materiaal

- Laptop
- Digibord
- Tablets

De les

Oriëntatie

- Wat is een zoekmachine en welke is de bekendste?
- Waar komt de naam Google vandaan?

Uitleg

- Laat de klas op het digibord de volgende twee trucjes zien die je met Google kunt uitvoeren:
1 Met 'advanced search' (zoekhulpmiddelen) kun je de zoekopdracht verfijnen door er bijvoorbeeld dubbele aanhalingstekens omheen te zetten. Daarmee zoek je naar een groep woorden in exact die woordvolgorde.
2 Voor het uitsluiten van een woord zet je een minteken ('-') voor dat woord.
- Vraag de leerlingen of ze zelf nog slimme Google-trucs kennen en laat die ook op het digibord zien.
- Geef een aantal andere zoektermen met een dubbele betekenis (bijvoorbeeld 'ijs') en laat ze in groepjes op een tablet verschillende zoekopdrachten uitvoeren met de genoemde trucjes.

Evaluatie

Stel na afloop de volgende vragen:

- Welke trucjes zijn makkelijk?
- En welke wat moeilijker?
- Wat vind je handig aan de trucjes?

Tips

- Een eenvoudige uitleg over Google is te vinden op www.willemwever.nl.
- Kijk voor alles wat er met Google mogelijk is op Google Tips.

Juf, mogen we weer huiswerk?

De klas van **juf Esther** hangt vol met QR-codes. De leerlingen kunnen de codes scannen met hun iPad, en krijgen op die manier onderwijs op maat. 'Zo doe je recht aan alle leerlingen.'

10

Hoe differentieer je met behulp van QR-codes?

Wie Esther van Eeden (27), leerkracht groep 7/8 op SBO De Fakkel in Nieuw-Vennep.

Project QR-codes in de klas

Hoe werkt het? Leerlingen scannen QR-codes die toegang geven tot instructiefilmpjes over allerlei onderwerpen voor diverse vakken.

Doel De leerlingen meer onderwijs op maat geven en ze nieuwsgierig maken naar de lesstof.

Resultaat Doordat de leerlingen via de codes zelfstandig en op hun eigen niveau aan de slag kunnen, heeft de leerkracht haar handen vrij om andere kinderen extra aandacht te geven. De leerlingen werken zelfstandiger en sneller: via de codes krijgen ze direct instructie, ze hoeven niet op hun beurt te wachten. Daarnaast nemen ze de leerstof makkelijker tot zich, doordat ze de instructie meerdere malen kunnen bekijken.

Hoe heb je het aangepakt? "We

werken sinds augustus 2014 met iPads. Tijdens een studiedag over het benutten van iPads op school, liet cursusleider Jeroen Rougoor ons de mogelijkheden van QR-codes zien. Die codes heb ik meteen de volgende dag in de klas gebruikt. Ik gaf alle kinderen aan het begin van de ochtend een blad met zo'n code, en vertelde dat ze die thuis mochten scannen. Dan pas konden ze zien wat er ging gebeuren. Dat vonden ze ontzettend spannend: ze hebben er de hele dag over gespeculeerd. Via het scannen van die code kwamen de leerlingen terecht op de website Wrts. Daar voer je je eigen woordenlijstjes in en dan word je automatisch op verschillende manieren overhoord. Normaal behandelen we elke week een serie woorden, die de leerlingen in een schrift schrijven. Dat is saai. Met de codes mochten ze op de iPad werken, en dat is natuurlijk veel leuker. De volgende dag kwamen ze enthousiast op school: 'Juf, mogen we weer huiswerk?' Toen heb ik besloten die QR-codes

vaker in te zetten.

In de eerstvolgende schoolvakantie heb ik meteen zeventig QR-codes gemaakt, die allemaal verwijzen naar instructiefilmpjes. Bijvoorbeeld over rekenen: wat is een breuk, of wat is het metriek stelsel? De meeste filmpjes heb ik zelf gemaakt via de website Educreations: de leerlingen krijgen dan een wit bord te zien, waarop ik tekst en afbeeldingen heb geschreven of getekend. Ze horen mij er uitleg bij geven. Het maken van die filmpjes is vrij makkelijk, het wijst zich vanzelf.

Ik gebruik ook filmpjes van YouTube, maar die zijn lang niet altijd geschikt voor mijn leerlingen. Er mogen namelijk niet te veel moeilijke woorden voorkomen, en niet te veel plaatjes, want dat leidt af. En ze mogen niet te lang duren, want mijn leerlingen hebben een kortere spanningsboog. Een filmpje duurt zo'n vijf tot zeven minuten. En daarin kom ik altijd terug op wat we eerder hebben geleerd. Ik werk met veel herhalingsmomenten om het geleerde

er beter in te laten slijpen. Ten slotte moeten de video's ook aansluiten bij de lesmethode. De leerlingen luisteren eigenlijk liever naar mijn eigen filmpjes. Ze zijn gewend aan mijn stem en aan mijn manier van uitleggen: kort en helder."

Wat heb je nodig? "Een computer, een printer om de QR-codes uit de draaien, een tablet of smartphone, en een gratis scan-app zoals i-nigma waarmee de leerlingen de codes kunnen scannen. De codes kun je maken op de website QRstuff.com. Je voert daar de URL in die je wilt laten zien, en er rolt een code uit; zo simpel is het. Je hebt vooral veel tijd nodig om de instructievideo's te maken. Ik heb bijvoorbeeld niet echt een sociaal leven gehad tijdens de vakantie waarin ik mijn eerste zeventig filmpjes maakte. Want het maken van één filmpje kost niet zo veel tijd. Het maken van zeventig filmpjes wel. Maar het was de investering meer dan waard. Als je niet zo veel tijd hebt om

zelf filmpjes te maken, dan raad ik voor rekenen de uitlegvideo's van Sommenfabriek.nl aan. Daarin wordt alles duidelijk uitgelegd: de hele leerlijn van rekenen komt aan bod."

Is het voor alle leerlingen geschikt? "Absoluut. De verschillen tussen de kinderen in mijn klas zijn enorm groot. De ene leerling heeft een IQ van 115, de ander van 60. Dat is vrij moeilijk te managen. Het mooie van de QR-codes is dat leerlingen er op hun eigen niveau mee aan de slag kunnen, in hun eigen tempo. Aan de QR-codes kun je instructie filmpjes of opdrachten koppelen. Ik bewaar alle codes, zodat de leerlingen altijd alles opnieuw kunnen bekijken. Ik werk met twee, soms drie instructiegroepen in de klas. Aan de ene groep geef ik zelf uitleg, de leerlingen van de andere groep krijgen elk een eigen QR-code waarmee ze een filmpje kunnen bekijken dat bij hun ontwikkeling aansluit. En de volgende dag doe ik het andersom. Zo hoeft niemand te wachten op

een ander, en doe ik recht aan ieder kind."

Wat vinden de leerlingen ervan? "Ze vinden het verrassingselement ontzettend leuk, en kunnen er eigenlijk geen genoeg van krijgen. 'QR-codes zijn hippe streepjescodes, maar dan met een verrassing erachter', zei een leerling laatst tegen me. En de kinderen vinden het handig dat je met zo'n code snel op de juiste site komt: je hoeft geen URL in te typen. Dat is helemaal fijn voor dyslecten en voor leerlingen die andere problemen met lezen of schrijven hebben. Het helpt ook om kinderen zelfstandig in de les te laten werken, die dat eerst niet konden, omdat ze op mij moesten wachten voor uitleg. Nu pakken ze een iPad, scannen ze de QR-code en krijgen ze instructie. Het zelfvertrouwen van de kinderen is dan ook aanzienlijk gegroeid. Op deze manier beleeft iedereen succes, een ervaring die zo enorm belangrijk is voor deze leerlingen."

Wat maakt dit project bijzonder? "Dat het gewoon werkt. Waar je ook een QR-code op plakt, de kinderen gaan meteen scannen en kijken. Het prikkelt hun leervermogen. Je kunt de codes ook gebruiken om de leerlingen zelf hun werk te laten nakijken. Sommige codes linken naar Google Docs, waar de antwoorden van hun werkbladen staan.

De halve klas hangt nu vol met QR-codes. Op de landkaart van Nederland heb ik bij Zeeland bijvoorbeeld een code geplakt die verwijst naar informatie over de watersnoodramp. En er staat hier een torso in de klas voor de lessen biologie, met codes op het hart en de longen. Voor bijna alle rekenonderwerpen heb ik inmiddels een filmpje met een QR-code klaar. En in de vakantie heb ik gewerkt aan nieuwe codes voor spelling. Die codes deel ik uit aan de leerlingen die aan een bepaald onderwerp toe zijn of die ergens moeite mee hebben. Of ik stop ze in hun huiswerkschrift. En de

Meer weten?

Een video over Esther & haar codes > <https://www.poraad.nl/themas/ict-in-het-onderwijs/goede-voorbeelden-ict-in-het-onderwijs> of <http://stmko.nl/esther>

QR-codes maken > www.QRstuff.com

Filmpjes maken > www.educations.com

Voorbeeld van Esthers instructievideo > <http://stmko.nl/qr> of scan:

Overhoorprogramma Wrts > www.wrts.nl

SBO De Fakkel > www.sbodefakkel.nl

codes hangen op het bord, zodat de leerlingen ze ook zelf kunnen scannen.”

Heb je nog tips? “Ga aan de slag en probeer het uit. Kortom, ga het gewoon doen. Het kost wat tijd maar dan heb je ook wat. Als je tijd wilt besparen stem je het bijvoorbeeld af met je collega’s. De een maakt uitlegfilmpjes voor de leerlijn breuken en de ander voor het metriek stelsel. Inmiddels hebben we binnen onze stichting een ontwikkelteam opgezet, zodat we de codes en instructiefilmpjes via een online platform kunnen delen. Ik zou het fantastisch vinden als meer leerkrachten de codes gaan gebruiken, maar ik ben in de eerste plaats juf en wil graag voor de klas blijven staan. Wel heb ik er een presentatie over gegeven bij de PO-Raad. Daar heb ik veel mensen ontmoet die nu geïnteresseerd zijn in een presentatie van mij bij hen op school. Wat een hele eer is en een uitdaging om andere mensen te enthousiasmeren om zelf met QR-codes aan de slag

te gaan. Wie weet hoe groot het nog wordt.”

Wat is je drijfveer? “Als ik zie dat leerlingen groeien en goed in hun vel zitten, dáár kom ik mijn bed voor uit. Er wordt heel vaak gedacht dat een iPad te ingewikkeld is voor kinderen in het speciaal onderwijs, maar dit project bewijst het tegendeel. Door de codes kan ik differentiëren in de klas, en daardoor recht doen aan ieder kind. Dat is natuurlijk een standaardzinnetje in het onderwijs, maar met QR-codes werkt het écht.”

HIP

LEUK

QR QUEEN

BEST

VERRASSEND

BEHULPZAAM

HANDIG

CREATIEF

de fakke

keuken I kanjer

Maak een QR-code in 8 stappen

- 1** Ga naar www.schooltv.nl. Typ het onderwerp, bijvoorbeeld 'Tweede Wereldoorlog', in de zoekbalk.
- 2** Kies uit de resultaten het filmpje: 'Het Klokhuis, Tweede Wereldoorlog'.
- 3** Kopieer de URL van het filmpje: <http://www.schooltv.nl/video/het-klokhuis-tweede-wereldoorlog/#q=tweede%20wereldoorlog>
- 4** Ga nu naar www.qrstuff.com en plak de URL van stap 3 in de balk.
- 5** De QR-code verschijnt bij 'QR code preview'. Klik op 'download QR code'.
- 6** Print de code en hang hem op in de klas.
- 7** Installeer de app i-nigma op de tablets van de leerlingen. Download deze app gratis vanuit de Apple App Store of Google Play Store.
- 8** Laat de leerlingen de QR-code met deze app scannen en klikken op 'go online'.

Plak jezelf op de toren van

Pisa

Leerlingen in het speciaal onderwijs hebben vaak moeite om hun vrije tijd in te vullen. Op VSO De Toekomst leert **meester Wilco** ze onder andere foto's bewerken, die ze bijvoorbeeld op Facebook zetten. 'Ik zie hun zelfvertrouwen groeien.'

Hoe leer je jongeren een iPad creatief gebruiken?

Wie Wilco Lukassen (39), docent VSO De Toekomst in Ede, een school van De Onderwijsspecialisten. Het is een school voor jongeren van 12 tot 20 jaar met een verstandelijke of meervoudige beperking.

Project Greenscreen foto-bewerking

Hoe werkt het? ZML-leerlingen plakken een foto van zichzelf in een foto van een plaats waar ze normaal gesproken niet makkelijk kunnen komen. Zoals bovenop een hoge berg of op het podium bij een popster. De leerlingen gebruiken daarvoor een greenscreen en een app die de achtergrond van hun eigen foto weghaalt, zodat ze die foto makkelijk in een andere afbeelding kunnen monteren.

Doel Tieners leren dat ze een tablet creatief kunnen gebruiken, ook in hun vrije tijd. En de leerlingen doen bij dit proces inzichten op die waardevol zijn in andere lessen, zoals aardrijkskunde en mediawijsheid.

Resultaat De leerlingen – of hun (pleeg)ouders – posten deze bewerkte foto's op Facebook of Twitter. Ze zijn trots op hun creaties en ze krijgen er complimenten voor, wat hun zelfvertrouwen verhoogt.

Hoe heb je het aangepakt?

"Ik ging vorig jaar op zoek naar een manier om leerlingen een tablet creatief te laten gebruiken. Want een aantal van onze leerlingen weet niet hoe ze hun vrije tijd moeten invullen. Ze komen uit zichzelf niet op het idee om iets te gaan doen of iets nieuws te proberen: je moet ze echt keuzes bieden. Daarom hebben wij op vrijdagmiddag het vak vrijetijdsbesteding.

Ik wilde de leerlingen laten kennismaken met fotobewerking, en begon zelf foto's te nemen van vogelhuisjes. Daar monteerde ik dan foto's van de leerlingen in. De software voor fotobewerking bleek echter nog best ingewikkeld te zijn, totdat ik – door een tip van een collega – een greenscreen app vond voor de iPad. Daarmee kun je heel makkelijk

een foto in een andere foto plakken. Ik dacht: yes, dit is precies wat ik zoek.

In de les laat ik de leerlingen nu een foto van zichzelf monteren in een foto van een situatie waarin ze normaal niet zo snel terecht kunnen komen, vanwege hun beperking. De leerlingen monteren zichzelf dan bijvoorbeeld op de toren van Pisa, of op het toneel van een popconcert. Een jongen monteerde zichzelf als winnaar bij een wedstrijd Amerikaans worstelen. En weer een ander, die heel erg van honden houdt, had zichzelf naast steeds een andere hond geplakt. Er is ook een leerling die een foto mocht nemen in het kantoor van onze directeur: hij heeft zichzelf op de directeursstoel geplakt, omdat hij het leuk vond om eens de baas over mij te zijn."

Wat heb je nodig? "Zelf heb ik gewerkt met een iPad, een groen scherm en de app Green Screen by Do Ink. Maar er zijn veel apps op dit gebied, ook voor Android-tablets. En een groen scherm

kun je heel makkelijk zelf maken door een paar groene bladen op A1-formaat aan elkaar te plakken. Dit kost nog geen tien euro en je hebt er heel veel plezier van."

Wat vinden de leerlingen en de ouders ervan? "Sommige leerlingen vinden het stom, maar de meesten vinden het geweldig. Als ze een foto af hebben en die op Facebook zetten, voelen ze zich stoer. Ze staan letterlijk even *in the picture*, ze hebben iets wat niemand anders heeft. En ze krijgen van iedereen complimenten. Ze komen bijvoorbeeld heel trots vertellen dat ze wel veertien *likes* hebben op Facebook.

De ouders vinden het ook heel leuk: ze staan versteld van de technische mogelijkheden en van hoe goed hun kinderen die kunnen benutten."

Is het voor alle leerlingen geschikt? "Ik vind van wel, óók voor leerlingen die er niet meteen door gegrepen worden. Je moet dan als docent wat meer

op zoek naar wat een leerling motiveert. Houdt hij van de Toppers? Zou hij het dan niet leuk vinden om eens naast hen op het podium te staan? 'Ja maar meneer, ik kan niet zingen', zeggen ze dan. Nou en? Dan kan hij met deze app nog steeds op het podium staan.

Dat alle leerlingen meedoen is belangrijk, omdat het project inmiddels verder gaat dan alleen het invullen van vrije tijd. Als een leerling zichzelf bij de toren van Pisa op een foto zet, kun je vragen: waar ligt Pisa eigenlijk? En hoe komt die toren zo scheef? Ik ben klassenleraar, ik geef alle vakken zelf, dus kan ik bij andere vakken makkelijk teruggrijpen op de bewerkte foto's.

Ik haak in het project ook aan bij grotere thema's op school. Bijvoorbeeld bij 'de week van het niet roken': het onderwerp 'roken' staat centraal bij taal en rekenen. En vervolgens maken we hier een foto van onze asbak – de peukenpot. Die veranderen we dan in een zwembad om te laten zien hoe vies dat eruitziet. Het project is ook een mooie

manier om de gevaren van internet in de klas te behandelen. Dan plak ik bijvoorbeeld een foto van een leerling in een andere, rare foto, en die laat ik dan zien. 'Meneer, hoe komt u aan mijn foto', vragen ze dan verontwaardigd. Gewoon, van je Facebookpagina gekopieerd. Zo merken ze dat ze moeten oppassen met wat ze van zichzelf op internet zetten. En natuurlijk komt zo'n actie van mij wel eens hard binnen bij de leerlingen. We praten er samen over, ook met de ouders, en zo brengen we deze jongeren echt wat bij. Er zijn trouwens ook leerlingen die niet op de foto durven, bijvoorbeeld omdat ze een laag zelfbeeld hebben. Maar daar kun je als leraar ook aan werken, dan zeg ik: 'Begin dan met een foto van je schoen, of van je hand.' Een autistische leerling vindt het ontzettend vervelend om zich te laten fotograferen. Maar hij heeft nu een foto van mijn vinger genomen en die op de wijzerplaat van de Big Ben geplakt – hij is gefascineerd door Engeland. Goed, het is nog steeds mijn

vinger, maar volgend jaar gaan we waarschijnlijk wel een stapje verder. Je moet je niet zo makkelijk uit het veld laten slaan."

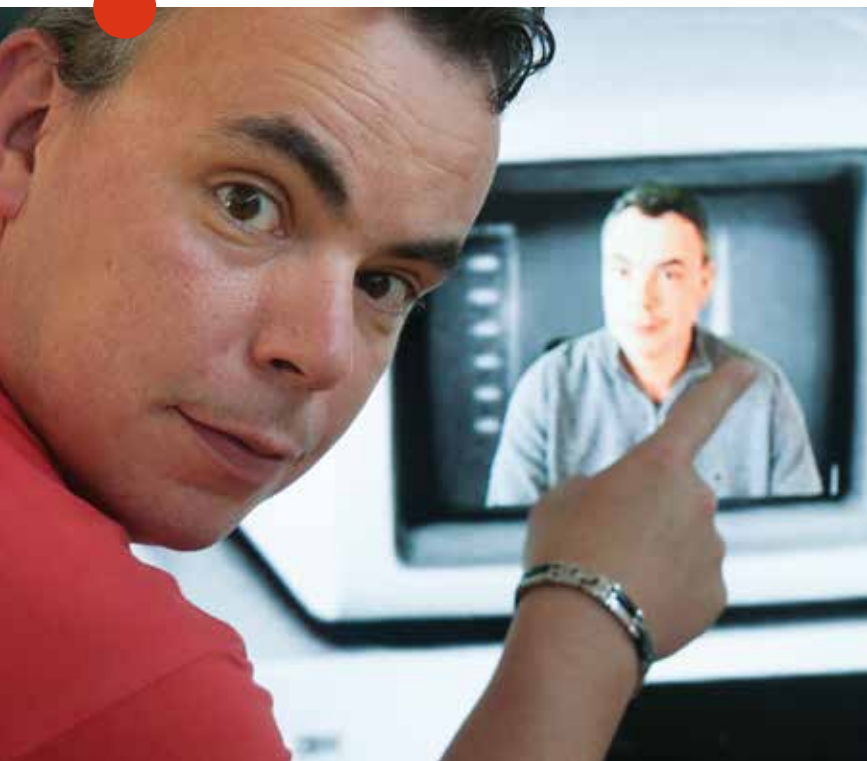
Wat maakt dit project bijzonder?

"Je ziet leerlingen groeien. Ze kunnen twee foto's in elkaar monteren, en dat kunnen een heleboel andere mensen niet. En ze krijgen er complimenten voor. Je kunt met de app ook filmpjes maken, en daarop zie je dat de ene leerling met de borst vooruit loopt, en de ander juist heel erg voorovergebogen. Wat voor indruk geeft dat? Daar kun je op terugkomen bij je lessen sociale vaardigheden en werknemersvaardigheden: 'Denk even aan die foto en aan dat filmpje, aan hoe je lichaamshouding toen was.'"

Wat was het moeilijkst? "Het copyright op de foto's is en blijft lastig. Je kunt miljoenen foto's van internet halen, maar je mag niet alle foto's zomaar gebruiken of veranderen. Het kost vaak wat moeite om dat aan leerlingen uit te leggen. Met Google kun je

Meer weten?

- Wilco op Twitter > @meesterwilco
- VSO de Toekomst > @VSOdeToekomst
- > www.toekomst-edu.nl
- iTunes > Green Screen by Do Ink of een van de vele andere greenscreen of chromakey apps voor de iPad of Android, gratis of betaald.

zoeken op rechtenvrije foto's, maar goed, dat vergeet ik zelf ook wel eens.

Verder gebeuren er soms vervelende dingen, dan krijgen de leerlingen een negatieve reactie op een foto. Daarover ga je dan het gesprek aan. Was die reactie terecht? En wat kun je er tegen doen? Ga je terugschelden, haal je je schouders op, of pareer je het met humor? Ook daar kun je een prima leerervaring van maken.

Als die negatieve reactie van een van de andere leerlingen komt, spreek ik die daarop aan: 'Ik vind dit niet normaal, jij wel?' Want ik houd niet van pampieren. Houd een stevig gesprek, zie dat de leerling beseft wat zijn actie bij een ander teweeg kan brengen. En dan is het klaar, we blijven het elkaar niet kwalijk nemen."

Heb je nog tips? "De bediening van de app wijst zichzelf. Ga gewoon eens wat proberen, samen met je leerlingen. 'Jongens, hier is een app, maar ik heb geen idee wat ik er mee moet'. Zoek dan samen naar de moge-

lijkheden en doe eens gekke dingen.

En natuurlijk zitten onze leerlingen in de puberteit, dus ze proberen van alles uit. Ze kunnen zichzelf heel makkelijk bij een halfnaakte vrouw op de foto plakken. Of ze kijken tijdens je les een kwartier op Facebook, terwijl ze alleen maar even een foto hoefden te plaatsen. Maar goed, ook daarover kun je als docent het gesprek aangaan. Met praten bereik je vaak meer dan met een opstelling als politieagent."

Wat is je drijfveer? "Als ik zie dat een leerling een gave foto-bewerking op Facebook zet en daar heel trots op is, dáár doe ik het voor. En zo'n project als dit kost natuurlijk tijd, maar wat is nu belangrijker? Dat je de lesstof er doorheen jast, of dat je een leerling helpt om een beter en mooier mens te worden?"

Ik zie, ik zie wat jij niet ziet

Onderwerp: Fotografie

Doel: Leerlingen laten ontdekken wat er voor nodig is om een goede foto te maken.

Vorbereiding

- Laat je leerlingen een foto maken vanuit hun huiskamer, bijvoorbeeld met het raam in beeld als venster op 'buiten'. Laat ze deze foto naar je mailen of appen.
- Zet een slideshow met de foto's klaar voor vertoning op het digibord.
- Alternatief: Zoek (of maak) drie foto's van hetzelfde onderwerp, waarbij het steeds op een andere manier in beeld is gebracht.

Materiaal

- Laptop
- Digibord

De les

Oriëntatie

Waar moet je aan denken als je een foto maakt?

Uitleg

- Bekijk de foto's met de klas op het digibord.
- Vraag welke elementen belangrijk zijn bij het maken van een foto.
- Bespreek:
  - 1 Scherpste: Kun je herkennen wat er op de foto staat? Houd je de camera stil?
  - 2 Belichting: Is er voldoende licht? Waar ga je staan (als er bijvoorbeeld fel zonlicht is)?
  - 3 Kader: Wat wil je in beeld brengen? Sta je er dicht genoeg bij? Is er niet te veel 'ruis' omheen?
- Laat de leerlingen in groepjes van drie of vier foto's maken van elkaar of van voorwerpen in de klas.
- Vraag na een minuut of vijf een leerling uit elk groepje een presentatie te geven van de foto's.
- Bespreek per groepje op welke dingen ze hebben gelet.
- Kies gezamenlijk de beste foto.

Evaluatie

Stel na afloop de volgende vraag:

- Wat ga je anders doen als je de volgende keer een foto maakt?

Tips

- Laat je leerlingen eventueel het effect van filters uitproberen op Instagram of bewerk foto's met Pixlr Editor, www.pixlr.com.
- Ga op fotosafari met je klas, maak ergens een mini-reportage van. Gebruik bijvoorbeeld de app Comic Life om er een fotostrip van te maken.

De mag van digitaal

ie leren

Op **De Ommezwaai** trof je vorig jaar nog krijtjes en schoolborden in de klas. Nu werken alle kleuters dagelijks met apps op de iPad. 'De kinderen hebben meer plezier en krijgen meer zelfvertrouwen.'

12

Hoe vergroot je met een app de **leermotivatie** bij kleuters?

Wie Alfred van Bergen (58), teamleider en Marleen Hermsen (47), leerkracht groep 1/2, van De Ommezwaai in Arnhem, een school voor speciaal onderwijs aan leerlingen van 4 tot 14 jaar met gedrags-, ontwikkelings- en/of psychiatrische problemen.

Project Sinds begin 2015 heeft De Ommezwaai voor alle kleuters een iPad. De school gebruikt educatief leermateriaal van Osmo om (zelfstandig) leren te stimuleren. De leerlingen oefenen ook met apps als Letterschool en My Mosaic.

Hoe werkt het? Na de lunch gaan alle kleuters een half uur aan de slag op een iPad. Ze beginnen met een verplichte opdracht, bijvoorbeeld tangrammen of schrijven met Osmo, en mozaïeken met My Mosaic. Als ze klaar zijn, mogen ze zelf kiezen uit een aantal spelletjes, zoals Lego Duplo Trein en Kenny. Osmo combineert offline, educatief materiaal met apps op de iPad. Het pakket bestaat uit een aantal apps, tangramblokjes, let-

terkaartjes, een iPad-standaard en een soort spiegeltje dat je over de camera van de iPad plaatst. Zo kun je via de iPad zien wat er op tafel gebeurt.

Doel De motivatie van de leerlingen vergroten en hierdoor hun aandachtspanne en werkhouding verbeteren.

Resultaat De kinderen worden minder snel afgeleid, omdat ze meer oog hebben voor wat er op de tablet gebeurt dan voor de prikkels om hen heen. De kleuters hebben plezier, hun zelfvertrouwen groeit en ze lijken iets ontvankelijker en gemotiveerder om te leren. Ook kunnen ze zelfstandiger aan de slag, vooral wanneer oudere leerlingen hen technisch ondersteunen.

Hoe hebben jullie het aangepakt? Alfred: "In 2014 werkten we nog met krijtborden en hadden we twee computers per klas. Maar de laatste jaren merkte ik dat ons onderwijs steeds minder goed aansloot bij de leerstijl van de kinderen. Begin 2015 kwam

er geld beschikbaar en besloten we iPads aan te schaffen voor alle kleuters, omdat we verwachten dat iPads de leerlingen meer kunnen activeren dan een digibord.

Het is een bewuste keuze om zo jong te beginnen. Motivatie en concentratie zijn bekende problemen voor onze leerlingen. Kleuters staan nog aan het begin van hun leerproces en er valt veel winst te behalen als we hen meteen kunnen motiveren. Eigenlijk zijn we op een dag gewoon begonnen. We zetten een aantal goede apps op de tablets en deelden ze uit. De eerste paar keren mochten de kinderen de spelletjes uitproberen."

Marleen: "Nu maken de kinderen dagelijks een opdracht op de iPad. Als ze klaar zijn, mogen ze zelf een app kiezen. Af en toe komen er kinderen uit hogere groepen helpen bij het bedienen van de iPad, zodat de leerkrachten meer tijd hebben om te observeren."

Alfred: "De kleuters startten met Letterschool, een feeste-

lijke app waarmee je letterherkenning en schrijven oefent.

We merkten meteen dat we de leerlingen makkelijker konden motiveren met een app dan met de reguliere materialen.”

Marleen: “Tijdens de werkmomenten op de iPad raakte ik het contact met de kinderen wel een beetje kwijt en zij het contact met elkaar. Ze waren vooral op hun eigen scherm bezig.”

Alfred: “Wieke Heikoop begeleidt ons als adviseur onderwijsinnovatie bij het werken met de iPad. Toen zij dit bezwaar hoorde, stelde ze voor Osmo te proberen. Met Osmo werken leerlingen niet op de iPad, maar met de iPad. Ze zijn ook met tastbare materialen bezig. Om de verschillen tussen de materialen goed te kunnen beoordelen bedachten Wieke en ik een circuit waarbij alle kinderen telkens vijf minuten afwisselend bezig waren met een traditioneel tangramspel, de app My Mosaic en de apps van Osmo. De eerste keer onder begeleiding en een tweede keer zelfstandig.”

Wat viel toen op? Alfred: “De kinderen werken enthousiaster op de iPad. Met *old school* tangram waren ze binnen die vijf minuten al afgeleid, zeker zonder hulp van een leerkracht. Bij de mozaïek-app werkten ze langer zelfstandig, al haakten sommigen na een paar minuten alsnog af. Met Osmo ging het nog beter. We zagen dat de combinatie van de iPad en handelend bezig zijn, versterkend werkt. Ook nodigt Osmo uit tot samenwerken, al ging dat alleen goed zolang een opdracht lukte. Maar dat ze het probeerden is voor deze kinderen, die samenwerken heel moeilijk vinden, al prachtig.”

Wat vinden de leerlingen ervan? Marleen: “De eerste keer dat ze op de iPad mochten was het meteen stil in de klas. Dat is heel bijzonder bij ons. Ik moest hen wel uitleggen dat we de iPad op school anders gebruiken dan thuis, dat het eigenlijk een soort schoolboek is. Onze leerlingen doen thuis namelijk allerlei spelletjes op de iPad die nog niet

passen bij de ontwikkeling van het kind. Onze apps vonden ze daarom soms kinderachtig. Maar nu leren ze dat verschil en zijn ze zeker enthousiast. Sommigen juichen al als we met de iPads de klas binnenkomen.

Een mooi voorbeeld: een jongen die alleen tot werken komt wanneer er een juf naast hem zit, was zeker vijf minuten zelfstandig bezig met Osmo Tangram. Dat lijkt misschien kort, maar voor hem is het een enorme prestatie. De kinderen die als eerste opgeven bij traditionele materialen, haken ook bij een app als eerste af. Maar ze werken wel langer, dus dat is winst. En met de apps kunnen we goed aansluiten bij de verschillende niveaus van de kinderen. Een van onze leerlingen kan al lezen. Hij ging met Osmo Words aan de slag. Toen het hem lukte om de juiste letters te vinden, had hij er zoveel plezier in. Hij straalde, het gaf hem zelfvertrouwen. Dat is zo belangrijk. Naast veiligheid is zelfvertrouwen de basis om nieuwe dingen te kunnen leren.”

Wat maakt Osmo goed?

Marleen: “De combinatie van offline materialen en de iPad. De Osmo apps zijn kindvriendelijk, sluiten aan bij hun beleevingswereld, bieden veel differentiatie en mogelijkheden om te personaliseren. Bij Words kun je bijvoorbeeld je eigen foto’s en woordjes invoeren. Een leerling legde woordjes bij foto’s die hij zelf had gemaakt en dat was een succes, omdat hij door zijn aandeel daarin extra gemotiveerd raakte om te werken. Ook is het fijn dat kinderen de apps zelfstandig kunnen openen en doorlopen. Onze leerlingen raken snel gefrustreerd. Wanneer we met traditionele materialen werken, moeten ze wachten tot ik tijd voor ze heb. Bij Osmo krijgen ze feedback en hulp vanuit de app. Lukt het bijvoorbeeld niet om het tangramfiguur te leggen, dan doen handen op het beeldscherm twee blokjes voor.” Alfred: “Osmo biedt net wat meer dan de andere apps waar we mee werken. Het is bijna magisch. De kinderen zijn bezig op de tafel en zien op de iPad

wat ze doen. Osmo werkt met punten en beloningen. Dat game-element vinden veel kinderen geweldig. Toch zijn er ook minpunten. De huidige versie van Words gebruikt alleen hoofdletters en leerlingen hoeven geen complete woorden te maken. Bij een woord als kerk, leggen ze één k neer en dan pakt Osmo automatisch alle k's in het woord. Zo leren kinderen niet hoe ze een woord moeten schrijven."

Marleen: "De letters hoeven ook niet van links naar rechts of in de juiste volgorde gelegd te worden. Voor autistische kinderen is dat extra verwarrend, want dat hoort niet zo. Als ze eenmaal begrijpen dat de iPad het zo goed vindt, als ze die schakel kunnen maken, dan is het goed. En het helpt hen wel als je bij het woord papegaai één keer de letter a legt, dat er meteen drie a's op de juiste plekken verschijnen."

Is werken op een iPad voor alle kinderen geschikt? Alfred: "Ja. Al houdt het ene kind het

langer vol dan het andere. De leerkracht moet goed inspelen op het niveau en de speciale behoeftes van de leerlingen." Marleen: "Soms hebben kinderen geen zin, net als bij andere opdrachten. Een autistische leerling wilde laatst de verplichte opdracht niet maken. Toegeven aan zijn weigering is geen veiligheid bieden, opdrachten maken moet hij toch leren. Wij moeten de juiste voorwaarden scheppen zodat het hem wel lukt. Voor hem was de nabijheid van een leerkracht noodzakelijk. Maar over het algemeen zijn de kinderen met een iPad minder snel afgeleid en doen ze meer dan wanneer ze bijvoorbeeld een werkblad maken. Het leren gaat sneller met een app en zo houden we meer tijd over voor andere dingen. Dat is heel waardevol."

Wat maakt dit project bijzonder?

Marleen: "We gaan mee met de tijd en staan dicht bij de belevingswereld van de kinderen. Je ziet het enthousiasme en het gemak waarmee ze de iPad

gebruiken. Ik ben eigenlijk geen fan van beeldschermen en zag in eerste instantie de noodzaak van apps niet zo in. De leerlingen voldeden toch aan alle leervoorwaarden als ze naar groep 3 gingen? Nu zie ik de mogelijkheden en de meerwaarde. Ik ervaar dat kinderen langer en zelfstandiger kunnen werken. En ik kijk op een positievere manier naar de kansen om de iPad te benutten. Het project heeft me energie gegeven."

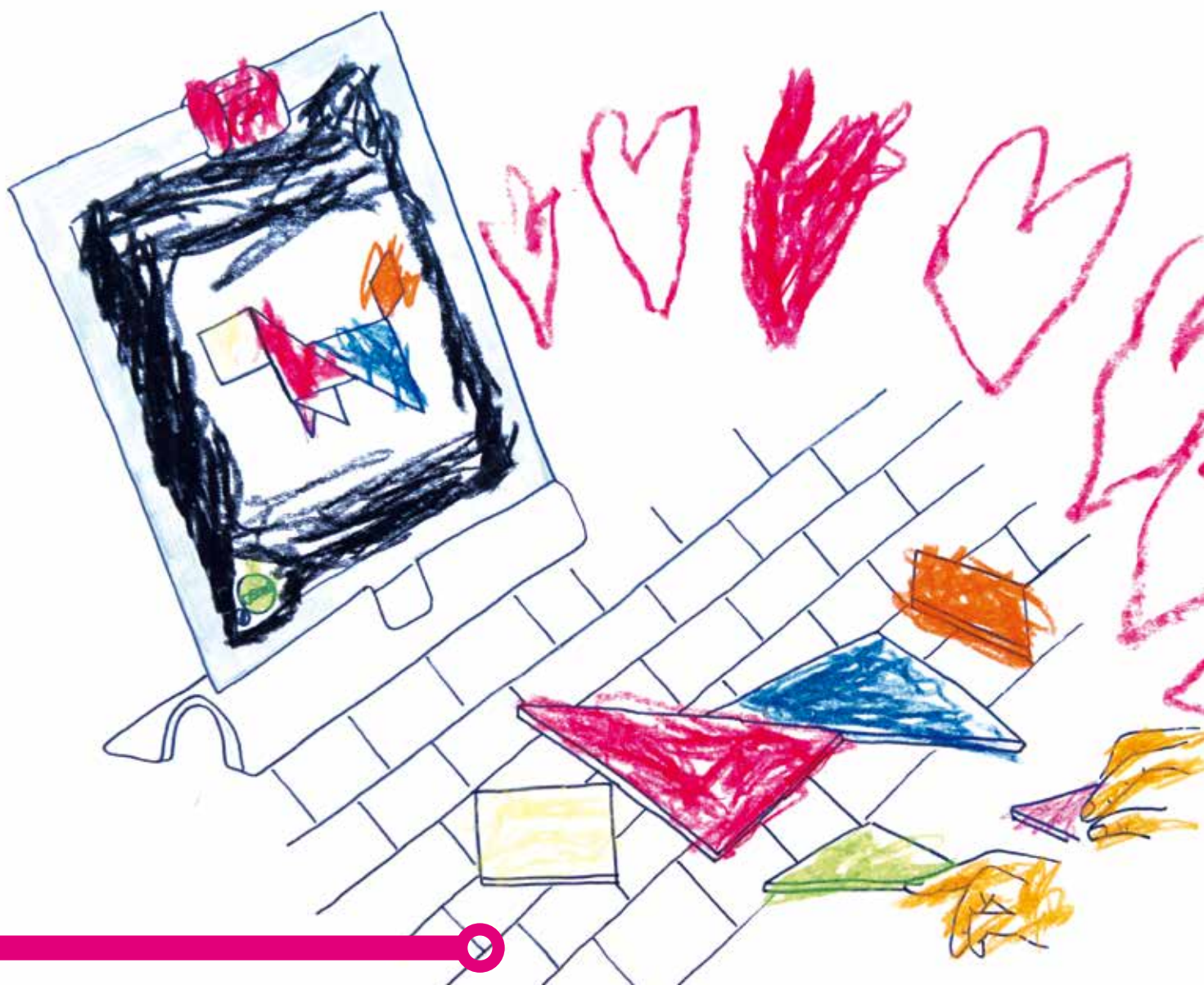
Alfred: "Ik vind het bijzonder dat we zo snel en relatief makkelijk resultaat boeken, zowel bij leerlingen als leerkrachten. Ze zien dat dit werkt en dat ze hier iets mee kunnen."

Wat zijn de valkuilen? Alfred: "Te hoge verwachtingen. Observer goed en zoek het in kleine dingen. Een leerkracht kan dat niet alleen. Laat een ander meekijken, of beter nog: maak filmopnames. Die kun je samen terugkijken en bespreken. Verder moet je oppassen dat het niet te veel om het spelletje gaat draaien. Het gaat niet om

de gadget, maar om het leren. Leren op een andere manier, die aansluit bij de behoeftes en intelligentie van de kinderen. Dat proberen we ook over te dragen op de leerlingen." Marleen: "Verder moet je ervoor waken dat kinderen gevarieerd blijven werken op de iPad. Een jongetje koos bijvoorbeeld telkens voor dezelfde mozaïek, dan wist hij tenminste zeker dat het lukte."

Heb je nog tips? Alfred: "Begin gewoon! Stap zelf weer in de rol van lerende. Investeer wat tijd in de voorbereiding en ga aan de slag. Laat je niet weerhouden door de angst dat je er niet genoeg van weet. Dat komt vanzelf. Lukt het een keer niet, dan zijn er altijd oudere kinderen die graag helpen." Marleen: "Zorg bij werken op de iPad voor een goede begeleiding en structuur, net als bij traditionele materialen. Ben je nog niet zo vertrouwd met de iPad, neem er dan eens een mee naar huis om te oefenen. Dat heeft mij echt geholpen. En kom

gerust eens bij ons kijken hoe het werkt.”

Wat zijn je verwachtingen?

Marleen: “We werken nog te kort met deze apps om iets te kunnen zeggen over verbetering van de leermotivatie op de lange termijn. Maar ik kan me niet voorstellen dat het niet zo is. Ik verwacht dat ik de iPad steeds meer en breder zal inzetten. Niet ter vervanging van, maar als aanvulling op mijn rol als leerkracht. Verder hoop ik dat er een app ontwikkeld wordt die onze kinderen nog meer uitdaagt om samen te werken. Bijvoorbeeld een app waarbij eerst de een aan de beurt is en dan de ander, of waarbij ze samen iets nabouwen. Een educatieve app met een spelelement zou ook mooi zijn, dat ze bijvoorbeeld kunnen kwartetten.”

Hoe gaan jullie nu verder?

Alfred: “We gaan door met de apps die we nu gebruiken en blijven ook vernieuwen. Zo blijft het aantrekkelijk voor kinderen. Elke dag komen er nieuwe mogelijk-

heden. We zoeken vooral naar apps die de leerlingen motiveren om te handelen, niet alleen maar te swipen. Ik ben vooral enthousiast over apps en offline materialen die we samen met de iPad kunnen gebruiken. We zien met Osmo dat het werkt. Tiggly counts en Tiggly shapes, apps die tellen en vormen oefenen met speciale blokjes, willen we nog proberen. Marbotics, een combinatie van houten cijfers en twee rekenapps, staat ook op ons verlanglijstje. De iPad zal altijd een onderdeel blijven van ons onderwijs. Maar kinderen moeten ook gewoon lekker met hun handen in het zand blijven wroeten.”

Wat is je drijfveer?

Marleen: “Bij deze kinderen is de motivatie om te leren vaak gering. Dat onze leerlingen met plezier naar school gaan, is ons belangrijkste doel. Ik wil ze graag laten ervaren dat leren leuk is. Een minuut vrolijkheid van een kind kan mijn dag goed maken. Hun ontwikkeling gaat in piepkleine stapjes. Ik zie ze die zetten en ben blij

met iedere vooruitgang. Want met veel kleine stapjes komen ze uiteindelijk ook ver. Daarom ga ik telkens weer voor deze kinderen.”

Alfred: “Onze leerlingen hebben extra bagage nodig om zich straks te kunnen redden in de maatschappij. Niemand ziet hun beperking en niemand houdt er rekening mee. Door deze kinderen aan het leren te krijgen, kunnen wij hen iets meer dan de basis meegeven. En (mede)regisseur laten zijn van het onderwijsproces. Dat is mijn doel.”

Wat eten we vandaag?

Onderwerp: Online 'lunchen'

Doel: Kinderen laten zien hoe klein de wereld kan zijn via sociale media.

Vorbereiding

- Zoek een meewerkende school in het buitenland via een stedenband, bijvoorbeeld in Suriname of de Nederlandse Antillen, of via een andere connectie.
- Laat leerlingen met een tablet of smartphone foto's maken van hun lunch.
- Maak een (tijdelijke) Facebookpagina of Twitteraccount aan voor de lunchfoto's van de klas.
- Upload de foto's op Facebook of Twitter. Of mail de foto's naar de andere school.
- Spreek af met de klas in het buitenland om de lunchfoto's online te delen.

Materiaal

- Digibord
- Wifi
- Tablets of smartphones

De les

Oriëntatie

Wat weten we over eten in andere landen?

Uitleg

- Bekijk de lunchfoto's van jouw klas op het digibord.
- Stel de volgende vragen:
  - Wat valt je op?
  - Wat vind je lekker/niet lekker?
  - Wat is gezond/niet gezond?
- Laat op de kaart zien waar het andere land ligt, markeer ook Nederland, om te laten zien wat de afstand is. Vertel erbij hoe lang de reis ernaartoe is.
- Bekijk gezamenlijk de lunchfoto's uit het buitenland.
- Vergelijk deze met jullie foto's door dezelfde vragen te stellen (Wat valt je op? Etc.)

Evaluatie

Stel na afloop de volgende vragen:

- Wat heb je geleerd vandaag?
- Wat was er nieuw voor je?

Tips

- Installeer Skype en bespreek dan met de leerlingen hier en daar wat er opviel of wat ze ervan vonden om elkaars foto's te bekijken.
- Oefen van tevoren een Skype-videogesprek. Lukt het om verbinding te krijgen? Werkt alles qua beeld en geluid?

Meer weten?

Blogs en video's over apps & iPads op De Ommezwaai:

> www.wiekemedia.nl/experimenteren of <http://stmko.nl/wieke>

> www.wiekemedia.nl/experimenteren-deel-2 of <http://stmko.nl/wieke2>

> <https://youtu.be/C6Cmep7rVWo> of <http://stmko.nl/osmo>

> <https://youtu.be/ZOBjR8ngwNA> of <http://stmko.nl/ipad>

Tips voor ict-gebruik in de klas > <http://ideas.ted.com/theres-no-app-for-good-teaching> of <http://stmko.nl/ict>

Osmo > www.playosmo.com/en

De Ommezwaai > www.ommezwaai-arnhem.nl

Zichtbaar in de wereld

Ronald Heidanus gebruikt onder meer Twitter om zijn leerlingen te coachen en hij houdt met hen een klassenblog bij. 'Ik zie zoveel potentie in deze jongeren, maar ze worden weggezet door een diagnose.'

13

Hoe benut je sociale media om talenten van leerlingen te ontwikkelen?

Wie Ronald Heidanus (36), groepsleerkracht VSO op het Brederocollege in Breda, tweede klas vmbo-kbl, mentor, autisme-specialist, extra taak: ict. Het is een school voor leerlingen van 12 tot 18 jaar met sociale en/of emotionele problemen.

Project Een brede inzet van sociale media (Twitter, YouTube en Blogger) als middel om talenten te ontdekken en te stimuleren, sinds 2012.

Hoe werkt het? Heel open, net als internet zelf, en zonder al te veel regels eromheen. Niet dat Ronald zomaar wat doet, maar hij zoekt en gebruikt heel bewust sociale media om zijn doel kracht bij te zetten. Zo is er een klassenblog waarop foto's en filmpjes online staan over gebeurtenissen in de klas, maar ook video's waarover leerlingen enthousiast zijn – als inspiratie. Daarnaast kunnen leerlingen vragen stellen via Twitter en krijgen zij ook via Twitter feedback. Dat kunnen individuele en persoonlijke ontwikkelingsvragen zijn,

maar ook vragen over het huiswerk.

Doel Leerlingen helpen ontdekken waar ze goed in zijn en hun talenten een podium geven.

Resultaat Er ontstaat veel energie en er is een positieve sfeer in de klas. De leerlingen worden via het klassenblog gezien, waardoor hun zelfvertrouwen groeit. Bovendien kunnen ze zo hun ouders laten zien wat ze op school doen, wat ook thuis het gesprek op gang kan brengen.

Hoe heb je het aangepakt?

"Ik ben gewoon begonnen, spelenderwijs. Ik heb mijn toenmalige leidinggevende ingelicht en de ruimte genomen om te starten. Mijn leidinggevende was enthousiast en mijn directeur ook, die had toen net zelf Twitter ontdekt en zag de meerwaarde.

Ik kwam drie jaar geleden op deze school in een tweede klas vmbo die heel kort en klein was gehouden, met veel structuur. Ik merkte al snel dat er

veel onzekerheden waren bij de leerlingen, bijvoorbeeld in het nemen van initiatief. Ik wil juist openheid, transparantie, dan leer ik de kinderen kennen en ontstaat er verbinding. De blog die we samen zijn gaan maken, is een manier om die verbinding tot stand te brengen. Ook schrijf ik op mijn eigen blog over mijn gedachten en ervaringen in het speciaal onderwijs, zoals het krijgen van een band met mijn leerlingen. Het is onder meer een manier om de buitenwereld te tonen wat voor bijzondere dingen er gebeuren in het speciaal onderwijs. Ook omdat ik zie wat het voor sommige leerlingen heeft betekend, wil ik hun groei wereldkundig maken. En ik wil ze de vaardigheden geven om de wereld in te gaan. Bij een van mijn leerlingen, Diamond, ontdekte ik door een gesprek dat in de klas ontstond, dat hij muziek heel leuk vindt. Hij vertelde dat hij raps maakte, teksten schreef, maar gaf ook aan dat hij het moeilijk vond dat naar buiten te brengen. Ik heb hem toen gestimuleerd om te

blijven schrijven, om zijn nummers online te zetten. Zo nam hij de regie over wat hij wel en niet deelde. Hij kreeg feedback van medeleerlingen en volgers via Twitter en YouTube. Hij is gegroeid en is nu vooral met zijn MC-carrière bezig: hij zweept naast de dj het publiek op. Hij doet mee aan talentenjachten en probeert in het clubcircuit verder te komen. De schroom heeft hij van zich afgegooid. Dát is wat ik wil, binnen de context van school: leerlingen sterker maken in hun talenten en hen zo verder brengen in de maatschappij. Diamond heeft natuurlijk een diagnose, anders zou hij niet bij ons op school zitten. Maar ik doe heel weinig met diagnoses, het gaat mij echt om de leerlingen zelf. Ik kijk wat

er gebeurt in een groep, wie de leerlingen werkelijk zijn, en wat er nodig is om hen te leren zichzelf te (her)ontdekken. Het zou zomaar kunnen dat Diamonds diagnose door de omgeving is versterkt. Maar als je die verbinding wel zoekt en hem die veiligheid geeft, het vertrouwen dat hij dingen mag doen zonder dat hij wordt afgebrand, is alles mogelijk. Dan vallen de moeilijkheden weg. De basis is vertrouwen geven en ondertussen de confrontatie niet uit de weg te gaan. Ik wil deze jongeren leren omgaan met schaamte, weten waar je je eigen grenzen trekt, spiegelen, confronterend coachen en leren omgaan met anderen. Dat zijn allemaal onderdelen van hun leerproces.”

Wat heb je nodig? “In ieder geval de motivatie om de mogelijkheden van sociale media te verkennen en meer te bieden dan het vaste lesprogramma. Daarnaast is het noodzakelijk dat je zelf inzicht hebt in hoe sociale media werken. En je moet de visie en het lef hebben om dit in een schoolcontext neer te zetten, omdat je er zelf in gelooft. Samenwerking binnen school is essentieel, juist om mensen mee te nemen in ervaringen. Leren door te doen! Ondersteuning van collega’s en ouders is zeer gewenst, zo niet vereist, om leerlingen te leren omgaan met de off- én online wereld. Ook omdat sociale media niet meer weg te denken zijn in ons leven.”

Is het geschikt voor alle leerlingen? “Ik denk van wel, met de kanttekening dat het soms nodig kan zijn dat ouders of leerkrachten monitoren wat er op internet gebeurt. Ik heb dat zelf nooit gedaan omdat ik onvoorwaardelijk vertrouwen in mijn leerlingen heb. In opstand komen en oefenen in de wereld te staan, horen tenslotte bij het leven. Wat zij met elkaar delen, dat mag er zijn. Maar het is wel belangrijk dat je weet waar de kinderen mee bezig zijn. Zo zijn WhatsApp en Snapchat nieuwe uitdagingen. Mijn leerlingen zijn open naar mij toe, op een keer na is me eigenlijk niks negatiefs opgevallen. Toen ontstond er ineens een Twitterstorm waarbij een invalster met de grond gelijk werd gemaakt.

Dat was het moment om aan de handrem te trekken en een lesje ethiek te geven. Nee, straf geef ik niet. Ik gooi het gesprek juist helemaal open en zet alle dingen die zij hebben getwitterd uiteen. Vervolgens delen we behoeften en verwachtingen op in positief en negatief. Ik wijs de leerlingen op hun eigen verantwoordelijkheden: waar liggen je eigen grenzen en hoe respecteert je de grenzen van anderen? We onderzoeken samen wat nodig is om de negatieve zaken weg te nemen. Vervolgens gaat de groep zelf in gesprek met die invalidekracht. Zo zorg je voor bewustwording ván en verantwoordelijkheid óver hun gedrag. De leerlingen hebben ook op eigen initiatief hun tweets over haar verwijderd.”

Wat vinden collega's ervan?

“Ik merk dat er binnen de school veel angst is. Linken met een leerling, contact via Twitter, ze zijn bang dat er van alles kan gebeuren. Online pesten wordt erbij gehaald, zelfs zelfmoord, maar de context is heel anders. Ik ben het aan het verkennen, ik laat zien dat het er is. We zijn nu bezig met een werkgroep sociale media om dingen uit te werken en in te bedden. Je kunt als school wel zeggen dat je niks met sociale media wil, maar ze zijn niet meer weg te denken. Je kunt ze dus maar beter integreren in je curriculum. Maar het gaat langzaam.”

Wat is er opvallend aan dit project? “De dynamiek die ontstaat is heel bijzonder. De leerlingen

gaan enthousiast en voortvarend aan de slag. Je ziet hun ontwikkeling, zowel didactisch als sociaal. Sociale media zijn zo een ideaal platform om te oefenen. Ik speel met ze mee door hun talent en belevingswereld te begrijpen en daarop aan te sluiten met foto's en teksten op de blog. Ik coach ze vooral door veel te vragen en dóór te vragen, geen genoeg te nemen met 'nee'. Waar lopen ze tegenaan? Waar zien ze tegenop? Waar zijn ze bang voor? Hoe denken ze het aan te pakken? Zo krijgen ze meer inzicht in zichzelf en kunnen ze weer een volgende stap zetten. Door de setting van open sociale media, moeten we allemaal goed nadenken over hoe je de vragen en antwoorden formuleert.

En zo leer ik ook bijna dagelijks van mijn leerlingen. Ik werk nu acht jaar in het speciaal onderwijs, maar dit maakt me elke dag scherper. In alles eigenlijk. Kinderen met een diagnose nemen de wereld heel anders waar. Dat ik hen kan invoelen is deels mijn talent, maar dat maken zij ook in mij los.

Ik merkte bijvoorbeeld bij een leerlinge, Joëlle, dat ze tussen de lessen door aan het tekenen was. Dat deed ze om haar concentratie te pakken. In dat jaar was ook een dierbare van haar overleden en ze begon gedichtjes te schrijven. Toen zei ik: 'Gaaf, maar waarom zou je het stiekem doen, waarom zou je het niet online gooien? Gebruik het!' Ze is gaan schrijven over haar autisme, supermooi, met

Tekening: Joëlle

tekeningen erbij. Het heeft haar geholpen in haar ontwikkeling, in het ontdekken wie zij is en wat haar talenten zijn. Ook omgekeerd krijg je, door hoe Joëlle beschrijft hoe zij jaren heeft geleefd, meer begripvorming en bewustwording bij haar lezers, zoals haar ouders, familie en leerkrachten.

Wat ook mooi was: op een gegeven moment zette ik op de klassenblog een inspirerend filmpje van Manon Ossevoort, de 'tractorvrouw' die de hele wereld over was gereisd, haar droom had waargemaakt en daar weer een voorstelling over had gemaakt. Toen ontstond in de klas een gaaf gesprek. 'Meesster', zei een leerling over zijn klasgenoot, 'Joel is ook bezig zijn droom waar te maken.' Joel, een verlegen jongen, bleek YouTube-filmpjes te maken als vj. Hij was heel ondernemend, verdiende er ook nog geld mee. Ik was *flabbergasted*, omdat hij in de klas de rustigste leerling was. Een mooi contrast. We hebben zijn filmpjes ook op de klassenblog gezet, zodat iedereen er

feedback op kan geven."

Heb je nog tips? "Ik kan alleen maar zeggen: pak de ruimte om het te doen! Start klein en bouw langzaam op. Gebruik het medium waarmee je al vertrouwd bent: van een foto van de dagelijkse praktijk op Instagram en Twitter, via een platform als Blogger om opdrachten anders vorm te geven, naar een onderwijsomgeving zoals een gesloten Facebookgroep of Edmodo, voor het delen van content en opdrachten. Deel je ervaringen en de reacties van leerlingen en ouders met elkaar. En schroom niet om collega's buiten de school te zoeken: Twitter heeft mij een rijk netwerk opgeleverd, en is een onuitputtelijke bron van inspiratie waar velen hun ervaringen delen."

Wat zijn valkuilen? "Ik coach mijn leerlingen regelmatig via Twitter. Collega's stelden de vraag of je dat wel kunt doen,

omdat het ook vaak buiten schooltijd gebeurt. 'Je bent toch niet 24/7 leerkracht?', zeiden ze. Op zich klopt dat, je moet oppassen dat je niet constant aan het werk bent. Maar ik bepaal zelf wanneer ik antwoord geef, en zolang ik de grenzen voor mezelf bewaak, heeft niemand daar iets over te zeggen. Ouders zijn overigens op de hoogte van mijn account dat voor iedereen zichtbaar is. Op Twitter volg ik mijn leerlingen niet. Daardoor kunnen we geen Direct Messages sturen, waardoor eventuele bezwaren wat betreft de relatie leerkracht-leerling zijn afgedekt. Misschien is de valkuil juist dat oordeel van anderen, in plaats van in openheid te willen zien hoe mooi het medium is."

Wat is je drijfveer? "Gewoon goed onderwijs. Ook, of misschien wel juist, voor leerlingen in het speciaal onderwijs. Eigenlijk begrijp ik niet dat er speciaal onderwijs is. Ik zie zoveel potentie in deze jongeren, maar ze worden weggezet door een diagnose en het geloof in dit 'lot'. Mijn grote drijfveer is om hun volle vermogen en al hun talenten tot bloei te laten komen en zo hun bestaansrecht te onderstrepen. De openheid waarmee leerlingen hun proces durven aangaan, is ontzettend waardevol en ook voor mij zeer leerzaam. Samen leren van en met elkaar, door het benutten van alle middelen die voorhanden zijn!"

LESIDEE

Laat je digitale wereld zien

Onderwerp: Online leefwereld

Doel: De docent bewustmaken van de digitale wereld van zijn/haar leerlingen.

Vorbereiding

- Geen voorbereiding nodig

Materiaal

- Digibord
- Wifi

De les

Oriëntatie

- Wat kun je allemaal online doen?

Uitleg

- Bespreek wat er bij de digitale wereld hoort: Instagram, Minecraft, Skype, WhatsApp, YouTube et cetera.
- Vertel dat er vroeger alleen een offline wereld was en dat je graag wilt weten wat zij in deze tijd online meemaken.
- Laat je leerlingen om de beurt vertellen:
  - Wat doe je online? Hoe vaak per dag en hoe lang?
  - Wat vind je op dit moment de leukste filmpjes op YouTube?
  - Wat voor spel is je favoriet? Weten je ouders ook hoe het werkt? Doe je dat alleen of met wie speel je samen?
- Geef een paar leerlingen de gelegenheid hun online wereld op het digibord te laten zien, bijvoorbeeld Minecraft, MovieStarPlanet e.d.

Evaluatie

Stel na afloop de volgende vragen:

- Hoe vond je het om in de klas over jouw online wereld te praten?
- Welke dingen waren nieuw voor je?

Tips

- Laat wekelijks een andere leerling een presentatie voorbereiden over zijn of haar digitale wereld.
- Laat de leerlingen een top 5 van grappige filmpjes van vloggers samenstellen.
- Als introductie van de offline wereld kun je bijvoorbeeld het filmpje 'Mobiel bellen in 1999' laten zien: www.youtube.com/watch?v=0u0RQk2Z1-o of <http://stmko.nl/mobiel>.

Meer weten?

Ronald op Twitter > @RonaldHeidanus
> www.ronaldheidanus.nl

Ict @ Brederocollege > <http://ictbredero.weebly.com>

Blog klas (oud) > <http://bredero2a.blogspot.nl>

Blog klas (nieuw) > <http://brederojc2kbl.weebly.com> of <http://stmko.nl/klas>

Blog Ronald > <http://ronaldheidanus.blogspot.nl/2013/01/van-binnenband-naar-relatie.html> of <http://stmko.nl/ronald>

Artikel Het Kind > <http://hetkind.org/2015/05/16/blog-lucas-willem-en-lizzie-leren-me-het-speelveld-te-verruimen> of <http://stmko.nl/kind>

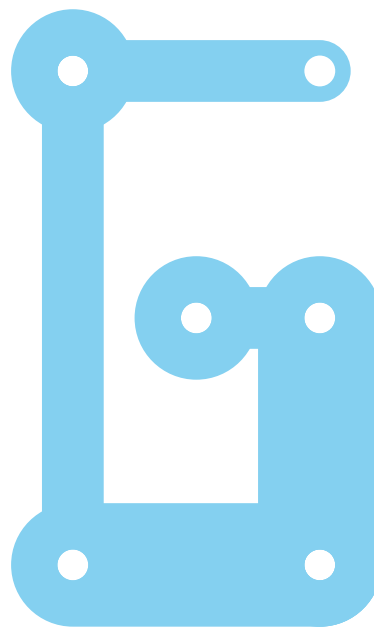
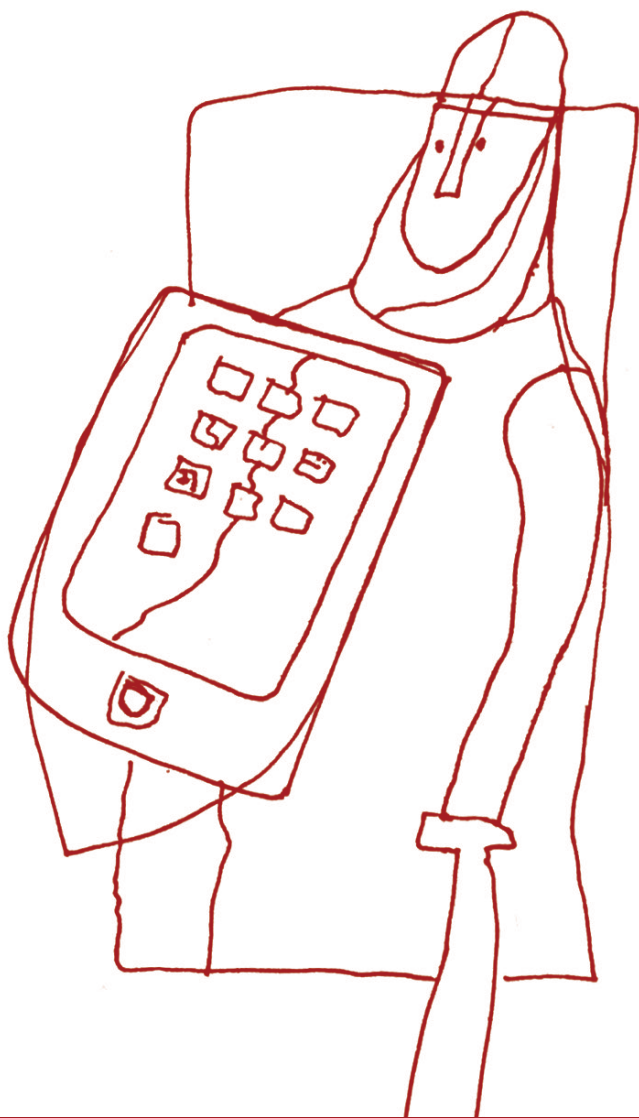
Tractorvrouw Manon Ossevoort > <https://www.youtube.com/watch?v=onZld5eJ8qc> of <http://stmko.nl/tractor>

Kruisriddler op de iPod

14

Dinto Hazel pioniert met ict en mediawijsheid in een omgeving waar voor jongeren de deur naar internet net is geopend: de gesloten instelling Horizon van SG Harreveld. De leerlingen zijn door hun achtergrond kwetsbaarder. 'De afspraak is: alles wat wordt gezegd, blijft hier.'

Hoe maak je sociale media bespreekbaar bij jongeren in een **gesloten** instelling?

Wie Dinto Hazel (49), leerkracht Engels, mediacoach en ict-coördinator op locatie Anker van de Scholengemeenschap Harreveld in het Gelderse Harreveld, school voor VO en VSO voor leerlingen die door Jeugdzorg uit huis zijn geplaatst en die soms ook in aanraking zijn geweest met justitie. Dinto geeft les aan leerlingen tussen 14 en 18 jaar.

Project Leerlingen ontwerpen posters aan de hand van de les over online pesten voor de campagne 'Pesten is laf, online pesten is laffer'. De posters komen op de school en de leefgroepen te hangen. Sinds de invoering van wifi op SG Harreveld in 2013 werkt Dinto aan het uitrollen van lessen mediawijsheid voor de leerlingen, die door hun achtergrond extra kwetsbaar zijn als ze zich op sociale media begeven.

Hoe werkt het? Dinto geeft leerlingen in kleine klasjes drie kwartier lang les in mediawijsheid. In zeven weken tijd behandelt hij thema's als privacy, online tools, gameverslaving en 'de hele wereld kijkt mee: wat zet je op internet?' Voor het maken van de posters over online pesten heeft hij gekozen voor de gratis app Canva.

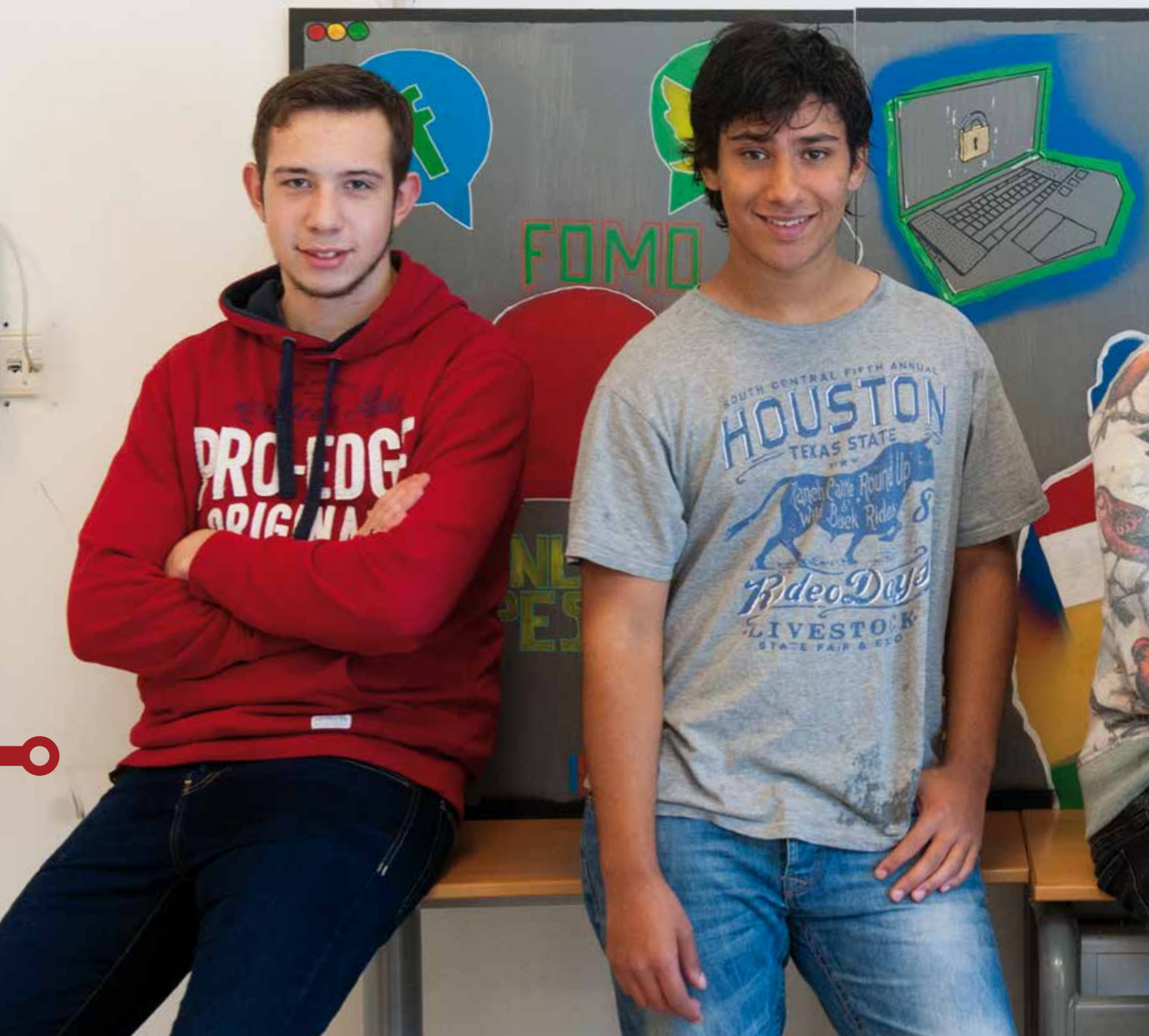
Doel Dinto wil de leerlingen in algemene zin bewustmaken van de medialisering van de samenleving en achterliggende bedoelingen van gebruikers. Het maken van de posters heeft een concreet tweeledig doel: door de jongeren posters te laten maken, laat je ze nadenken over hun eigen rol op internet. Tijdens het maken leren ze, onder andere, hoe ze moeten communiceren en hoe ze online tools en hun creativiteit kunnen benutten.

Resultaat Er ontstaan discussies over bijvoorbeeld Facebook en of je alles op internet kunt posten. Dat de bewustwording

beklijft, hoort Dinto ook van de mentoren van zijn leerlingen.

Hoe heb je het aangepakt? "Ik geef al twintig jaar les op SG Harreveld en heb alle veranderingen binnen de instelling meegemaakt. Eerst was het een justitiële jeugdinstelling waar tieners kwamen die het ergste hadden meegemaakt en zware vergrijpen hadden begaan. Internet hadden we niet in de klas, álles was afgesloten. Maar inmiddels zijn we een Jeugdzorg Plus-locatie voor jongeren die onder Jeugdzorg vallen en ernstige psychische en gedragsproblemen hebben. Dat is een andere, mildere doelgroep en dat betekende bijvoorbeeld dat de grote hekken voor het gebouw zijn weggehaald en dat internet in beeld kwam. Toen we wifi kregen, heb ik me hard gemaakt voor de invoering van lessen mediawijsheid binnen de locatie Anker. En ik startte met een opleiding tot mediacoach. Ik kon niet wachten om te beginnen. En gelukkig heb ik een directeur die er heel erg

open voor staat en me de nodige ruimte geeft.

Sommige collega's waren aanvankelijk erg huiverig bij de invoering van iPads op school, maar nu gebruiken alle avo-docenten ze bij hun lessen. Ook de collega's zijn ervan doordrongen dat deze tieners hiermee om moeten leren gaan, want je kunt ze niet van internet weghouden. Maar onze leerlingen zijn slachtoffer geweest en wellicht ook dader, en daar moet je voorzichtig mee omgaan: de jongeren hier zijn kwetsbaarder.

We hebben een behoorlijke filter op internet, zoekwoorden als seks, drugs en wapens zijn geblokkeerd. Natuurlijk zoeken

ze ook rond de filters, dat is de leeftijd. Maar daarom controleren we altijd de geschiedenissen van de iPads. De leerlingen moeten ook vooraf een protocol tekenen. Houden ze zich daar niet aan, dan gaan we eerst in gesprek, maar daarna volgen sancties, zoals een tijd niet op internet. Maar we proberen wel steeds in gesprek te blijven. Ze mogen hier ook fouten maken, als er maar over wordt gesproken.

Ik ben me ervan bewust dat het stapje voor stapje moet. Soms twijfel ik: moet het niet sneller allemaal? Ik heb heel veel plannen, maar binnen de instelling moeten dingen grondig

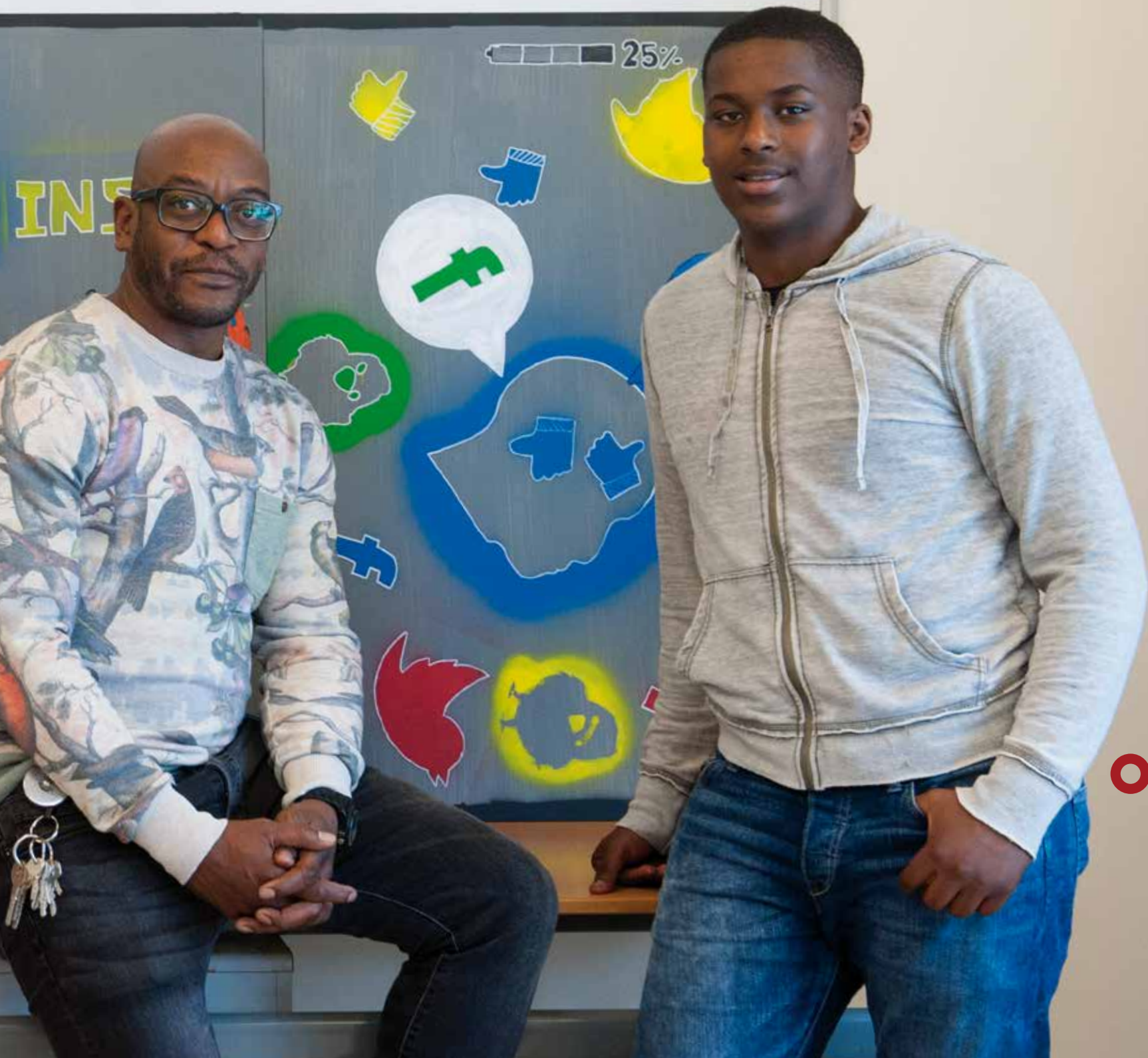
besproken worden en dan is mijn ambitie groter dan wat er in de praktijk mogelijk is. Maar ik zie het ook positief: het geeft je het voordeel alles goed voor te bereiden en af te kaderen – al moet het op een gegeven moment wel gaan rollen."

Wat heb je nodig? "Je moet hier *out of the box* denken, creatief zijn om de leerlingen te prikkelen. Heel veel van deze jongeren hebben al een vervelende schoolgeschiedenis, ze zijn geschorst geweest en weggestuurd, en op de zoveelste school terechtgekomen waar de zoveelste docent ze zegt wat ze moeten doen. Maar dat

vind ik juist een uitdaging, ik zie heel veel als uitdaging. Daarom probeer ik mijn lessen altijd al zo interactief mogelijk te maken, ik zoek naar manieren om ze spelenderwijs te laten leren. Ik heb eerst mijn eigen iPad meegenomen. Ik dacht: je moet érgens beginnen. Ik heb duidelijke afspraken gemaakt met de leerlingen over websites waar ze niet op mochten komen en de iPad geprepareerd, zodat ze bijvoorbeeld niet de instellingen konden wijzigen. Ze hielden zich echt netjes aan de afspraken. Ze wisten: als ik het verpest, mag ik er niet meer op – en dat was wel een dingetje.

Sinds augustus 2014 hebben

we dertig iPads, ik zie nu steeds vaker dat andere collega's ze ook gebruiken. Dat is goed, daar wilde ik ook naar toe. Ik heb een beleidsplan geschreven. Over drie jaar wil ik dat alle jongeren die hier weggaan mediawijzer zijn. Dat ze bewust en kritisch naar media kunnen kijken. En dat ze ict-vaardiger zijn."

Is het voor alle leerlingen geschikt? "Natuurlijk, het is van belang dat alle kinderen leren over goed gedrag en omgangsvormen op sociale media."

Wat vinden de leerlingen ervan? "Die vinden het eigenlijk normaal. Als ze op verlov zijn,

zitten ze ook op internet. Voor hen hoort het er gewoon bij. De klasjes mediawijsheid zijn ook behoorlijk veilig, de afspraak is: alles wat wordt gezegd, blijft hier. Dat maakt hun gedrag op sociale media makkelijker bespreekbaar, ik merk dat de leerlingen opener naar elkaar worden en ook eerder vertellen wat ze achter de rug hebben. En willen ze er niet over praten, dan is dat ook goed. Het gaat om respect naar elkaar toe. Meestal prikkel ik de leerlingen door een voorbeeld aan te kaarten, en nodig ik ze uit iets over zichzelf te vertellen. Dan komt het gesprek vaak op gang en begint er iemand met 'dat heb

ik ook een keer meegemaakt.' Er zijn veel voorbeelden op het gebied van mediawijsheid. Het helpt om een filmpje te laten zien, zoals 'De mooiste chick van het web'. Er is nu niet meer mogelijk dan zeven weken lessen mediawijsheid. Ook omdat de meeste leerlingen hier maar een korte periode zijn, meestal zo'n drie tot zes maanden. Hopelijk pikken ze er genoeg van op en krijgen ze daarna de kans om er verder mee te gaan."

Heb je nog tips? "Gewoon beginnen en volhouden, er als een *crusader*, een kruisritder voor gaan. Wat me hier op

school is opgevallen, is dat mijn collega's eigenlijk mediawijzer zijn dan ze van zichzelf weten. Op school waren ze hiervoor weliswaar nog niet veel bezig geweest met internet, maar thuis en/of met hun eigen kinderen natuurlijk wel. Dus: ga aan de slag met bijvoorbeeld je eigen iPad of schaf er vanuit de school een paar aan. Een pilot hoeft zo geen grote investering te zijn. Daarnaast levert het ook tijdwinst op en door het gebruik van ict kan ik bijvoorbeeld veel beter inspelen op niveauverschillen. Het contact is ook rijker geworden. Want door de mediawijsheidslessen laten de leerlingen wat meer van zichzelf

zien, stellen zich meer open.”

Hoe blijf je zelf bij? “Ik ben altijd op zoek naar innovatieve dingen, bijvoorbeeld via Kennisnet en Leraar24. En soms leren de leerlingen mij ook dingen. Ze zijn heel handig en leren snel. Dat wil niet zeggen dat ze per se mediavaardig zijn, maar wel vaardig op het gebied van de technologie. Ik pak sowieso vaak uit mezelf de iPad, Mac of mijn telefoon.” Lacht: “Ik moet ze natuurlijk wel voor zien te blijven.”

Wat is je drijfveer? “Ik wilde altijd al met tieners werken, dat is een mooie doelgroep. En de groep met een rugzak triggert me het meest. Voordat ik op Harreveld begon, was ik bezig met een opleiding B-verpleging psychiatrie en wilde ik gaan werken met jongeren uit oorlogsgebieden. Als ik er één of twee iets kan meegeven, is dat gewoon mooi. Misschien past het ook bij mijn aard. Ik ben altijd een harde knokker geweest, het móet

lukken. En dat probeer ik mijn leerlingen ook mee te geven: dat ze hun hele leven tot nu toe obstakels zijn tegengekomen, betekent niet dat je het niet kunt redden. Vaak herken ik iets bij deze jongeren en dan vertel ik dat ook ik de keuze heb gehad om een bepaalde kant op te gaan.

We hebben nu een paar meiden in de klas, dat geeft weer een andere dynamiek. Bepaalde opmerkingen en grappen die je met alleen jongens zou maken, laten we nu achterwege. Die meisjes hebben hun eigen geschiedenis, en dat kan gevoelig liggen. Maar met deze leerlingen is het vooral heel belangrijk dat je geen band moet forceren, of je anders voordoet dan je bent. Daar kijken ze dwars doorheen, ze hebben zoveel meegemaakt.

Daarom ben ik voor de klas gewoon zoals ik ben: niet heel erg van het vragen, maar meer van het luisteren. Dan komen ze soms zelf met dingen. Een band komt er zo vanzelf – en ook wel eens een keertje niet. Maar ik

hoop ze een goed voorbeeld te geven door mezelf te blijven.”

Dinto wijst op een poster aan de muur, die voor hem alles samenvat: **‘Don’t run away from challenges, run over them.’**

Hoe was het vandaag op internet?

Onderwerp: Internet

Doel: Bevorderen van het contact tussen volwassenen en jongeren met betrekking tot internet door alles wat met internet te maken heeft bespreekbaar te maken.

Vorbereiding

- Geen voorbereiding nodig

Materiaal

- Geen materiaal nodig

De les

Oriëntatie

Wat is internet en wat kun je er allemaal mee?

Uitleg

- Leg uit dat internet een breed begrip is waar veel zaken onder vallen, zoals e-mail, Skype, apps, games, WhatsApp en Facebook.
- Vertel dat het belangrijk is dat volwassenen en tieners met elkaar bespreken wat ze op internet meemaken.
- Begin een klassengesprek met behulp van de volgende vragen:
  - Welke game-karakter zou een dagje naast jou in de klas mogen zitten?
  - Wat was je grootste, grappige blunder in Minecraft?
  - Als de maker van Minecraft vandaag onze school zou bezoeken, wat zou je dan van hem willen weten?
  - Als je een Minecraft-les mocht geven, wat zou je dan aan je klasgenoten leren?
  - Als jij morgen leraar zou zijn, wat wil je de klas dan leren over internet?
- Geef je leerlingen de opdracht een vraag over internet te bedenken die ze graag beantwoord willen zien en laat ze die vraag naar je mailen.
- Bespreek elke week in de klas een vraag. Die kun je dan 'De Vraag van de Week' noemen.

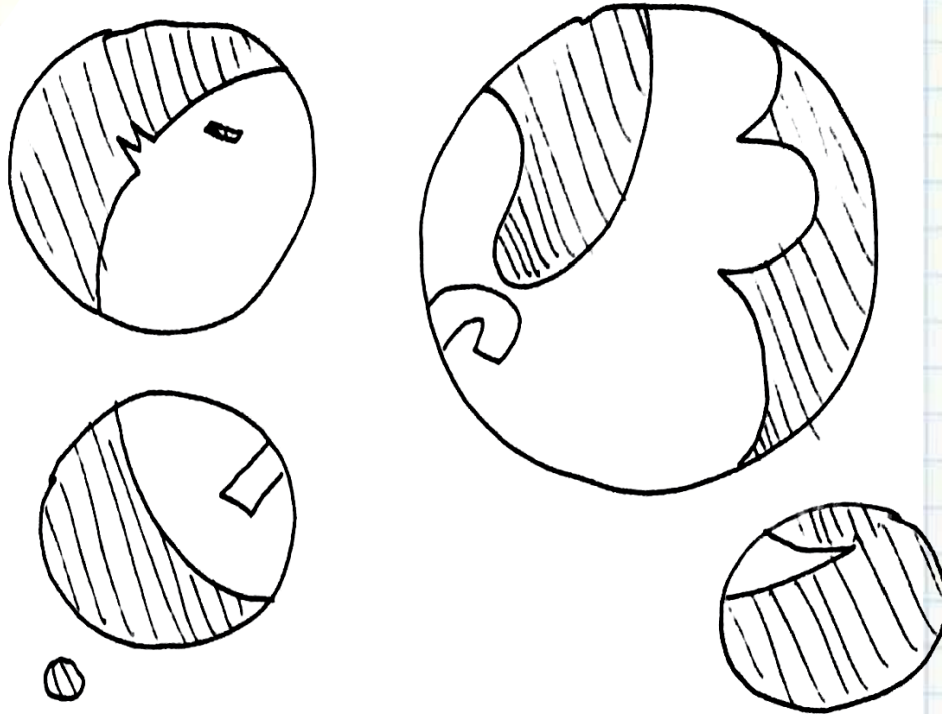
Evaluatie

Stel na afloop de volgende vragen:

- Hoe vond je het om in de klas over internet te praten?
- Welke dingen waren nieuw voor je?

Tip

- Kijk voor meer vragen op mijnkindonline.nl. Zoek op '25 manieren om te vragen: Hoe was het op internet vandaag?'

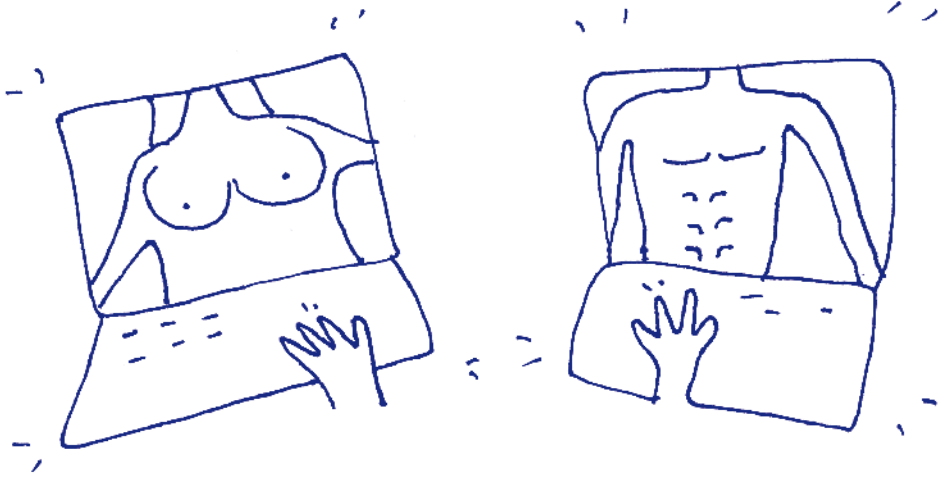
Meer weten?

- **Sociale media in de jeugdgezondheidszorg** > http://www.mediawijzer.net/wp-content/uploads/ncj_handreiking-socialmedia_digi-def2.pdf of <http://stmko.nl/zorg>
- **Gratis ontwerptool** > www.canva.com
- **Handige links** > SGHarreveldAnker.yurls.net
- > www.sgharreveld.nl
- > www.aloysiusstichting.nl

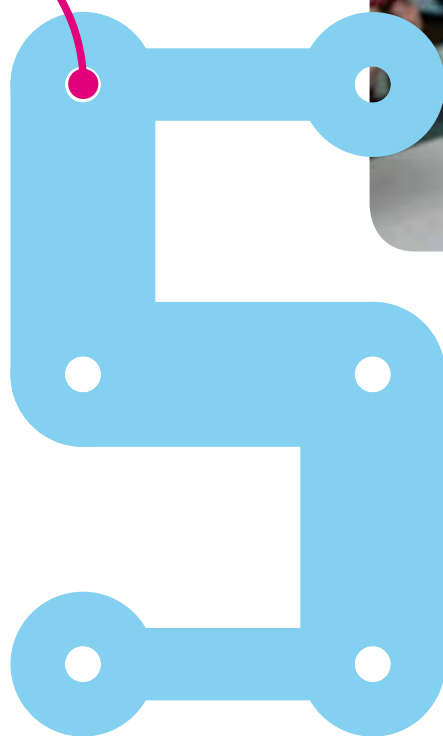

Jouw grens, mijn grens

Femke van de Laar startte vorig jaar met een leerlijn Seksuele Vorming. Vanwege de zeer verschillende niveaus van de leerlingen, is er lesmateriaal op maat nodig. 'Ik probeer ervoor te zorgen dat deze jongeren stevig in hun schoenen staan en hun grenzen kunnen aangeven.'

15

Hoe leer je jongeren omgaan met seksualiteit?

Wie Femke van de Laar (37), leerkracht, ict-coördinator en 'Rots-en-Water'-trainer op VSO Het Duin in Noordwijk. De school heeft voornamelijk leerlingen met een verstandelijke beperking.

Project De leerlijn Seksuele Vorming van de CED-Groep en Rutgers, is door een werkgroep van de school vertaald naar de diverse niveaus voor een klas (onderbouw).

Hoe werkt het? De leerkracht kijkt samen met een groepje leerlingen filmpjes van het Liefdesplein, afleveringen van De Dokter Corrie Show of clips uit het lespakket Relaties en Seksualiteit. Daarna kunnen ze met elkaar praten over deze onderwerpen.

Doel Leerlingen uit de onderbouw de basis leren over seksualiteit en ze weerbaar maken, onder andere op sociale media.

Resultaat Door de lessen Seksuele Vorming ontdekken leerlin-

gen dat het een gegeven is waar je samen over kunt praten. Ze vinden de lessen leuk, spannend en willen soms meer weten over bepaalde onderwerpen. Het helpt ze bij het aangeven van hun grenzen en maakt ze bewust van hoe je veilig gedraagt op sociale media.

Hoe heb je het aangepakt?

"Mijn klas bestond uit zeven leerlingen die allemaal een zeer verschillend niveau hadden. Sommigen speelden nog met poppen en werden al misselijk als ik het woord zoenen zei, maar anderen wilden wel trouwen en kinderen krijgen. Als de ene helft van de klas naar kookles vertrok, dan ging ik met de andere drie of vier leerlingen aan de slag. De lessen duurden maar een half uurtje, want langer kunnen ze zich niet concentreren. Het is best lastig om onderwerpen te vinden die passend waren voor iedereen. Daarom gebruikte ik onderdelen uit de VSO-leerlijn, gaf ik daar zelf een volgorde aan, en zocht ik naar filmpjes die pasten bij mijn

leerlingen. Soms was dat iets uit groep drie of vier, maar soms ging ik juist bewust een stapje hoger. Meestal keken we filmpjes van het Liefdesplein of een aflevering van De Dokter Corrie Show en daarna spraken we er met elkaar over. Vooral Dokter Corrie vinden ze erg grappig. Dat is zo over de top dat de spanning rond het onderwerp seksualiteit er al snel afgaat. Voor sommige tieners is het toch een beladen onderwerp. Ik probeerde het daarom ook een beetje grappig en leuk te houden. In de gesprekjes die we hadden, wilde ik dat ze reageerden op de filmpjes. Ik wees iedere leerling om de beurt aan om iets over zichzelf te vertellen. Als dat niet gebeurde, dan vertelde ik zelf iets.

In het lespakket van de leerlijn zitten ook werkbladen, die bespraken we soms klassikaal of ik gebruikte een stelling over een bepaald onderwerp. Dat is best pittig voor ze, dus dan vertaalde ik het naar hun situatie. In het lesprogramma staat bijvoorbeeld: 'Op het strand staat

Fatima bij een strandtent op haar beurt te wachten en iemand gaat heel dicht tegen haar aan staan.' Dan veranderde ik Fatima in de naam van een leerling en beeldde ik het uit, met of zonder leerlingen. Ik vroeg ze daarna hoe ze over deze situatie dachten en liet ze ook op elkaar reageren.

Meestal doe ik zelf zo'n voorbeeld met een leerling voor. Dan vraag ik of iemand het samen met mij wil naspelen. En soms doen twee leerlingen het voor, dat verschilt per oefening. De leerlingen zien zo wat er gebeurt en kunnen daar vrij op reageren. Als Rots-en-Water-trainer leer ik deze jongeren om trots te zijn op zichzelf, zelfverzekerd over te komen en respect te hebben voor anderen. Ik leer hen wat ze kunnen doen in bepaalde situaties, dat ze zélf keuzes kunnen maken."

Wat viel je op tijdens de lessen?

"Ik vind het altijd moeilijk om te horen dat meisjes, maar ook jongens, zo weinig eigenwaarde hebben. Ze vinden zichzelf min-

der dan een ander. Ik probeer ze ervan te overtuigen dat iedereen de moeite waard is en zichzelf moet zijn. Dat ze goed zijn zoals ze zijn.

Daarom gebruik ik vaak voorbeelden uit het Rots-en-Water-programma. Door veel oefeningen te doen, laat ik de leerlingen zoveel mogelijk situaties uitbeelden en zo ervaren ze wat goed of niet goed is. Ze moeten het namelijk voor zich kunnen zien. Beelden onthouden ze beter dan alleen tekst. De taal die ik gebruik is vaak kort maar krachtig. Het is goed om veel te herhalen en ik visualiseer dus zoveel mogelijk. Ik probeer een situatie vaak extremer voor te doen dan dat die is. Dan ga ik bijvoorbeeld ongemakkelijk dicht tegen iemand aan staan, alsof je aan elkaar vastgeplakt zit. En door een grapje te maken – 'dit vind iedereen lastig, behalve als het je eigen vriendje of vriendinnetje is' – hoop ik dat ze het beter onthouden.

Verder viel me op dat de leerlingen in mijn groep nog niet veel met verliefdheid bezig waren. En

omdat ze niet allemaal vaardig zijn in taal en typen, deden ze nog niet heel veel op Facebook. Het was meer berichten liken en reacties als 'Jij bent mijn beste vriend, tot morgen!'"

Welke onderwerpen bespraken jullie?

"Vriendschap, verliefdheid, de verschillen tussen jongens en meisjes, maar ook de verandering van je lichaam, en hun weerbaarheid – ook op sociale media. We hebben bijvoorbeeld van iedereen het profiel bekeken op Facebook, zodat ze weten welke informatie is afgeschermd en welke niet. Soms hebben we ter plekke de instellingen aangepast. Er waren ook best veel leerlingen die mensen hadden toegevoegd die ze helemaal niet kennen. Daar spraken we over: waarom doe je dat, waarom is dat onverstandig? We hebben ook verschillende foto's bekeken en gepraat over welke indruk je wekt met een foto. Als je bedenkt dat een werkgever jouw foto's kan zien, welke is dan handig en welke niet?"

Hebben leerlingen voorkennis over dit onderwerp?

"Dat is lastig te zeggen, want ze kunnen dingen soms moeilijk omschrijven. Ik baseer en selecteer wat ze weten, of welk onderwerp we behandelen, meer op basis van hun verhalen en hoe ik ze in de klas ken. Ook via de ouders hoor ik soms bepaalde dingen over leerlingen. Maar een onderwerp als ongesteld zijn, dat kennen ze wel. Ze reageren ook helemaal niet verbaasd op de informatie uit de lessen. Op internet en op televisie zien ze misschien ook al best veel. Degenen die het hardst roepen dat ze het al weten, hebben vaak de meeste vragen. Ze vinden het eigenlijk een leuk onderwerp."

Wat heb je nodig?

"Een digibord en de VSO Leerlijn Seksuele Vorming. Er is ook veel spel materiaal beschikbaar, zoals het puberkwartet van Rutgers. Dat spel materiaal kun je ter afwisseling inzetten. Het kwartet vonden ze heel leuk, al was het wel opvallend dat ze helemaal niet bezig waren met

de inhoud, maar alleen met het verzamelen van kwartetten. Ik begreep van collega's uit de hogere klassen dat het daar weer meer om de plaatjes dan om het spel ging.

Iedere klas is uiteraard anders. Iedereen vult het dus op zijn eigen manier in, met de leerlijn als leidraad. Doordat sociale media snel veranderen, is er steeds ander spelmateriaal of lesmateriaal beschikbaar. En zien de lessen er ook steeds anders uit. Het niveau en de ontwikkeling van de leerling zijn altijd bepalend."

Is het voor alle leerlingen geschikt? "Nee, hier op school is dit voor een niveau lager te moeilijk. Daar vertellen we bijvoorbeeld iets over je eigen lijf. Dat het jouw lichaam is en dat je stop moet zeggen als je niet wilt dat iemand aan je zit."

Wat vinden de ouders ervan? "Bij een kind zonder verstandelijke beperking is dit al een ingewikkeld onderwerp om te bespreken, maar voor kinderen

met een verstandelijke beperking is het soms nog lastiger. Je wilt misschien helemaal niet dat ze zich hiermee bezighouden. Sommige ouders zullen het thuis wel bespreken, maar anderen vinden het te moeilijk en vinden het juist fijn dat wij het op school bespreken. De ouders weten dat dit op het programma staat en we bespreken het ook met ze. Persoonlijk vind ik dat ouders hier ook een rol in hebben, zeker als het gaat om de omgang met de sociale media. Ik hoop dat ze een beetje in de gaten houden wat hun kinderen allemaal doen. Kijk eens met ze mee en praat over wat ze online meemaken. Als school lijkt het mij ook goed om een ouderavond over dit onderwerp te organiseren, waarbij een expert komt vertellen."

Wat maakt dit project bijzonder? "Het verbaasde me vooral hoeveel de leerlingen uiteindelijk vertelden. Soms zeiden ze aan het begin van de les dat ze niets wilden zeggen, maar uiteindelijk deden ze gewoon mee,

vertelden ze hele openhartige verhalen en namen ze iedereen in vertrouwen. Dat komt denk ik omdat we duidelijk aangaven dat alles wat ze zeiden in het groepje bleef. Ik heb uitgelegd dat zij het zelf ook niet fijn zouden vinden als hun verhalen doorverteld worden, dus dat zij dat daarom ook niet mogen doen met het verhaal van een ander. Verder bespraken we regels als: luister naar elkaar en lach elkaar niet uit. Ik vertelde zelf ook persoonlijke verhalen en de groepjes waren klein."

Heb je nog tips? "Ook al is het misschien een moeilijk of beladen onderwerp, het is wel een belangrijk onderwerp om te bespreken. Bij mij riepen sommige leerlingen dat ze er niet over wilden praten, of dat ze de filmpjes niet wilden zien, maar uiteindelijk deed iedereen gewoon mee. In het begin is het nieuw voor ze en dat vinden leerlingen in het speciaal onderwijs al snel spannend, maar ze draaien echt wel bij als ze ontdekken dat het niet zo'n beladen

onderwerp is. Houd het daarom als leerkracht ook een beetje leuk en licht, maak het niet te zwaar. Verdeel je klas in kleine groepjes, want dan durven ze eerder te praten of vertellen ze meer. In mijn klas waren het wel erg weinig kinderen, ik zou zelf kiezen voor zes leerlingen per groepje. Het is ook leuk en nuttig om de jongens en meisjes af en toe te scheiden, dan vertellen ze soms ook meer over bepaalde zaken."

Waarom vind jij seksualiteit zo belangrijk? "Het is een heel breed onderwerp en ik vind dat sociale weerbaarheid daar ook bij hoort. Veel leerlingen zijn natuurlijk helemaal niet weerbaar. Ze denken wel dat ze veel weten, maar dat valt soms best tegen. Een leerling met een autismespectrumstoornis snapt bijvoorbeeld niet zo goed hoe andere mensen denken. Als iemand online typt dat 'zij' een meisje van veertien is, dan is dat zo. Ze snappen bijna niet dat het echt anders kan zijn. Ze weten ook wel dat ze niet met vreem-

den moeten praten, maar zodra ze iemand hebben toegevoegd op Facebook, is het voor hen geen vreemde meer. Dat is zo lastig om uit te leggen. Momenteel onderzoek ik voor mijn master SEN (Special Educational Needs) of kinderen veiliger internetten als de school aandacht besteedt aan het omgaan met sociale media. Online zijn hoort bij deze tijd, maar zeker bij onze leerlingen hoor je soms rottige verhalen. Ze zien er bijvoorbeeld leuk uit, maar hebben wel een verstandelijke beperking. Ik wil ze toch een beetje beschermen en probeer ervoor te zorgen dat ze stevig in hun schoenen staan en hun grenzen kunnen aangeven.”

Meer weten?

- VSO Leerlijn Seksuele Vorming > www.seksuelevorming.nl/vso & www.leerlijnen.cedgroep.nl
- Filmpjes van het Liefdesplein > www.schooltv.nl/programma/liefdesplein
- Afleveringen van De Dokter Corrie Show > www.schooltv.nl/programma/dokter-corrie & www.seksuelevorming.nl/doktercorrie
- Lespakket Relaties & Seksualiteit > www.lespakketrelatiesenseksualiteit.nl
- Lespakket Lang Leve de Liefde > www.langlevedeliefde.nl
- VSO Het Duin > www.vsohetduin.nl

Ontmasker de faker

Onderwerp: Facebook-faker

Doel: Het creëren van bewustzijn bij leerlingen dat niet iedereen op Facebook is wie hij/zij zegt te zijn. En ze manieren leren om daar achter te komen.

Voorbereiding

- Zet het Editie.nl-filmpje over Facebook-fakers klaar voor vertoning op het digibord.
- Bekijk de website 'Ken je vrienden' > <http://kenjevrienden.nu>.

Materiaal

- Laptop
- Digibord

De les

Oriëntatie

- Wat is een faker en waar komt het woord vandaan?
- Wat is dan een Facebook-faker?

Uitleg

- Laat op het digibord het Editie.nl-filmpje zien.
- Leg de leerlingen uit dat er verschillende manieren zijn om Facebook-fakers te herkennen.
- Introduceer de website 'Ken je vrienden'.
- Laat de leerlingen klassikaal 'Ken je vrienden' doen op het digibord.
- Eventueel kun je leerlingen in groepjes laten overleggen op welke andere manieren je een faker kunt herkennen. Laat ze per groepje één suggestie terugkoppelen naar de klas.
- Bekijk daarna de uitleg van de politieagent bij 'Ken je vrienden'.

Evaluatie

Stel na afloop de volgende vragen:

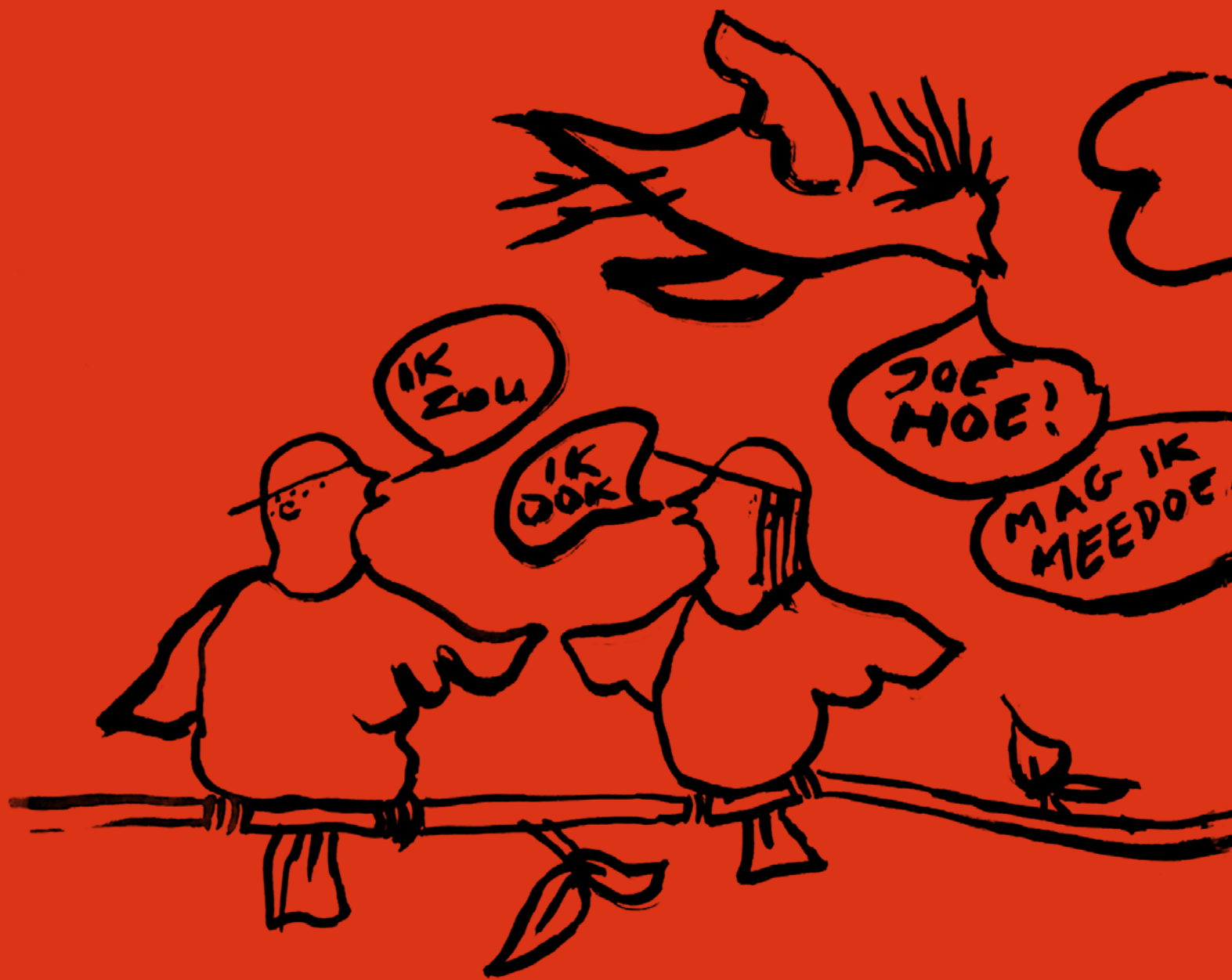
- Waar let je voortaan op als iemand je op Facebook benadert die je niet kent?
- Waar kunnen op internet nog meer fakers zitten? (bv. MovieStarPlanet of spelletjessites)

Tip

- Het Editie.nl-filmpje en andere tips over het herkennen van Facebook-fakers vind je op mijnkindonline.nl.

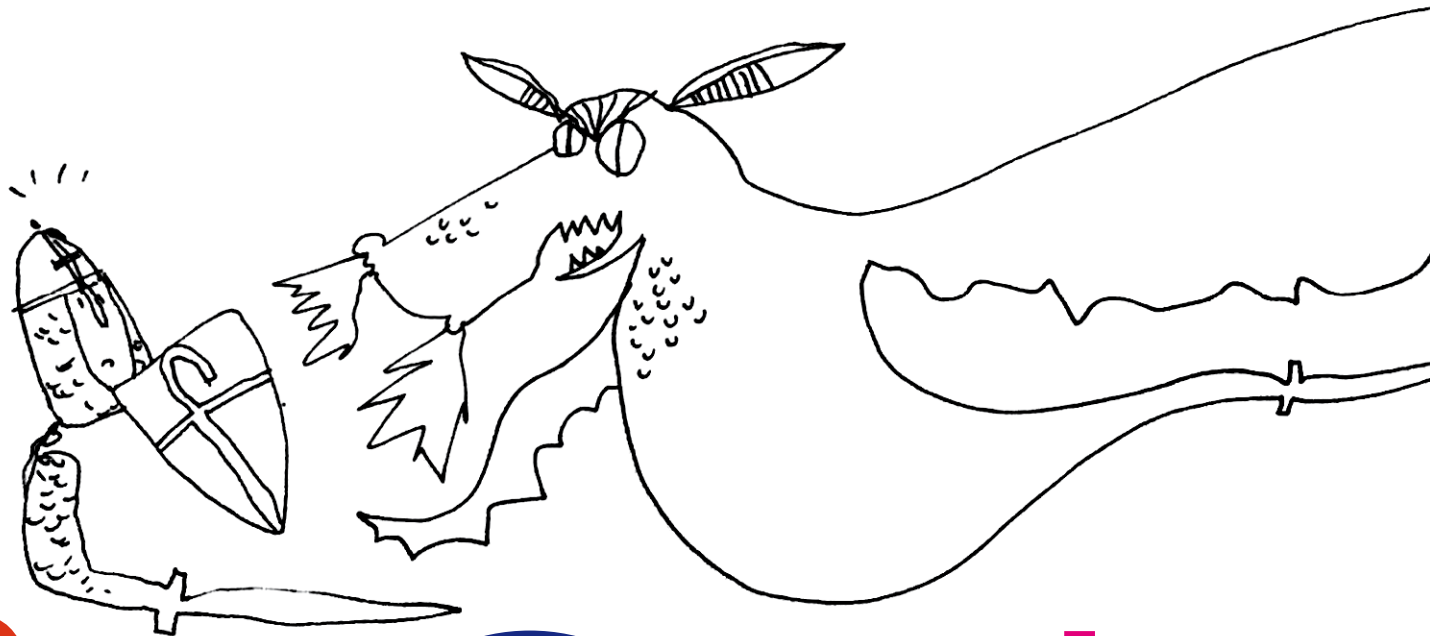

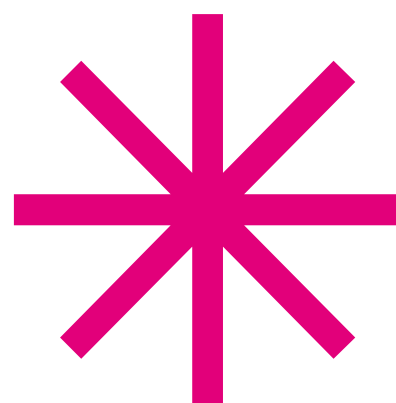

Speciaal onderwijs (SO) & voortgezet speciaal onderwijs (VSO) in het kort

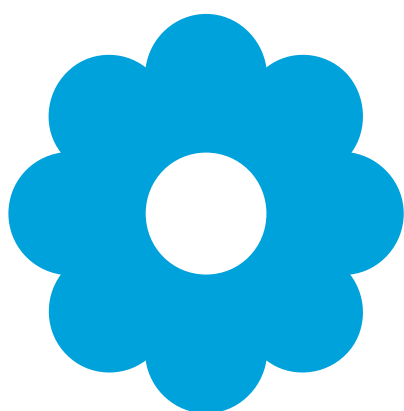

Het (voortgezet) speciaal onderwijs biedt onderwijs aan leerlingen van 4 tot 20 jaar die specifieke ondersteuning vragen, vanwege lichamelijke, zintuiglijke, psychische of cognitieve beperkingen, of een combinatie daarvan. De leerlingen krijgen les van gespecialiseerde leerkrachten en binnen de scholen zijn diverse deskundigen beschikbaar om hulp en ondersteuning te bieden die nodig zijn voor een optimale leerontwikkeling. Veel scholen werken daarbij samen met partners uit de jeugdhulp en de zorg.

Het speciaal onderwijs werkt met de kerndoelen voor het basisonderwijs en waar dat nodig is met aangepaste kerndoelen, zoals bijvoorbeeld voor leerlingen die zeer moeilijk leren of voor dove en slechthorende leerlingen die op een bepaald niveau de Nederlandse gebarentaal leren beheersen. Daarnaast werken scholen aan leergebiedoverstijgende doelen als leren leren, leren taken uitvoeren, het ontwikkelen van sociale vaardigheden en een toekomstperspectief.

speciaal

Het voortgezet speciaal

onderwijs werkt vanuit drie uitstroomprofielen: vervolgonderwijs, arbeidstoeleiding (praktijkonderwijs) en dagbesteding. Ook hier zijn kerndoelen en leergebiedoverstijgende vaardigheden leidend in het leerstofaanbod. Binnen het uitstroomprofiel vervolgonderwijs is er aanbod op vmbo-, havo- en (in beperkte mate) vwo-niveau. Hier wordt, naast de leergebiedoverstijgende doelen, gewerkt aan de reguliere kerndoelen en examenprogramma's.

Passend onderwijs

Met de invoering van passend onderwijs werken reguliere en speciale scholen met elkaar samen in samenwerkingsverbanden. In deze samenwerkingsverbanden maken scholen onderling afspraken over hoe zij alle leerlingen onderwijs kunnen geven dat bij hen past. Zoveel mogelijk met extra begeleiding, aangepast lesmateriaal en hulpmiddelen binnen het regulier onderwijs, maar indien nodig binnen een school voor speciaal onderwijs.

Meer weten?

- Passend onderwijs
> www.passendonderwijs.nl
- Gewoon Speciaal ICT
> www.gewoonspeciaalict.nl
- Landelijk Expertise Centrum Speciaal Onderwijs > www.lecso.nl

onderwijs

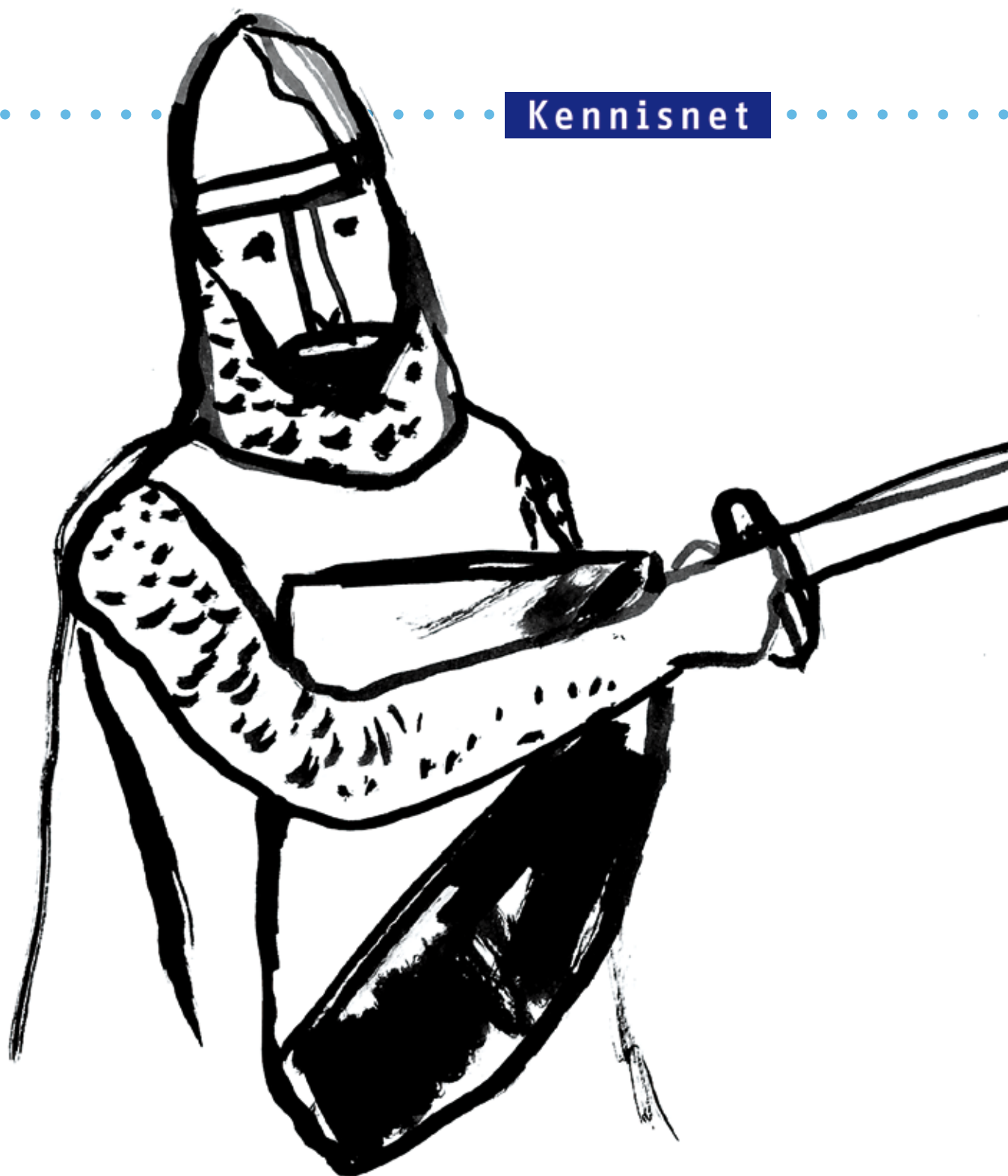

Kennisnet is de publieke organisatie voor onderwijs & ict. We zorgen voor een landelijke ict-basisinfrastructuur en delen onze kennis met het basisonderwijs, voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs. Het onderwijs kan bij ons terecht voor ondersteuning bij de inzet van eigentijdse leermiddelen, het slimmer organiseren van het onderwijs en 21ste-eeuwse vaardigheden. Samen met de sectorraden stellen we hen in staat om hun ambities in het onderwijs te realiseren met ict.

Meer weten?

www.kennisnet.nl

Kennisnet

Hoofdredactie

Remco Pijpers

Eindredactie & coördinatie

Nicole van den Bosch

Teksten

Margreet Algra

Marjolijn de Cocq

Carla Desain

Jeannette Jonker

Suzanne Rethans

Alex Struyker Boudier

Rob Voorwinden

Fotografie

Rodney Kersten

Illustraties

De Ruimte Ontwerpers, Albert Hennipman

Vormgeving

De Ruimte Ontwerpers, Mark Schalken

Adviezen

Merijn Bartman

Elle Peters

Met dank aan

Rolf van de Bunt

Alfred Donker

Corine van Helvoirt

Suzanne Meijer

De geïnterviewden

Alle leerlingen die hebben getekend

Druk

Veenman+

Uitgever

Stichting Kennisnet

© Kennisnet, 2015

ISBN 978-90-77647-65-3

.....@www#!x

VIND
IK
LEUK

LE
M
S

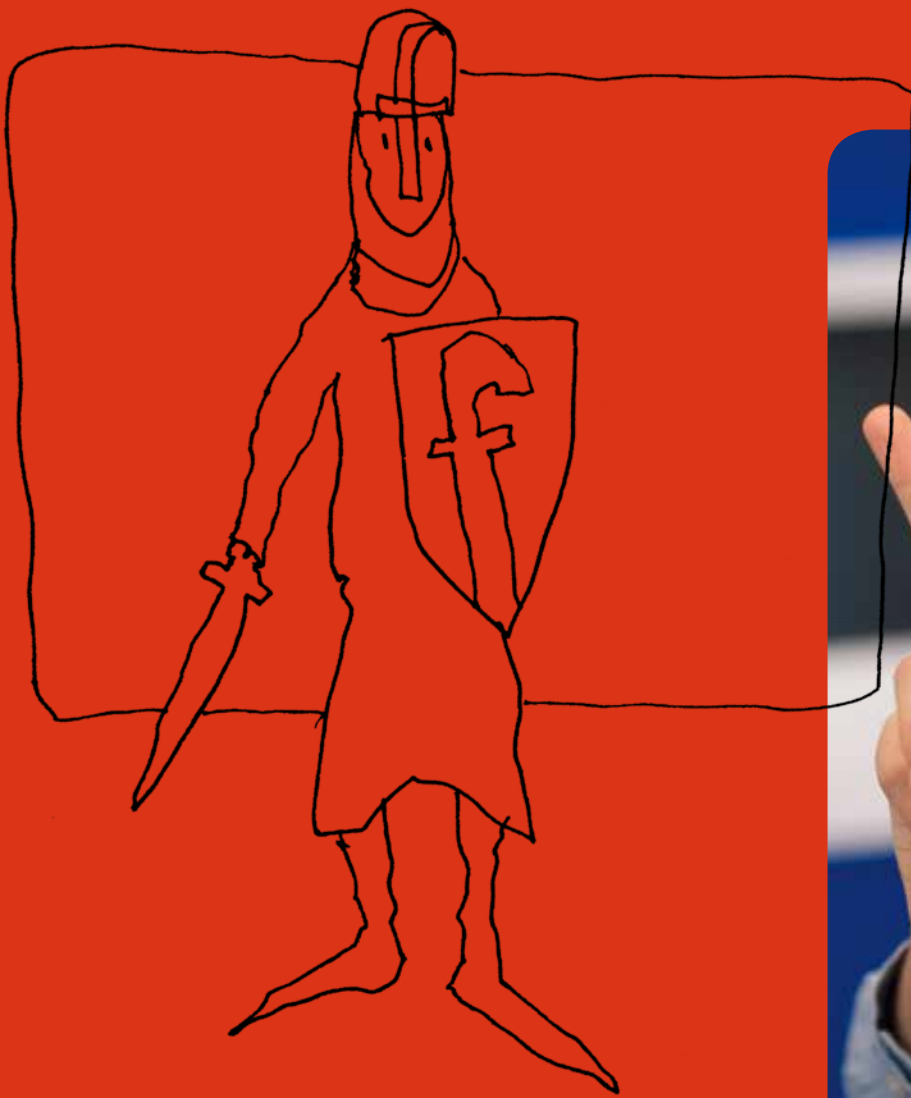
Let's go

LET'S
TAKE
SOME
MU
SIC

dance

● Willem: YouTube ▶

● Nada: WhatsApp ●

Hoe leer je kinderen in het speciaal onderwijs de do's en don'ts van sociale media? Hoe kunnen deze scholen digitale media inzetten om leerlingen van 4 tot 20 jaar, meer bij de lesstof te betrekken? En hoe kunnen sociale media leerlingen helpen hun talenten te ontwikkelen?

Kennisnet laat leraren aan het woord over hun ervaringen. Ze geven ook praktische tips over hoe je deze kwetsbare doelgroep online én offline beschermt, weerbaar maakt en laat 'vliegen'. De lessuggesties bij de portretten sluiten mooi aan op de digitale wereld van leerlingen.

Deze uitgave is de opvolger van de inspiratieboeken 'Sociale media op de basisschool' en 'Mediawijsheid op de basisschool'.

● Floris: Google ●

Kennisnet
LANDELIJK
EXPERTISE CENTRUM
SPECIAAL ONDERWIJS